

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Iskolai év elején.

Itt van immár az ősz is. A hűvös szél fuvalma megérinti arcunkat s lelkünkben nagy, kedves gondolatok támadnak. Oh mily édes emlékezet! A gyermekkor tündérvilága tárul föl előttünk ismét. És szép ez a világ. Ime, jó anyánk pakol már s varrogatja a megrongált ruhákat; ő jó előre elkészül munkájával a jövő diligenciára s nem hagyja leckéjét az utolsó pillanatra. Az asztalnál mindig többször e-ik *szó* szorgalomról, becsületes munkáról s a gyermeki köteleességről. El-el mélyedünk magunkba; az idő fut s megdöbbenve látjuk, hogy menni kell. Megilletődve járjuk be még egyszer a kedves kertet, a kis szőlőt, a virágos mezőt s úgy érezzük, mintha végrendeletet kellene csinálnunk. Aztán a búcsúcsók... s örökre bezárul egy eltöltött szünidő világa. De él az emlékezetben, s ez ad erőt a munkaközben... Oh mily édes emlékezet! Szép ez a világ, szép a tanuló világa.

Mennyei megilletődött szív dobbanása, mennyi fájó emlék s mennyi szent elhatározás fűződik a szeptember első napjaihoz! Mily igazán imádkozik a gyermekszív, midőn az iskola nagytermében mester és tanítvány együtt emelkedik fel az Istenhez a zsoltár szavában: „Te benned biztunk eleitől fogva... Mily lélekemelő az év kezdete, s néha bizony sötét a végezet. Nagy, szép feladat az iskola feladata; szép dicsőséges hivatás a tanítók elhivatása. A jövőöért dolgozni a jelenben a legfenségesebb, — mondhatjuk — profétai munkálkodás. Az igazi iskola az emberiség, a haza, az egyház zászlóját ragyogtatja homlokzatán s az igazi tanító e zászló alatt izzadásig küzd az emberiség legszentebb eszményének, a kulturának nevében. Minden hivatást betöltő iskola felett ott csattogtatja kibontott szárnyait az istennek őrangyala s kezében koszorút tart, hogy buzgó munkásai fejére a tiszta lelkiismeret s a nyugodt öntudat koronáját feltegye. Nem anyagi elismerés koszorúja ez, de tiszta, mint az Ég, s fényes, mint a napsugár.

Valamint a tanügy munkásának jutalma főképp a tiszta öntudat: úgy az iskola feladata tulajdonképpen nem más, minthogy tanulói egészséges, *tiszta öntu-*

datra tegyenek szert, mert hogy valaki ezt elérhesse, feltétlenül szükséges, hogy az *erkölcs, jellem, tapasz-* *talat* és *tudás* ösvényein jusson odáig; ezek pedig az *alapkövek*, a melyek nélkül csak ingó falat lehet építgetni, de maradandót alkotni soha sem

Ha nem az erkölcsöt akarná az elemi iskola a tudás alapjául venni, hanem megfordítva, s tisztán az oktatás minél magasabb fokát tűzné ki feladatául a nevelés helyett: akkor semmiképen sem teljesíthetné hivatását. Nem csak az elemi-, hanem a középiskolában is az erkölcsi nevelésnek kell a megrendíthetetlen alapnak lenni, mert ellenkező esetben a középiskola végeztével távol állana az ifjú a tiszta öntudat megközelítésétől is, a mi pedig kitűzött cél. Hiában szépítgetnök a dolgot, meg kell vallanunk, hogy középiskoláink a tulságos *szakrendszer* behozatala miatt nem egyszer azon erős problema elé kerültek, hogy vajjon megfelelhetnek e egy *nevelőintézet* hivatásának, tehát céljuknak?! És elebb-utóbb eljön a leszámolás ideje is. Hogy még az iskolai játékoknak is kicirkalmazott játékszerekre és szakrendszerbe való vitele üdvös lesz-e vagy káros, azt csak a jövő mondhatja meg.

Jóleső s még tervek is felemelő és megindító az a tervezet, mellyel most reform. egyházkerületünk foglalkozik, hogy Kolozsvárt egy nagyszabású páratlan protestáns leánynevelőintézetet állítson fel. Hogy mennyire életrevaló, életbevágó s hogy mily minden úton-módon elősegítendő eszme ez, — fejtegetésre nem szorúl!

Protestáns iskoláinkra nehezebb feladat vár, mint valaha. A protestáns evangéliumi erő fejlesztése mélyebb, alaposabb munkát vár, mint eddig. Iskolai ünnepünk sok van; akad közöttük jelentéktelen is, de azért megünnepeljük. A törvény útján bevett ünnepeket örömmel s készséggel ünnepeljük; a magyar állam ünnepe az. De vajjon egyetlen egy napot, *október 31-ét*, nem lehetne egy törvényhozás útján, egy. ker. közgyűlési határozat alapján minden ref. iskolára *kötelező, szünnapos ünnep*-nappá avatni föl?! Az őszi szünidő nem lesz akadály; okt. 18-án mindig kiadható az, s azután az egész intézet ünnepelhet fényvel, diszszel, méltóan szent vallásunk történetéhez! Olyan ünnep ez a protestánsoknak, mint a millenium volt a

magyaroknak. Csakhogy a *reformáció napját* minden évben megünnepeljük.

Igazi öröm, tiszta szeretet járta át most is minden tanügybarát szívét, hogy iskoláink ismét megnyílnak akadálytalanul s folytathatják nemes munkájukat. Remény, bizalom, az ideál szeretete s istenben vetett hit vezérli a tanárokat, tanítókat, az intézetek vezetőit küzdelmes pályájukon egy lépéssel tovább. Kiséri őket a szülők ohajtása, vágya, tisztelete. . . . . Kiséri őket Isten áldása.

Ravass Árpád.

Res catholicae.

(Folytatás és vége.)

Igy állván az egyházak közjogi helyzete, a prot. egyház nem vehetett részt egy oly ünnepélyen, a hol csupán türt szerepre lett volna kárhozzátva, s ez által éppen a kath. egyház felsőbbségéről tett volna bizonyosságot. Nem, sőt küzdenünk kell azért, hogy a viszonosság ne csupán papiroson legyen meg, hanem egészen átmenjen a gyakorlati életbe is.

Éppen ez fáj a pópásoknak, ezért gyanúsítanak, neveznek el mindennek, s még az egyház-jelleget is meg akarják tagadni tőlünk. Ime, valami dr. *Kazaly Imre* nevű úr hogyan ír rólunk: »Mi katolikusok — dicsekvés nélkül mondva — mintaképei vagyunk a vallási toleranciának. Nem úgy, mint a protestánsok, kik pozitív hit hiányában, főleg rajtunk, katolikusokon szeretnek rágódni. Pedig, ha türelmetlenek volnánk, de sok kellemetlenséget okozhatnánk nekik. Az igazság sérelme nélkül nyíltan hirdethetnők, hogy a protestánsizmus *államveszélyes tanokat* is vall. . . . Könnyen bebizonyíthatnók, hogy a protestánsok szabad kutatási elve magában hordja a racionalismus, atheismus, socialismus és sokmindenféle ismusnak csíráit. Elmondhatnók, hogy a protestantismus voltaképpen *nem vallás, nem hit*, hanem simplex philosophia. . . . «

Ismeretesek ezek a vádak már a régi időből; hosszasan nem is foglalkozunk velök, hisz ha csak egy szemernyi igazság is volna bennök: már régen verpadra hurcoltak volna minket is. A pozitív hit hiányára azonban megjegyezzük, hogy ha ezt a pozitív hitet a hit dolgai an csalhatatlan(?) római pápától származtatjuk: akkor, mi igenis, annak hiányában vagyunk és úgy is akarunk maradni, mert *a hit és lelkiismeret dolgában* nem a pápa urat tartjuk főnek, hanem Isten egyszülött fiát, a Jézus Krisztust, mert: »*Ez ama kő, a kit ti építők semminek állítottatok, a ki lett a szegeletnek fejévé. És nincsen senki másban idvesség, mert nem is adatott emberek között ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.*« (Csel IV. 11. 12.) Ez az egyedüli alap, »*más tündamentumot senki sem vethet azon kívül.*« (I. Kor. III. 11.)

Erre az alapra kellene állani a római katolikusoknak is, nem pedig a pápák, szentek, zsinatok tudományára, s akkor éreznék ők is, hogy mi a pozitív hit, mi az istenországa, miben nyilvánul az Isten kegyelme, s a lélek üdvössége!

A felhozott többi vádat illetőleg, engedje meg *Kazaly úr*, hogy egy tekintélyes (de magyar gyűlöllő) pápista püspök szavaival cáfoljuk meg A hires vatikáni

zsinaton történt, hogy „a hitről való indítvány bevezetésében volt egy mondat, a mely az indifferentismus, pantheismus, atheismus és materialismus egész bűnét a protestantismus hibájául rózza fel.“ Ennek tárgyalásakor felállott Zágráb püspöke, *Strossmayer* és kimutatta e hibáztatás igazságtalanságát, miután az egyháznak *jóval elébb kellett már ezek ellen harcolni, mint a protestantismus megszületett.* Sőt inkább a keresztyénit a protestánsok életében és irataiban is el kell ismerni, s például felhozza *Leibnitz*-ot és *Guizot*-t, kiknek iratait szeretné minden kollégája kezében látni. (Hase: Polemika I. k. 37 1) Ámbár ez igaz szavakat elnémitotta a pokoli zaj, mely erre keletkezett, s a gyűlést is bezárták s mégis mi történt? Az, hogy az indítványból a vádak egészen töröltettek, mert — írja Hase — a római észak német követ e közben a bibornok államtitkárnak kijelenté, hogy ha az illető tétel a protestantismus ellen nem töröltetik, a követségnek parancsa van Rómát rögtön elhagyni és minden összeköttetést rögtön megszakítani. (U. o.)

Ha ezeket megolvassá *Kazaly úr*, s ha egy kissé betekintene a protestáns országok államéletébe s élvezné a szabad gondolkozás áldott levegőjét, bizonyára nem írna olyan epébe mártott tollal a protestánsizmusról.

Mindennek dacára, a protestánsizmus mindig birt s jelenleg is bir annyi éles látással, hogy hamis jel-szavuk által nem engedi magát megtévesztetni, bármily formában is jöjjenek azok. Már pedig, az ilyen kijelentések egyenesen a nagy közönség megtévesztésére szolgálnak, igen sokszor még a történelem meghamisításával is. A maguk értékére kell ezeket leszállítani, nemcsak egyházi, hanem *állami* szempontból is.

Láttuk fennebb általánosságban, hogy a pápák miként szereztek maguknak jogot, hogy egyes országok belügyeibe avatkozhassanak. Így lett Magyarországon is — a pápás történetírás szerint — a Sylvester-féle bulla az apostoli királyi jogok forrásává. És pedig oly értelemben, hogy ezt a korona viselői nem mint királyok, hanem mint a pápa helyettesei, gyakorolják minden parlamentáris és miniszteri *felelősség nélkül.* Ezek az úgy nevezett »jura reservata«, vagyis a király részére külön fenntartott jogok, melyeknek címe alatt szeretné függetleníteni magát a kath. egyház az állami felügyelet és befolyás alól, s megcsinálni a kath. autonómiát, s kézhez venni a kath. alapokat.

Azonban, sem a magyar alkotmány, sem a magyar történelem nem ismer ilyen fenntartott jogokat. *Verböcy* szerint is, a magyar király minden joga a nemzet által átruházott jog, s hatalma szintén a nemzetől nyert hatalom. (H. K. I. R. 3 cím.) Ugyanő, az *egyházak alapítását illetőleg*, a következőleg ír: »Mivel Magyarország királyai ez országban minden egyházak, püspökségek alapítói magok levén, ezen alapítás által minden pártfogói, kinevezési, választási és javadalom adományozási hatalmat magok szereztek és magoknak tulajdonítottak. Mely okból ugyanis, *véduri jogot tekintve, az egyházi javak adományozása mindenkor királyunkat illeti*« (H. K. I. R. 11. cím. 1. §.) Így tehát, a magyar király apostoli joga nem a pápa adománya, hanem az állam souverainitásából folyó jog, *nemzeti közjog*, melyet csupán parlamentáris úton lehet gyakorolni. Ennek tudatában és fel-

tétlen birtokában írhatta csak *Mátyás* király a pápának: Tudja meg szentséged, hogy a kettős keresztet inkább hármassal cseréljük fel, mintsem királyi jogunkat korlátozzuk. De elismerte és védte ezt maga a nagy *Pázmány* is, éppen Verböczy Hármassal könyve és a történelmi jogfejlődés alapján.

A *kath. reakció egy újabb jelének* tulajdonítható tehát csupán, hogy a jubilaris ünnepélyeken és nagy gyűléseken oly nagy érdemet tulajdonítottak a római pápának a magyar királyság megalapításában, mint akár István királynak, s úgy emlegetik a magyar királyságot, hogy „kereszttyén (értsd katolikus) királyság“ Igen, mert csupán így adhatnak *kath.* színezetet Magyarországnak, s így ünnepelhetik a római pápát a magyar királylyal egyszerre.

Igen helyesen jegyzi meg egy kiváló publicistánk, hogy „Magyarország államiságát és a magyar nemzet souverainitását századokon át két irányban kellett védelmeznünk: Béccsel és Rómával szemben.“ Mi utána tehetjük azt is, hogy e kettős irányu védelem igen súlyos és válságos időkben a protestáns vallásra nehezedett. A küzdelem ma sem ért véget. És mi protestánsok nem mehettünk el sem az esztergomi, sem a budapesti ünnepélyekre; honn kellett maradnunk, hogy nemzetiségünket, függetlenségünket megvédelmezzük Rómával szemben. Egy ünnep, melynek keretében annyira kidomborodik a felekezeti színezet, mint az ideai *kath.* ünnepeken is, soha sem válhatik nemzeti, hazafias ünneppé, ha még annál jobban hangsúlyozzák is a hazafias jelszót.

A haza fogalmába bele olvad minden honfi szive dobbanása, mert a honszeretet nem csupán egyes felekezetek kiváltsága. S mikor nagy, nemzeti események megünnepléséről van szó, kitör a lelkesedés minden kebelből és átjárja a szép magyar rónát, át Erdély bérceit, mint 1896-ban, s mint egy ember ajkáról, úgy száll a fohász az egek urához: »Isten, áld meg a magyart!« Hogy most a protestáns nem ünnepelt sem Nagy-Boldogasszony napján, sem István király napján, annak egyszerű a magyarázatja: a) parancs szóra nem ünneplünk; b) s ha ünneplünk is: a magyar királyság megalapításának emlékünnepét nem öltöztetjük pápista köntösbe, mint ez most történt. István király magyar király volt; önálló, független magyar királyságot alapított: az ünnepnek is magyar nemzeti ünnepnek kellett volna lenni.

Az volt e? Nem. Ezt már a fennebbieken is kimutattuk. De a hercegprimás — készséggel ismerjük el — hazafias áldomásából és az egri érsek beszédéből is kitetszik az alap gondolat, hogy a magyar királyság megalapítása és fenállása csupán a kereszt varázseréjének tulajdonítható. S mintegy nemzeti fájdalom vegyül a primás ünnepi szavai közé, hogy a korona egyes részeit összekötő aranyabroncs, mely symboluma a népeket összekötő szeretetnek, nem elég erős. Mi is elismerjük ezt. De, legyen meggyőződve öminenciája, hogy a protestáns soha se gyengítette ezt az aranyabroncsot, hanem gyengítették s gyengítik a pápás egyház főpapjai és ultramontán főurai.

Ott van első sorban is gr. *Majláth* Gusztáv erdélyi róm. *kath.* püspök, ki emigy ír az ünnepélyek alkalmából: »A *kath.* körök feladata nemes és tiszte-

letre méltó, mert működésük célja éppen azon magasztos eszmék ápolásában rejlik, melyekért magam is lelkesülök, s kell, hogy *minden kath. ember lelkesüljön*: a szentegyházunk iránti törhetlen ragaszkodás és az ettől elválaszthatlan s igazán önzetlen hazaszeretet. Így, csakis így lehetséges, nézetem szerint az, hogy *édes hazánkat kath. országnak megtarthassuk* és mindazon nagy kérdéseket, melyek manapság hazánkat, nemzetünket oly közelről érdeklik, *kath. szellemben megoldhassuk*.*

Ez is hazafiság (?), de ultramontán »hazafiság«, melynek tápláló dajkája Rómában van és nem a haza földjében. Ezzel szemben, a protestáns az az erős vár, melynek sáncai mögül századokon át védtük s védeni fogjuk a magyar koronát, s a nemzeti szabadságot!

Vagy ott van *Babics* püspök, ki egy ily nagy ünnep alkalmából két *idegen* férfit, *Görres* Józsefet és *O'Connellt* állítja hívei elé a hazafiság példányképeiül, kik vallásos és hazafias érzelmeiket szépen összetudták egyeztetni. És kik voltak ezek a jó urak? *Görres* a német ultramontanizmus megalapítója volt, ki az általa támasztott mozgalom miatt hazájából is kénytelen volt egy időre menekülni. *O'Connellről* meg így ír *Szilágyi* Sándor: »a nagytehetségű agitátor egyenesen azon működött, hogy az uniót (Anglia és Irland között) felbontsa. Óriási izgatásaival erőszakos mozgalmakat idézett elő, melyeket csak szigorú rendszabályokkal lehetett lecsendesíteni, s melyeknek a nagy agitátor halála sem vetett egészen véget.« (Egyet. Tört. 3. füz. 512. l.)

És szóljunk-e *Zichy* János néppárti vezér urról, ki a reformációt a Magyarországot ért csapások legnagyobbikának tünteti fel. Azt mondja ugyanis nagy gyűlési beszédében, hogy Magyarországot öt csapás érte: a tatárjárás, a reformáció, a török uralom, a Józsefnizmus és az új egyházpolitikai törvények.

Lehetetlen, hogy ezen vádakokat komoly számba vegyük és egy józan gondolkodású ember beszédének tartsuk. Éppen ezért cáfolatukba sem bocsátkozunk, hanem azt mondjuk Istvánnal: »Uram, bocsásd meg neki!« . . .

De azt igenis bangsúlyozzuk, hogy ha csapás volt a reformáció, az nem Magyarországot érte, hanem a római pápás egyházat. És ez fáj most nekik, ezt nem tudják megbocsátani, pedig egy ily nagy ker. ünnepen milyen szép lett volna a megbocsátás krisztusi erényéről is bizonyosságot tenni.

És, hangsúlyozzuk azt is, hogy az a pallos, mivel őseink ama nagy csapást ejtették: az ige, az evangélium tegyvere még nem esett ki a mi kezünkből sem. Három millió protestáns tartja kezében a bibliát, azt a fegyvert, mely annyi fényes győzelmet szerzett hazánknak is a magyar nemzetnek; mi is, mint a régi holland pénzekben olvasható: „a bibliára támaszkodva védjük szabadságunkat“ Róma ellen és ha szükség, Bécs ellen is! Mint hős *Bocskaynak*, nagy *Bethlennek* és erős kálvinista *Rákócynak* utódai küzdünk a biblián nyugvó protestáns győzedelméért, mert csupán ebben van a népekre áldást ontó béke evangéliuma, s ebben van a honszeretet örök evangéliuma!

Vajda Ferenc.

A keresztyénség felvételének kilencszázados ünnepe.

E lapok 34 számában a »Dunántúli Prot. Lapok«-nak azon indítványát, hogy a kilencszázados évfordulót »a protestánsok a reformáció emlékünnepeivel együtt október hónap utolsó vasárnapján ünnepeljék meg« azon megjegyzéssel említi fel a szerkesztőség, hogy »készséggel ad helyet az olvasók ez ügyre vonatkozó véleményének«.

Bármennyire is érzem és igyekszem is mindig alkalmazkodni ahhoz, hogy az egyéni nézetek csak bizonyos szerénységgel nyilvánulhatnak: e tekintetben határozottan mondom, hogy ebből az ünneplésből a részt kivenni a protestánsoknak joga és kötelessége egyszersmind. Vagy nem vagyunk-e mi keresztyének? Sőt nem hiszszük és valljuk-e, hogy az igaz keresztyénség épen a protestantismusban található fel? Habár Krisztus vallása a maga tisztaságában eszményi vallás, a melyhez közelíteni csak az »ecclesiam semper reformari debet« jelszó követésében lehet, de a melyet még történelileg vallás el nem érthetett: bátran állíthatjuk, hogy az eszményhez legközelebb a protestantismus áll. És ha Krisztus eszményi vallásához való közelségünk érzetében jogunkat a keresztyén szeretethez kétségbe vonatni nem engedhetjük: nem kell e részt követelnünk az örömből, a hálaadásból azért az isteni kegyelemért, mely ezt a nevet nemzetünkre ruházta és azért a nagy történelmi tényért, mely a magyar nemzetnek az európai népek sorában fennállását biztosítja?

De nemcsak az *eszményi* keresztyénségnek a protestantismusban jelentkezése, hanem a *történeti* folytonosság oda vezeti figyelmünket a kilenc százados ünnepre. Ha elmulasztanók megünnepelni a kilenc százados évfordulót, magunk ismernők el, hogy a keresztyénség, melyet őseink felvettek, csak a római egyházra korlátozódik. A tényállás történelileg is egészen más. *Nem csak az eszményi keresztyénséghez állunk közelebb, mint a római egyház, hanem az eszményi keresztyénség azon történeti alakjához is, a melyet őseink elfogadtak.* Idézzük a »Dunántúli Prot. Lapok«-ból azt a rövid történeti utalást, mely világossá teszi ezt: »Nagyon hangoztatjuk, hogy a keresztyénség, a mit őseink ezelőtt 900 évvel felvettek, nagyon sokban különbözött a mai róm. katholicismustól, a melynek tanait mai alakjában csak a későbbi századbeli scholastikusok Lombardi Péter, Aquinói Tamás és a magyarok keresztyénné léte után hatodfél évszázad mulva ülésezett tridenti, sőt későbbi zsinatok fejtették ki és állapították meg, nem az Isten igéje, hanem leginkább a nép mindenben csodát kereső beteges képzelődése, a szerzetesek sötét, vakbuzgó felfogása alapján s a római papság hatalma emelése és mindenhatóvá tétele érdekében«. — »Az ezredik évben még nem volt róm. katholicizmus, hanem volt egységes keresztyénség, mert a keleti egyház 1054-ben szakadt el a nyugoti egyháztól, nem volt még megállapítva a pápa egyetemes püspöksége, nem a hét szentség, az urvacsorában az átállagulás (trassubstantiatio) tana, a melynek nevét is Hilbert csak később találta fel; a papoknak nem volt megállapítva bűnbocsátó hatalmuk, az urvacsorát ak-

kor még két szín alatt osztották ki, a papoknak akkor még nem volt a házasság megtiltva, az inquisitio még nem volt felállítva, egy szóval azon 900 év előtti, műveltség és tudomány tekintetében a mainál sokkal több volt a vélemény: a lelkiismeret szabadság és az általános emberszeretet, a mit hirdet ma a protestantismus és kevesebb volt a szent írás tanításával és a józan észszel összhangzásba alig hozható, mindenütt csodát kereső beteges képzelgés., mint a mennyi van ezekből a későbbi és mai róm. katholicismus hittanában, szertartásaiban és búcsujárásaiban«.

Nagyon könnyű megítélni tehát, hogy épen a mennyire más volt az őseink által felvett keresztyénség, mint a mai római katholicismus: annyival közelebb állott az a protestáns keresztyénséghez. Nem szükség tehát semmi önámítás azon állításhoz, hogy inkább a protestantismus szerinti keresztyénséget vetjük fel őseink és így szinte több jogunk van a 900 éves forduló ünnepléséhez, mint maguknak a róm. katholicusoknak.

De miért fessegetjük az ünneplés jogát? Azért, mert oly természetű a dolog, hogy, ha jog: akkor kötelesség is. Kötelességünk élni e joggal, nehogy a protestáns keresztyénségnek nemzeti életünkkel való szoros összefüggésében csak látszólag is közönyösség legyen felmutatható. Igenis állítjuk, hogy nemzetünk megerősödésének fundamentuma, fennállásának bástyája a protestantismus szellemének megfelelő keresztyénség volt úgy a keresztyénség első felvétele, mint annak a reformációban helyreállítása által. Sőt — cáfolja meg a kinek adatai vannak rá — állítjuk, hogy a történelem bizonyossága szerint a római egyházban elferdített keresztyénség nem egyszer állott szövetségben nemzeti szabadságunk ellenségeivel, de a mikor viszont a protestáns keresztyénség a lelkiszabadság szélesebb keretében a nemzeti szabadságnak is mindig védbástyája volt. Ha a róm. katholicismus tett hasznos szolgálatokat nemzeti életünknek: az azon ősi keresztyén szellem által történt, a melytől később elhajolt és a melyet a protestantismusnak kellett tovább ápolni, őrizve egyúttal a lelkiszabadságot a nemzeti életben is.

A protestánsok a protestantismusnak nemzeti életünkkel való ezen szoros kontaktusában hidegülésnek, közönyösségnek látszatát sem engedhetik. Nyilvánosan kell dokumentálnunk, hogy tudatában vagyunk miszerint az általunk képviselt keresztyén szellem volt az állam alkotó, az állam fentartó és együtt érezzük a nemzettel a hálát e szellem gyümölcseiért. Erre nyújt alkalmat a kilenc százados ünnepély s nekünk épen szükségünk van, hogy ez alkalmat felhasználjuk.

Épen a protestáns keresztyénség szelleme tiltja a képmutatást, a külszíneskedést nekünk és ez nem ritkán hoz megítélést reánk a felületesen gondolkozók részéről. Lám csak: Szent István napját nemzeti ünnepé tette a törvényhozás. És mi még sem ünnepeljük. — nem is ünnepelhetjük — azt rendszeressé lett vallásos szertartással, csakis a törvény által megkövetelt munkaszünettel. Hallhatunk ezért szemrehányást nem ritkán a szájjal hazafiaszkodók részéről. De e szemrehányás meg nem ingathat hitelveinkben. Szentek tiszteletére vallásos ünnepeket — legyenek azok

akár a keresztyén világ egyeteméi, akár *nemzetiek* — nem rendszeresíthetünk. Vallaásos ünnep a keresztyénség üdvtényeihez fűződhetik csupán.

De épen a mennyire ellenkezik a protestantismus szellemével a nemzeti — sőt mondhatjuk vallásos — élet minden kiemelkedő mozzanatához, vagy kimagasló alakjához egy-egy állandó vallásos ünnepet rendszeresíteni: épen annyira természetéhez tartozik, hogy együtt érezze és méltányolja a szellemi élet haladásának minden lüktetését. A protestáns keresztyénség szelleme, a miat tiltja, hogy az üdvtényeken kívül bármihez is ünnepet fűzzünk: épen úgy parancsolja, hogy megemlékezzünk olykor a vallásos és a nemzeti életnek ama fontos mozzanatairól, melyek egy-egy lépést jelentenek a tökéletesedés útján és a melyek vagy amaz állandólag ünnepelt üdvtényekhez, vagy a nemzeti életben — a protestáns keresztyénségnek is alapelvét képező — egyenlőség, testvériség, szabadság eszméihez vezessen közelebb.

A keresztyén vallás felvételében egyfelől nemzetünk fiainak egyéni élete nyerte az üdv vallásának javait, másfelől nemzeti életünk találta meg megszilárdulásának és fennállásának biztosítékát. E nagy események kilenczszázados évfordulóját megünnepelnünk tehát *lehet* is, *jogunk* is, sőt *kötelességünk* is. Hogy őseinknek keresztyén hitre térése — vagy inkább terítése — és ezáltal a magyar állam és a magyar alkotmányos királyság alapjának megvetése István nevével el nem választható: ez kétségtelenül az első apostoli király kiemelkedő nagyságának hálás elismerésére kötelez, de azért az egyedül imádandó Isten mellett, szentek imáadására nem vezet.

Hogy pedig az ünneplés ideje a reformáció ünnepeivel összevonassék, az csak természetes. Csaknem ugyanazon keresztyénséget vette be nemzetünk kilenczszáz esztendővel, a melyet az utánkövetkező ötszáz esztendő átforgalásából a 16. századi reformáció helyre állított. Csak szorosán összeillő dolgokat foglalunk össze tehát, ha egyszerre adunk hálákat Istennek azért, a mit kilenczszáz esztendővel ezelőtt jóvoltából *nyertünk* és háromszáz esztendővel ezelőtt *vissza* nyertünk.

Legyen szabad véleménynyilvánításomat, egyházkerületünk vezetőségéhez intézett azon tiszteletteljes kérelemmel zárnom be, hogy a »Dunántuli Prot. Lapok« indítványának elfogadásával a keresztyénség elfogadásának kilenczszázados megünnepelését kapcsolatban a reformáció ünnepeivel, egyházkerületünkben is utasításul adni méltóztassék.

Bodor János
zágoni ref. pap.

Egyházi élet.

Főt. Bartók György püspök körútja a nagy-sajói egyházmegyében.

(Folytatás és vége.)

Dr. Bartók püspök aug. hó 20-án a szász brétei egyházba Simó Lajos, gr. Bethlen Pál, Fejérváry Jenő és Sándor József főgondnokok és Kenessey Béla főjegyző, Nagy Károly th. tanár és Musnay Károly esperes kíséretében érkezett. A község határán a magas vendéget egy küldöttség üdvözölte, melyre a püspök szívélyesen vá-

laszolt. A szent ház küszöbénél az egyház derék papja, *Menyhárt Elek*, keresetlen szavakkal fogadta előljáróját. Fölkéri azért a püspököt, hogy tegyen eleget a hívek óhajának és adja át szent hivatásának e hajlékot. A püspök meleg hangú felelete után a szent házban megcsendült az egybegyültek ajakán a szent ének. Most *Csejdi István* imája után *Nagy Károly* theol. tanár lépett a szószékre és reámutatott arra, hogy isten segítségével a jó munkától el nem marad.

Utána dr. *Bartók* mondotta el áhítatkeltő fölavató imáját. *Balázs József* beszercei lelkész fölavatott egy kisdédet Krisztus egyházának tagjává. Az urvacora fontosságát *Keresztesi Gyula* magyarázta meg és osztotta ki az egybegyülteknek és *Menyhárt Elek* lelkész buzgó imája fejezte be a lélekemelő ünnepséget.

Az istentisztelet végeztével dr. *Bartók* egész kíséretével Sajó-Szent-Andrásra ment át. A község nevében *Bárdy* körjegyző köszöntötte, az Isten háza előtt pedig *Polgár* lelkész kérte föl, hogy a templom fölavatását teljesítse. Az istentiszteletre a vidékről is nagyszámu intelligencia jött össze, kik között ott láttuk grófi *Bethlen Balázs* országgyűlési képviselőt és dr. *Csernátony Gyula* királyi tanfelügyelőt is.

Musnay esperes imája nyitotta meg a lélekemelő szertartást, a szószékről pedig *Kenessey* főjegyző ragadta el a híveket nagyhatású szónoklatával. A püspök szíveig ható hangja csendült meg most, Isten áldását kérve mindazokra, a kik e templomban fohászoknak a seregek urához. A templom avatása alkalmával *Menyhárt Elek* szász brétei pap keresetlen beszéd kíséretében két gyermeket keresztelt meg. *Balázs József* beszercei pap pedig az urvacorát kiosztotta. Még *Polgár* lelkész záró imája hangzott el és ezzel az ünnep véget ért. Az istentisztelet folyamán a sajó-szent-andrási Emke-dalokör szép dalokat adott elő.

Fejérváry Jenő földbirtokos, a nagy nap alkalmából százerítékü bankettelt adott sajó-szent-andrási kastélyában, melyet Sahling beszercei szállodatulajdonos szolgáltatott.

Ebéd végeztével dr. *Bartók* egyháztanácsi gyűlést tartott, melynek jegyzőkönyvében néhai Fejérváry Károly feledhetetlen emlékét a jegyzőkönyvben megörökíteni rendelte.

A holdog emlékü alapító iránt a főpásztor még egy kegyeletes ténnyel róttá le a hála adóját, mert egész kíséretével a bolgogult sirhantjához vonult, a melyre *Nagy Károly* theol. tanár az egyház nevében két koszorút helyezett el.

Estére a főpásztor Fejérváry Jenő földbirtokos házába tért vissza megpihenni, reggel a magyar nemgyei egyház meglátogatására indult az egyházvizsgáló bizottsággal együtt. A község határán a járás főszolgabírája, a helységben pedig a községi bíró köszöntötte, *Vince Vilma* tanítónőképezdei növendék pedig gyönyörű virágcsokrot nyújtott át a körútját járó főpásztornak. A püspök mind a három beszédre szívélyesen válaszolt. Ezután a templomba mentek, mely előtt *Köblös István* lelkész köszöntötte.

A templomban *Nagy Károly* tanár szép beszédét dr. *Bartók* mély áhítatot keltő fohásza követte, mire az istentisztelet a hívők buzgó éneklésével véget ért. A templomozás után a püspök a vizsgáló bizottsággal együtt az egyházközség ügykezelését tekintette meg s a papnak kereszteleetlen kisdédét a keresztség szentsége által a Krisztus egyházába bevette. Egy óra mulva már Somkeréken volt a főpásztor s itt is, mint mindenütt, azonnal a templomba sietett, hol *Kenessey* főjegyző keresetlen egyszerűséggel előadott beszéde után *Bartók* püspök imádsága az istentiszteletnek méltó koronája volt. Az Istenháza előtt *Csejdi István* az egyház tisztaság lelkésze megköszönte főpásztornak, hogy apostoli munkásságával ekép jobbjá hivei lelkét, mire a pap házában kedélyes ebédhez ült a társaság.

Szerdán reggel a tacsai ev. ref. és ág. ev. hívei

kezökben az Emke daloskönyvvel, élükön a lutheránus lelkészszel és a község birójával várták dr. Bartókot és kíséretét. A megleghangú üdvözlés után a népviseletben öltözött dalkar csinos kardalt adott elő, mely után a püspök az Istenházába ment. Itt Nagy Károly gyönyörű beszéde intette a híveket, hogy a méhektől vegyenek példát, mert egyetlen kaptár harminc évi jövedelméből a templomban csinos orgona buzdítja Isten dicsőítésére a gyülekezetet. A püspök imádságával a szép ünnepély véget ért és kezdetét vette az egyházvizsgálat.

Dr. Bartók a tekei egyházba sietett. E különféle nemzetiségekből és felekezetekből álló nagy község minden lehető megtett az illusztris vendég méltó fogadására. A községgel határos Nagy-Idánál bandérium várta s a járás főszolgabírája szíves hangon köszöntötte.

A püspök megleghangú válasza után a menet Teke felé vonult. A helység végén a Teke főbíró helyettese szíves szavakkal fogadta a főpásztort. Most a szászok meglepően összetanult zenekara a *Hymnuszt* adta elő, s haladt a kocsisor a püspök szállása felé. Itt a főpásztort vidékről is egybegyűlt papság várta s ezeknek élén ment a püspök az Isten házába, hol Kenessey főjegyző intézett az egybegyűltekhez buzdító beszédet, Dr. Bartók pedig kérte Istennek segítő lelkét a gyülekezetre.

Szilágyi ügyvéd lakásán a főpásztor tizenkét küldöttséget fogadott. Impozáns volt az ág. ev. egyház képvisellete, mely testvérfelekezet nemcsak a helyi lelkész által, hanem az egyházmegye összességében is tisztelgett Dr. Bartóknál.

Legmeglepőbb volt azonban a tekei róm. kath. plébánus loyális viselkedése, ki személyesen vezette egyházközségét a ref. püspök elé, s üdvözölte.

A fogadás után a főpásztor a küldöttségek vezetőinél látogatást tett, a honnan egyenesen a bankettre hajtatott. Teke város egész intelligenciája megjelent e szépen sikerült közebéden, melyen az összes felekezetek lelkészei — közöttük Szántó róm. kath. plébános is részt vettek.

A püspöki látogatás emlékezetessé tételére gr. Bethlen Pál, Fejérváry Jenő és Dózsa Endre főgondnokok a tekei egyház javára 160—160 korona adományt juttattak *Debreceni* lelkész kezébe. Estére Dózsa Endre orsz. gyűlési képviselő festői fekvésű kasélyában Nagy Idán látta vendégeül a püspököt és kíséretét, kik csütörtökön már hajnali órákban ismét útban voltak a nagy-sajói egyház felé. Ez egyházban a főpásztor újlag örülhetett annak a jó viszonynak, a mely itt az ev. ref. és ág. ev. egyházak között fennáll. A templomozás végeztével, melyen Kenessey főjegyző szép beszédet, Bartók püspök pedig az egyszerű nép szívéhez szóló imát mondott, a főpásztor a sófalvi egyház megvizsgálására sietett. Itt a templomban Nagy Károly tanár beszélt, az egyház fő pedig buzgó imával rekesztette be az ünnepélyt. Az egyház megvizsgálása után Árokljára kocsizott dr. Bartók. Itt a község közepén felállított diadalkapunál a szász és oláh egyházak lelkészeikkel fogadták a főpásztort s a szász turnerek zenekara itt is a *Hymnuszt* és a *Szózatot* játszotta. Mindkét egyház papja megleghangú beszéde után a püspöknek szeretettől áthatott válasza következett s utána a nép elvonult. Az árokljai egyházak békés egyetértése jóindulatú papjaikon kívül gr. Bethlen Balázs, e finom lelkületű főúr, tapintatos bánásmódjának köszönhető.

Késő este volt már, a midőn az egyház vizsgálóbizottság Sárvárra ért és a kora reggel már a szász-új-ósi egyházba ment a püspök. E kis gyülekezet nagy örömmel hallgatta a templomban Nagy Károly theol. tanár kerekded beszédét és a püspök fennen szárnyaló fohászatát. A községből — melynek határán a főpásztor üdvözlésére a járás szolgabírája is megjelent — a szomszédos Szász Máthé látta vendégeül dr. Bartókot és kíséretét. A hívőknek nagy sokasága Kenessey eszme-gazdag prédikációjában és a püspök szent lé-

lektől ihletett imájában gyönyörködött s ennek befejeztével Lázár János katolikus földbirtokos adott dr. Bartók tiszteletére nagyszabásu ebédet.

Még csak Musnay esperes egyházának: Szász-Cegőnek a meglátogatása volt hátra, hol a főpásztor szombaton reggel jelent meg. Az Istentisztelettel a torony és a harangok fölavatása is össze volt kötve, mit Bartók püspök lendületes ima kíséretében végzett.

Az egyházvizsgálat befejezéseül az esperes az egész egyházmegyei papságot, élén a vizsgáló bizottsággal vendégeül látta, mely alkalommal a társaság a kolozsvári szeretetház javára 465 koronát gyűjtött össze.

A felekezeti béke és a magyarság ügyének tett hasznos szolgálatot ez a püspöki körút, melyben gr. Bethlen Pál főispán is mindvégig résztvett.

U. után.

Jelentés

a brassói ev. ref. egyház 1899. évi állapotáról.

(Folytatás.)

Hanyatlásunk okát azonban távolról sem a protestantismus lényegében kell keressük, hanem egyenesen magyar viszonyainkban. Némelyek a baj okát az 1790—1. 26. t.-cikkben megállapított reversális hajszára; mások a kath. egyház nagy vagyonából származó befolyására viszik vissza; bár e körülmények tényleg befolytak a helyzetre, de mégis a baj valódi oka az, hogy e század második felében sivár lett a vallás lényegéről való feltogás a magyarországi protestánsokban, egyszóval az evangelium sava kezdett megizetlenülni.

Igy azután az ultramontán irányzatnak világactiója minket készületlenül talált és annak fegyvere önhibánkból aratott is soraink közül.

A magyar protestánsokat elkábította a túlhajtott liberalismus és nem vették észre, hogy csendben előkészítettett a kath. reactio hazánkban is. Megszületett a néppárt és e párt a meglévő protestáns erősségeket ravasz fondorlattal megostromolta; a buzgó protestánsokat saját feleik előtt meggyanusította, a félénkeket pedig az egyházi tevékenység teréről tervszerűleg leszorította. Azóta, hitfelekezeti békével ajkukon, a protestantismus megsemmisítésére törnek.

Általában nagy tévedése volt a magyar protestánsoknak az, hogy egyházuk megerősítésére a politikába túlságosan elmerültek. Volt idő, a mikor pártpolitika szerint kormányozták az egyházakat, választották a vezérférfiakat. Oda vonszolták mindjárt a kiegyezés után a magyar protestantismust a közjogi ellenzék pártjára és ezzel elmulasztották a kinálkozó kiváló alkalmat, az akkor valóban liberalis állammal való egybeforrásra.

Most is jórésztben a politikai érdek okozza, hogy vezértérfaikban nincs elég erkölcsi bátorság sem a belső egyházi szervezkedésre, sem a külső támadások ellen elv és tervszerű védekezésre; ebből ered azután, hogy az 1848. év 20. t. c. szellemében való rendezésében egyházunk államjogi helyzetének csak lassu lépésekkel haladunk előre.

Innen van, hogy az egyházpolitikai reformok idején az 1868. évi vallásvédő 53 t.-c. feladásába belementek a szabadelvűség köpenyébe burkolt politikusaink

és ezzel feladták azt a talismánt, melylyel védve voltunk a reversalis hajsza ellen és melyért a híthű protestans ősök századokig harcoltak. Így sorvasztotta el az elharapódzott politikus-egyháziasság nálunk, a valódi evangéliumi keresztyén életet.

Lehet, hogy a politikába való elegyedésre a római egyháztól vették a mi protestánsaink a példát. Ámde ne felejtsük, hogy míg lényegében a katolicismus politikai szervezet, melynek a pápa-király vezetése alatt, az a világosan kifejezett célja, hogy a pápa világi hatalmat gyakoroljon a nemzetek és államok felett; addig a protestantismus nem politikai szervezet, hanem vallás erkölcsi és kulturális közösség. A római egyház a pápa országát, a protestantismus Isten országát kívánja diadalra juttatni. Elvéből kifolyólag tehát a protestantismus Mestere példája szerint munkaköréből minden erőszakot, minden politikát, világias taktikát, ki kell zárjon s ha elvilágiasodott hívei itt ott a politikát behurcolják, azt előbb-utóbb magából ki kell űzze.

A magyar protestantismus bár gyengeségben sinylődik, mindazonáltal az elmondottak alapján bátran kimondhatjuk, hogy annyira nincs elesve, hogy komoly és egyetemes munkával helyre ne hozhatnók. Tanulságul jegyezzük meg itt azon örök igazságot, melyet Jézus Krisztus jelentett ki e szavakban: »Adjátok meg a császárnak, a mi a császáré, Istennek a mi Istené; mert az én országom nem e világból való. Azaz, Krisztus egyházának más fundamentumot senki sem vethet, mint a melyet ő egykor vetett számára.«

Ugy gondolom, mindnyájan átérezzük, hogy a magyar protestantismusban felismert egyházi elerőtlenedést is csak a jézusi élet kiapadhatatlan kútfejéből frissíthetjük fel. Hála Istennek a nyolcvanas évek óta már meg is kezdődött hazánkban a külföld példájára az evangéliumi újratemetés munkája.

Negyven év előtt létre jött a protestans árvagyegyesület; ezelőtt 12 évvel a m. prot. irodalmi társaság, melynek tudománynépszerűsítő erkölcs- és hiterősítő áldását ma már ezerek élvezik, a magyar protestansok körében. Gyarapodik évről-évre a buzgóság egyesekben és testületekben, melylyel a családokat bibliával, evangéliumi lapokkal vezeti és szoktatja Jézus Krisztushoz és az ő szent evangéliumához. Az evangélium eredménye azon szép belmissió-munkásság, mely a Krisztus nyáját télenként templomon kívül is összegyűjtögeti, ezeken az összejöveteleken vallásos énekkel, felolvasásokkal erősíti és keresztyén erények gyakorlására buzdítja a híveket. Az evangéliumi szellem emelkedésére vall, hogy bár még szórványosan, de mind nagyobb arányokban létesülnek prot. nő és Lorántffy Zsuzsánna-egyletek, hogy az evangéliumszerű szeretet munkáját az árvák, szegények és hitben ingadozók körül annál sikeresebben végezhessek. És mint az idők jeleinek evangéliumi alakulását mutatja, hogy az iskolai és családi nevelés keresztyénebbé tételére dicséretes áldozatkészséggel egyes egyházaink és kerületeink az evangéliumi fi- és leánynevelés munkájára is kiterjesztik áldozatkészségüket és gondoskodásukat.

(Folytatjuk.)

Péchy Árpád.

brassói ev. ref. pap.

Felhívás

a debreceni — 1879—80-ik isk. év végén feloszlott — kollégiumi tüszoltó társulat valamennyi tagjaihoz!

Kedves bajtársak! Bizonyára nem feledtetek még el, hogy mi volt mindnyájunkra nézve a debreceni kollégiumi tüszoltó társaság. Azt is jól tudjátok, hogy a világ ez időrendileg legelső önkéntes tüszoltó együletének feloszlása alkalmával saját nevünk aláírásával ellátott s feltétlenül kötelező iratot állítottunk volt ki a tekintetben, hogy 20 év múlva, tehát a múlt folyó esztendő őszén Debrecenben találkozni fogunk. Ez a kötelező irat 20 esztendő óta a főiskolai nagy könyvtárban őriztetett; mi pedig, mint a szóban forgó társaságnak a feloszlás évében elnökei és jegyzője ez iratot egyik előkészítő értekezletünkön köteleességszerűleg felbontván, annak nyomán a következőkben állapotunk meg-

1. A 20 éves találkozót folyó 1900. év október 7-én (hetedik) tartjuk meg itt Debrecenben. E napon d. e. 9 órakor a nagytemplomban istentiszteletre megjelenünk, a mikor elnökünk Bögs Lajos fog prédikálni. Istentisztelet után közgyűlésre vonulunk le a főiskolai akadémiái 5-ik terembe.

2. E találkozókon kötelező iratunk értelmében minden azt aláírt, még életben levő s a haza földéről nem száműzött tagtársunk megjelenni tartozik; és pedig mellén a szabályszerű piros rózsával (lehetőleg a régivel!) és a netalán nála maradt tüszoltó eszközzel.

Mi a társaságot mindig jellemző szigorú fegyelem hangján csak az 1879-80-ik isk. évbéli tagokkal rendelkezhetünk: de természetesen ez ünnepélyünkön igen szívesen látunk mindenkit s szívesen látjuk különösen azokat, kik e hírneves s nemes társulatnak valaha mi előttünk tagjai valának.

Felhívjuk azonban azokat, kik a feloszlás évében társulati tagok voltak, hogy lakásukat teljes címökkel szeptember 10-ig alelnök Eröss Lajossal (Debrecen, Darabos-utca 33. sz.) tudatni szíveskedjenek.

Kiadtuk Debrecen, 1900. aug. 27.

Bögs Lajos, *Eröss Lajos,* *Dicsőty József,*
elnök. alelnök. jegyző.

Különfélék rovata.

Báró Bánffy Dezső, egyházkerületünknek igazán Isten kegyelméből való kormányzófogondnoka jelenleg Kolozsvárt van s az egyházunk életének, fejlődésének érdekében folyó tanácskozásokat a nála mindig tapasztalt bölcsességgel s egyháza iránti buzgó szeretettel vezeti.

»**Majláth gróf uralja a helyzetet,**« így hangzik a »Nyitra megyei Szemle« s a gyulafehérvári »Köz-művelődés« tapasztalata, melyet a kath. kongresszus nyújtott. A nagygyűlésen ugyanis 4000 ember mondta, hogy »igazi fenomenális jelenség a fiatal erdélyi püspök.. Mikor a nagygyűlés emelvényén megjelent, mindenkor falrengető tapssal fogadta a közönség, *míg a többi nagyok néma hallgatás között foglalták el helyeiket.* Bravo. Csakhogy a klerikális lap baljóslatulag teszi hozzá: »La silence du peuple est une grande leçon des rois.« Micsoda? »A nép hallgatása nagy lecke a királyoknak.« Hiszen ez terrorismus. Tehát a katolikus nagygyűlés nem tapsolja meg a komolyabb embert, ha akad ott ilyes, de falrengető tapssal köszönti a hetzmeistereket. Nő, erre is van a franciának egy mondása: Les sots sont toujours en majorité.« Az ostobák mindig többen vannak. Tessenek ezt is számba venni, hol ultramontan gyűlések »plebiscitumáról« van szó.

A **kath. nagygyűlésen** elhangzott beszédek közül a Zichy János gróf beszédével foglalkozott mult számunk, most a Zichy Nándor gróf beszédéből közlünk egy passust, fönntartván magunknak a jogot, hogy

időnként még más passusokat is közöljünk. Ha abban a *politikai* misében, melyet a katolikus nagygyűlés adott elő, a Zichy J. gróf katolikus dicsekedése volt a „doxologia”, úgy a gróf Zichy Nándor-féle passus volt az „offertoriumi” rész s hangzik ezenképpen: »Pedig a római katolikus szentegyháznak látható feje (t. i. a pápa), az annak az *alapja*, arról nekünk megfélemedkeznünk soha sem szabad, ha katolikusok akarunk lenni és arról (a pápáról), mert mindenéből kifosztogatták, gondoskodni kötelességünk, mert a jó *Jézusnak tesszünk ez által szolgálatot* Ha őt (a pápát) szükkölnödni hagyjuk, akkor megfélemedkeznünk a Jézusról, ki az életet adta érettünk. *Tehát nekünk azt a Péterfillért megsajnálunk nem szabad.*» Bizony, Péterfillér! Ez volt az említett politikai misében éppen az offertoriumi rész.

Béköszöntő. A Hunyadmegyében fekvő rákosdi ref. egyházközség tíz havi hosszú szünet után, végre új lelkipásztort kapott az eltávozott helyébe, Imre István személyében, ki a nagy-sajói egyházmegyéből, Szász-Uj-Ósrról jött ide: s így Erdély egyik szeléből a másikba ment át s a mezőséget hegy-vidékkel cserélte fel. Béköszöntője e hó 26-án történt, nagy közönség jelenlétében. A szomszédos Vajda Hunyadról is, mintegy tizenötön jöttek át meghallgatására, kik között többen róm. kath. felekezetűek is voltak. Esperesi meghatalmazott és beigtató biztos gyanánt, a volt administrator Thamó Gyula alpestesi pap szerepelt. Az új lelkesnek tartalmas beszéde, melyet nagy nyugodtsággal, de azért mégis a közvetlenség melegével adott elő, mindvégig lekötötte hallgatóinak a figyelmét. Isten tisztelet után, Nagy István egyházközségi gondnok (inspector curator) dusan terített asztala várta az ünneplők előkelőbbjeit ebédre, hol mintegy húszan vettek részt. Az építkezések és vagyoni ügyek rendezése terén nagy teendők várnak az új lelkesre, ki tappintatos föllépésével a szíveket máris megnyerte. Legyen Isten áldása rajta és szép családján, valamint népes gyülekezetén is.

Halálozás. Józsa Károly száraz ajtai ev. ref. elemi tanító folyó évi aug. 12-én 52 éves korában, 28 évi buzgó tanítószkodás után jobblétre szenderült.

Bánatos özvegye és hét kiskorú gyereke siratják azon számos jóbarát, rokon és ismerősökkel együtt, a kiknek körében élt, mint felejthetetlen férj, rokon és jó barát s gyermekeit önfeláldozásig szerető apa. A ki önzetlen, nyílt szívével, legyen annak békés, hosszas szenvedés után bekövetkezett nyugalma!

Választás. A száraz-ajtai ev. ref. felekezeti elemi népiskolához, az újra szervezett tanítónői állomásra Kósa Jolán, kitűnővel végzett, igen nagy reményekre jogosító ifjú tanítónő választatott meg. — Áldás kísérje szép és magasztos pályáján!

Egy hatalmas beszéd. Az ungi reform. egyházmegye aug. 28-án tartotta őszi közgyűlését. A gyűlésen Komjáthy Béla hatalmas beszédet mondott, mely kifejezője a felvilágosult protestantizmusnak, a mély gyakorlati vallásosságnak és a törhetetlen hazaszeretnek. A nevezetes beszédből közöljük az alábbiakat:

Néha jogosult a vallás gyakorlatának külnyilvánulásában a különbözőség, mégis fájdalom, egyes felekezetek az eszköznek feláldozták a benső vallást. A szereteten alapuló vallás nevében gyűlölséget hirdettek azok ellen, kiknél más a vallás gyakorlatának külső megnyilvánulása. Noha minden felekezet az egyedüli vallás érvényesülése okából keletkezett, mégis, fájdalom, támadtak olyanok, kik az emberek vallási érzületét önös céljaik rabszójára fűzték. A népet félrevezették, hogy felhasználhassák. A népet a felvilágosítás elől elzárták, hogy igában tarthassák. Ezek a jelenségek születték meg a reformációt. Nálunk az állami és faji fennmaradás különleges feltételei indokolták a reformáció elveinek térfoglalását. E kettős kiindulási pont teremtette meg, hogy felekezetünk ke-

letkezésétől mai napig vallásos és hazafiúi szeretettel viselkedett e hazában élő minden vallásfelekezet iránt. Felekezetünk mindég azt mondta, hogy ápolni kell a hazaszeretetet a haza lakói között, felekezeti különbség nélkül. Mindég azt mondta, hogy Isten, haza, fajunk árulója, ki a vallás külmegnyilvánulásaiban mutatkozó különbségeket arra használja fel, hogy a viszály magvát hintse el. Felekezetünk a hazaszeretettel a szabadságra, a függetlenségre való törekvéssel egygyé, egymástól elválaszthatatlan. A magyar faj és nyelv megmentését vallási hitelvnek fogadta el. Ezért a más felekezetek nagyjai is részt vettek a mi küzdelmünkben.

Ma a felvilágosodás korát éljük.

A megisztulásnak indult fogalmak hadat üzennek azoknak, kik a nép tömegét saját önző céljaik eszközévé alacsonyítják le. Ez nem tetszik azoknak, kiknek eleme a setétség, kik hatalmukat a tömegek butaságára építik. Útját akarják állani a virradatnak. Az egész világon folyamatban van e harc, küzd a felvilágosodás ellen. Mindenütt baj ez, de legnagyobb nálunk, mert fajunk ellen irányul. Ha a harc leveretésünkkel végződik, végzetes lehet fajunkra, állami önállóságunkra. De bizzunk Istenben, bizzunk hazaszeretetünkben. Bizzunk a harcot vezető felekezet egyeseinek haza- és fajszeretetében. Mert a példák mutatják a multból is, a harcot vezető felekezeteknek kiváló és nagy alakjai mindég jobban szerették hazájukat és fajukat, mint a sötétség diadalát. Védelmzőink voltak, mert mindég látták, tudták azt, hogy az ellenünk szított harc győzelme csak egy mesterileg megalkotott intézmény tagjainak mindenhatóságát eredményezné. A virradást megakadályozni nem lehet. Azok az ellenségek, kik nekünk harcot üzentek, a butaságot ideig-óráig hatalomra emelhetik, de a világdiadal csak a miénk lehet.

Ez igaz beszéd *Komjáthy Bélának* a protestans s egyszersmind nemzeti érdekek védelmében szerzett koszorújához újabb levelet fűz. Mi pedig az ilyen beszédeket terjeszszük mindenfelé.

Hivatalos rész.

3483—1900.

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter 35.723—900. számú leiratban tudomásul és nyilvántartás végett arról értesíti Cimeket, hogy Zollner Jenő soproni állami főreáliskolai tanuló, ki született 1882. évi június hó 30-án Jánosházán, Vasvármegyében, izraelita vallású, lopás bűne és általában nagy fokú erkölcsi romlottság miatt az ország összes középisko láiból kizárta.

Kolozsvártt, 1900. augusztus hó 30-án.

Dr. Vályi Gábor,
elnök

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

3664—1900.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS

A széki egyházmegyébe kebeleztet Nagy-Sármás, állami telepes községben újan szervezett körlelkészi állomásra ezennel pályázatot nyitunk.

A körlelkészi javadalom a kényelmes új paplakás és hozzátartozó házi-kert hasznélvezetén kívül 30 hold kan. porciónak 205 koronába fölvetett tiszta jövedelméből és 1393 kor. készpénzből áll.

E körlelkészség kötelekébe tartozik a kis-sármási, baldi, kis- és nagy czégi négy szorvány, melyekben a körlelkészségnek időnként szintén funkciókat kell végeznie.

Pályázati határidő 1900 évi szeptember hó 24-ike, mely napig a kellő okmányokkal fölszerelt folyamodások a püspöki hivatalhoz küldendők.

Kolozsvártt, 1900. szept. 6-iki üléséből.

Dr. Bartók György,
erd. ev. ref. püspök.

Dr. Kádár János,
titkár.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A keresztyén individualismus.

(Felolvasatott 1900. szept. 9-én az 1900/1901-iki tanév megnyílása alkalmával.)

Méltóságos Előjáróság!

Nemes ifjúság!

Minket, theologusokat azzal szoktak vádolni, hogy magával a gyakorlati élettel, annak jelenségeivel, a társadalmi mozgalmakkal nem sokat törődünk, hanem mindig csak elvont. homályos régiókban járunk, megfejthetetlen nehéz metaphysikai kérdések útvesztőiben bolyongunk és a való életre épen ezért van olyan kevés hatásunk.

Évekkel ezelőtt történt, hogy egyszer épen a hit által való megigazulásról prédikáltam, a mikor a beszéd után egy socialista jött hozzám s egyenesen azt mondja: »Uram, ön itt a hit által való megigazulásról beszél, de arra ügyet sem vet, hogy Bécsben 30,000 munkás van kenyér nélkül! Erről tessék prédikálni. De úgy vannak az urak, mint Ésaiás próféta mondotta, szemeik vannak, de nem látnak, füleik, de nem hallanak, vakságnak és álomnak lelkével vannak megverve. Szép dolog az az Isten előtt való megigazulás; de fontosabb, hogy a munkás-kérdés, a létminimum biztosítása hogyan oldható meg.»

Hogy aztán az én sicialistámnak mit feleltem, e pillanatban nem tartozik ide; annyi azonban bizonyos, hogy e beszélgetés óta mind többet igyekeztem annak tanulmányozásával foglalkozni, hogy vajjon mi az evangeliumnak, a keresztyénségnek, különösbbe pedig épen evangelium szerint reformált egyházunknak socialis feladata s illetőleg, hogy az egyház tanaiban kifejezett igazságokból a való életre mik következnek s hogyan lehet forgalmi értékűvé tenni azokat az evangéliumi drága kincseket, melyek a mezőben el vannak rejtve? Meggyőződése, hogy minden vallási, avagy hittani igazság csak annyit ér, a mennyi hatással van az ember ethikai életére, világnézetének megnemesítésére és életfeladatainak, kötelelességeinek felfogására és teljesítésére.

Az élet az elméleteket felváltja apró pénzre, hogy használhassa. Hittani, avagy bölcészeti tételekből gya-

korlati következtetéseket von le a maga számára. Az élet nem sokat okoskodik és elmélődik, hanem akar és tesz Ezt az akaratát és tevékenységét nem szabad soha szem elől téveszteni, hanem egyenesen ezt kell irányítani és megszentelni.

Korunk összes társadalmi mozgalmi tulajdonképen az egyéniség, az individuum érvényesítése körül forognak. Az *egyén* követel magának bizonyos létminimumot gazdaságilag ez követeli a szellemi és politikai szabadságot, az önkormányzati erők kifejthetését és követeli egyénisége szabad szárnybontását, hogy azt ne nyögözze meg az élet, a társadalom a maga ezer mindenféle kötelékével, conventionalis hazugságaival (Nordau) és tekinteteivel A hanyatló század a maga mindennemű socialis szenvedése és fájdalma közepette ennek a problémának a tövisét érzi hogy mi a viszony a társadalom, a közösség és az egyén között?

Ez a problema kisebb-nagyobb hullámvetésekkel mindig megvolt, a mióta csak társadalomunk összeverődött ember van a földön. A világtörténelemnek mindig voltak socialistái, anarchistái és nihilistái és valamennyinek mindig egy és ugyanaz volt a célja; t. i az egyének és individualisnak érvényesíteni akarása a közösséggel, a társadalommal, avagy az állammal szemben Viszont a közösség meg mindig csak uniformisálni, nivellálni akart, mert volt és van benne mindig annak a tatár khánnak a zsarnokságából valami, a melylyel nem türheti a magasabbra nyúló mákfejeket, hanem azokat a symmetria kedvéért egyszerűen leüti

Keresztyén és épen közelebről protestáns állásponton az individualismus jogosultságát nemcsak el kell ismernünk, hanem egyenesen hangsúlyoznunk és követelnünk kell. Vannak elévülhetetlen emberi jogok, melyek egyenesen az emberi személyiség lényegében fekszenek; ilyenek a földi lét, a szabad személyi jog és az emberi személyiség benső szentélye, a melybe semmiféle földi hatalomnak benyulnia nincs joga.

»A keresztyén elv: a személyiség elve«, — a mint oly meggyőzőleg fejti ki Dr. Schneller István Paedagogiai dolgozatai bevezetésében.

Krisztus maga hangsúlyozza legjobban és érvényesíti a szabad személyiség jogát, a különböző talen-

tumokkal való sáfarkodással megbizott egyének létjogosultságát, a mikor a személyiséget felszabadítja egy csomó, azt megnyűgöző külsőleges, önkényes törvény alól. »Az embernek fia ura a szombatnak«, mert nem az ember van a szombatért, hanem a szombat az emberért. Szombatnapon betegeket gyógyít s az ugyanezen napon kalászokat szedő tanítványokat védelmébe veszi. Az egész hegyi beszéd törvényt magyarázata nem egyéb, mint a személyiségnek hatalmas hangsúlyozása. „Hallottátok, megmondattok a régieknek — — — én pedig azt mondom.“

Tanítványai is egész gazdagságukban fejtik ki az evangelium hirdetésében a maguk egyéniségét. Saját individualitásukon szűrnek át az egy és örök evangeliumot s mindenik azt hirdeti, a mit és a hogyan ő látott és hallott; sőt Pál apostol a maga erőteljes egyéniségével egyenesen azt mondja, hogy „az én evangeliumom!“ „Átok legyen, a ki valami mást hirdet.“

A történelem folyamán aztán a középkorban elnyomott egyéniség jogát megint a renaissance készítette elő és a reformáció érvényesítette teljesen; mert hiszen még abban a »horribile decretum«-ban, a praedestinatio-tanban is az egyéniség, az individualitás kétségbevonhatatlan és elvehetetlen joga nyert tulajdonkép kifejezést; az a gondolat, hogy Istennek, a nagy szobrásznak a kezéből mindenünk egy-egy külön egyénként kerül ki. — vagy a mint *Vinet* oly szépen mondja, »mindnyájan *eredeti* alkotásokként születünk.« Ez az egyéniség aztán az igazi sajátlagos mi bennünk. Ezt adományként kaptuk s megőriznünk és kiképezniünk kötelességünk. Magának az egyéni létnek az alapját nem változtathatjuk meg; mert ez úgy adott nekünk; ez az épen, a mi praedestinált; de ezen az egyéniségen belül aztán személyes, szabad lények is vagyunk, mert Istennek, a föltétlenül szabad legmagasabb Léleknek a képére és hasonlatosságára vagyunk teremtve. Vagy még népszerűbben kifejezve: a talentumok nagysága nem tőlünk függ, azok úgy adatnak az őt, három, vagy egy mértéke szerint; de a sáfarkodás a miénk s megkészszerethetjük, vagy eláshatjuk talentumainkat. A reformáció érvényesítette azt a gondolatot, hogy a keresztyén ember ténykedéseinek forrása, kiindulási helye a személyiség benső élete. A protestáns álláspont emelte ki az egyén szabad, királyi felségjogát, az egyén méltóságát, mely — *Vinet* gyönyörű szavai szerint — abban áll, hogy »még a legkisebb és legjelentéktelenebb egyén is, mint ilyen, mint öntudatos *Én* létezik Isten előtt, tehát örök üdvben, vagy örök kárhozatban lehet része. Nem a közösség, hanem az egyén vár örök életet és halhatatlanságot a síron túl. Csak az egyén hisz, remél, engedelmeskedik, szenved és szeret. Az egyest köti Isten előtt lelkiismerete és felelőssége; az egyes az Isten figyelmének és ítéletének igazi tárgya; az egyesnek kell egykor az örökkévalóság ítélőszéke előtt megjelennie, sőt minden nap már itt e földön oda állania. Nem az elvont emberiséghez (in abstracto), hanem az egyes lelkekhez szól az evangelium a maga követeléseivel és ígéreteivel.«

Hogy aztán a szabad személyiség jogával az ember visszaél, hogy mindenféle hamis szabadosságra törekszik, túltéve magát minden örök és a Krisztus által is szentesített törvényen és az individualismust

subjectivismussá teszi, antinomisticus emancipatoria vágyik: ennek már nem az evangelium, nem a protestantismus, hanem egyenesen a bűn az oka. A bűn, a mely a legszelidebben kifejezve: a szívnek eltévelyedése (Luthardt). A helyett, hogy az Istennek ajándékozna az ember a maga szívét a világot, a muló javak és örömök e világát választja szeretete tárgyává. És itt kezdődik az emberre nézve a végzetes tévedés; mert ez kimozdít bennünket a mi igazi központunkból és szétrombolja létünk összhangját. Mi Isten számára vagyunk teremtve és benne kell feltalálnunk létünk központját és rendeltetésünk célját; a mely pillanatban azonban az ember megszűnt élete központját és célját Istenben látni, ugyanakkor saját magába helyezte át az élet központját és célját.

Luthardt a bűnbeesésről szóló elbeszélését magyarázva; rendkívül szellemesen találja meg abban ama különböző világnézleteknek az alapjait, a melyekből a subjectivismus és a vele járó antinomismus veszi a maga táplálékát.

»Azt is mondotta-e Isten?« Ez az első tétel. Ez ingatja meg a maga kételyével az Istenben való hitet. Ez a rationalismus szava. »Olyanok lesztek, mint az Isten« — ez a második tétel, a felfuvalkodott önistenítés tétele; mert ha Isten nem Isten többé az emberre nézve, akkor ez maga magát teszi Istenné, nem ismer semmi magasabbat, mint saját magát. Ez a pantheismus szava. »Mikor pedig látná az asszony, hogy jó annak a fának gyümölcse enni, szakasztva annak gyümölcséből és megevé.« Ez a vég. Az Istentől való elszakadás érzéki, világi gyönyörre lesz, mely előtt az élvezet a lét egyedüli célja. Ez a materialismus képe. A materialismus aztán háromféle alakban nyilatkoztatja ki a maga földies érzület-módját: vagy mint birvágy, vagy mint uralomvágy, vagy mint kéjvágy; de az a nevezetes, hogy végalapjában mégis sohasem magukat ezeket a javakat keresi az ember, — ezek rá nézve csak eszközök és nem cél. A mit mindezekben keres, az a *saját* megelégedése, az az ő saját *énje*. Az ember mindenben saját magát keresi.

Ez a világnézet lesz már most az u. n. subjectivismus, a mely az egész universumot tisztán csak úgy fogja fel, hogy mind az, a mi ebben történik, csak arra a célra szolgál, hogy bennünk megfelelő gondolatokat és érzéseket támasszon és egyenesen nekünk kedveskedjék, tegyen kellemes szolgálatot. De épen itt ütközik aztán össze a subjectivismus az erkölcsi világrenddel. Itt lesz az egyéni romboló és nem építő tényezővé. És bámulatos, hogy a természet világa a mennyire szereti a differentiólódásban a mind erőteljesebb individuumokra való megosztást és ilyenek produkcióját: mindezt csak addig tűri, a míg az a közt, az egészet nem veszélyezteti, a míg az egyéni vágy nem romboló, hanem építő erejű. Az atomizálódást nem tűri. Ugyanez áll az erkölcsi világban is. Az erkölcsi világ is szereti a differentiólódást, az egyéniesülést; de mihelyt ez az egyén önmagát tekinti csak köz- és végpontnak, saját subjectivitásán sem magasabb, objectiv ethikai törvényt, sem célt nem akar ismerni, akkor kérlelhetetlenül összetöri és Lucifernek összegörnyedve, vonagló tagokkal kell a porba omlani.

Nézzük a tényeket.

Ha feladjuk azt a meggyőződést, hogy vannak bizonyos kötelességek, a melyek önmagukban jók és hogy mi azért vagyunk itt, hogy azokat teljesítsük úgy, a hogy csak legjobban tudjuk és helyébe elfogadjuk azt a felfogást, hogy kötelességünk teljesítése, vagy megsértése teljesen közönyös a köz, a társadalom szempontjából, az csak egészen alanyi szempont alá esik: nekem kellemes-e, avagy kellemetlen, hasznos vagy haszontalan, milyen befolyással van az én ismeret- és érzésvilágom produkálására, akkor aztán hol állunk meg a lejtőn? Az etikában a subjectivizmus antinomizmussá lesz; ugyanez az irodalomban a romantikában vész el, míg a gyakorlati életben vagy beteges érzélgősséggé posványosodik, vagy pedig féktelen érzékiességgé válik. De annyi bizonyos, hogy mindenütt a fatalistikus világnézetet táplálja. A tunyákat még tehetetlenebbé, azokat pedig, a kiknek energiája a mértéken már amúgy is túl-épett, még meggondolatlanabbakká teszi. A történelem folyamán látjuk, hogy a subjectivizmus, a mint szabad tere van, miként méríti ki magát szellemi, erkölcsi és gyakorlati mindenféle tobzódásban. Beteg optimismusa etikai közönyösséggé, lethargiává lesz, a mely aztán feltétlenül bomlást von maga után. A XIX. század eszmefforrongásait vizsgálva, megcáfolhatatlan igazsággal mondja *Luthardt* (»Moderne Weltanschauungen« 184. l.), hogy »a század az individualis szabadság elvével kezdődött s az öszszesség terrorizmusa a végeredmény. Az ember öndicsőítése volt a kezdet és legmélyebb lealázása a vég. Az absolut eszméjének megdöntése volt a század büszkesége és ime a tisztán materialis lét dicsőítése a vég. Ez a történelem iróniája, vagy ha úgy tetszik, sokkal inkább logikája. Van rendszer benne. Ha az ember az Istentől való elszakadás felé megteszi az első lépést, az az út, a melyre tért, mind lejjebb vezet, míg nem abban a mélységbe torkollik, a hol már nincs semmi jövő, hanem csak chaos és néma resignatio, a mely az erőszak előtt hajlik meg.« — — — »Játékot üzünk az atheizmussal. Az alsóbb néposztály azonban nem ismeri a kettős könyvvitelt. A socialdemokratia mutatja, hogy mit tesz az atheizmust komolyan venni. Ha nincs Isten az égben, akkor az embereknek kell a gondviselést a kezökbe venniök és a világot a maguk gondolataik szerint berendezniök.«

A »Volksstaat« című socialista lap világosan megmondja: »Vagy nincs Isten és akkor a régi törvényeket úgy változtathatjuk meg, a mint nekünk tetszik; vagy van Isten, és akkor lépen ragadunk. De szerencsére az Isten lételetét még senki nem tudta bizonyítani, tehát fel kell vennünk, hogy az erkölcs és a jog ép úgy, mint annak ellentétei az erkölcstelen és a jogtalan, emberek által készítették és ezért szükségünknek megfelelőleg meg is változtathatjuk.«

»Istent a butaság asyllumának tartjuk; úgy tekintjük, mint a világon a legnagyobb rosszat és ezért ize-nünk Istennek hadat« — írja ugyancsak a »Volksstaat« másutt és folytatja: »Ha egyszer aláásatik a mennyei tekintély, akkor természetesen csakhamar megszűnik a földi tekintély is.«

»Igen, a forradalom lényegében sátáni, ha a sátán az istenek, a papok, a királyok s a tekintély és jogegység minden képviselői ellen való lázadás szelle-

mének a jelképe. Igen, ha eszméink nem volnának elég erősek, hogy önmaguk által éljenek; ha eszméink nem egyenes tagadása volnának minden mythosban vagy egy emberben való incarnationak, minden isteni és emberi monarchiának: akkor a sátán volna az, a kinek oltárokat emelnénk, a sátán, a kivel szemben követelményeinket felállítanánk, a sátán, a kit átkaink istenév tennénk, a sátán volna istenünk; de mi ép oly keveset akarunk tudni az alvilág caesarjáról, mint a menny királyáról — mondja egy polemikus cikkre felelve, mely a sátánnal való szövetkezéssel vádolta a socialdemokratákat »Ha törekvéseinkre nézve különben haszon háramolnék belőle, egész nyugodtan fognánk kezét az ördöggel is.«

Ime a tiszta materializmus és subjectivizmus nyilatkozata!

A »Sächsische Arbeiterzeitung« különben nyíltan be is vallja: »Mi materialisták vagyunk tudományos értelemben, azaz, mi nem kódorgunk az érzékfeletti labirinthos útvesztőiben, a melyeknek kijáratához egyetlen mentő fonál sem vezet, hanem mi egyszerűen e föld jelenségeihez szabjuk magunkat. A földi jóllét minket kielégít, egy *más* miatt nem fáj a fejünk; mert mi nem akarunk ama proféták közé tartozni, a kik a túlvilággal operálnak, hogy ezzel az elnyomott emberfiának e földi siralomvölgyet elhárdozhatóbbá tegyék. A mai verebet jól megfogjuk és nem áhitunk a holnapi tűzök után. Rontsuk össze a siralom völgyét és keresük az ember boldogságát a földön.«

És a míg a régi »téli regék« angyaljárásról, szívek, lelkek megbéküléséről, meleg tűzhely körül áhitatban, szeretetben töltött boldog ünnepekről beszéltek, addig a Zürichben néhány évvel ezelőtt megjelent »Ein neues Wintermärchen« egyik szakasza azt mondja:

»Ott akarunk addig feküdni, várni és pihenni,
Mig más idők jönnek:
Mig a nép a maga sorsát
Saját kezébe vette.
Mig majd szent haragja tüzével
A trónok rongyait hamuvá égeti,
S a zsarnok vér egész fajzatát
Guillotine bárdjával késeli.
Mig a hízelgők, hóhérok és gazok
Dögletes lábja utolsó csonkig ki nem pusztíttatik
Bottal, fegyverrel, késsel, avagy törrel!«

Ilyen »téli regéken« nőnek a Lucchenik és Brescik, az első pillanatra egészen ártatlannak látszó, s tisztán csak elméleti subjectivizmus dajkálása mellett.

A paradicsomi kígyó sarjadéka csak kígyó fajzat lehet. »Ember-öldöklő eleitől fogva.

(Folytatjuk.)

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1900. szept. 6, 7.

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, ehker. főgondnok
aa. Jelen voltak: Gróf Bánffy György, ehker. főgondnok, Bartók György, dr. püspök, Parádi Kálmán, Sándor János, Becsek Lajos, Sárkány Lajos, dr. ig. tanácsosok. Deák Albert, ügyvéd, Maksay János, számvevő, Deák József, pénztárnok és Kádár János dr. titkár, ugyis, mint jegyző.

Az ülés megnyitása után Parádi Kálmán, tan. előadó aa. ismertette tüzetesen a tanárválasztási szabályzat módosítását célzó szil. szolnoki indítványra vonatkozólag beérkezett véleményeket, melyeknek többsége a hosszas gyakorlat által kellőleg kipróbált és a közvetlenül érdekelt kollégiumok részéről célszerűnek talált jelenlegi szabályzat fenntartását javasolja. Az előadó által fölhozott nyomós indokok elfogadásával ig.-tanácsunk is ily értelemben határozott, kimondván, hogy a kerületi közgyűlésnek a szil. szolnoki indítvány mellőzését, illetve a mostani szabályzat további fenntartását fogja ajánlani.

A kolozsvári kollégiumnál üresen álló magyarlatin tanszékre beérkezett pályázatokat ismertette ezután tan. előadó aa., ajánlva a kollegiumi előjáróság javaslatának elfogadását. Erre a miniszteri kinevezés alá tartozó állásra ugyanis csak három folyamodó jelentkezett, kik közül egyik róm. kath. és így figyelembe nem vehető, a másik pedig időközben Budapestre választatván meg: pályázatától vissza lépett és így csak egy folyamodó maradt, kit különben az előjáróság alkalmasnak és így kinevezésre ajánlandónak tart. Igazgatótanácsunk azonban, a pályázat ilyen eredményére tekintettel, abban állapodott meg, hogy kérni fogja a Miniszteriumtól az állás betöltésének egy évre leendő elhalasztását.

A sepsi-szt.-györgyi kollégium előjárósága Benke István tanár aa. nyugdíjaztatása iránt óhajt intézkedést tétetni, minthogy nevezett aa., fokozatosan súlyosodó fülbaja miatt, a tanítványok fegyelmezésében kellő eréllyel föllépni nem bír. Minthogy azonban éredekelt tanár aa. a nyugdíjazásba beleegyezni vonakodik, sőt orvosi bizonyítványokkal igyekszik igazolni a tanítás folytatására való képességét: ig.-tanácsunk a közokt. miniszterium elé terjesztette a kérdést döntés végett.

A vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr előtt panasz emeltetvén a szászvárosi kollégium tanárai ellen pénzügyi mellékfoglalkozásokkal való túlterheltségük miatt, az e tekintetben megtartott puhatolózás eredményeként elhatározta ig.-tanácsunk bejelenteni a miniszteriumnak, hogy ottani tanáraink tényleg csak igazgatósági- és felügyelő-bizottsági tagsági minőségben, tehát a tanári mellékfoglalkozásokra vonatkozó miniszteri rendelet által is megengedett mértékben vesznek részt a szászvárosi takarékpénztár vezetésében.

A bardóci és szőkefalvi egyházközségek ajánlatl beérkezett fölterjesztéseire megadta ig.-tanácsunk az elvi engedélyt a felállítandó állami iskolák támogatása céljából, de egyúttal útasítottak az illető presbyteriumok, hogy a politikai hatósággal egyetértve állapítsák meg részletesen hozzájárulások mértékét és föltételeit s az erről szóló jegyzőkönyvet terjesszék föl főhatósági megerősítésre.

Marosvásárhelyi egyházközségünk indokolt előterjesztésére megengedte ig.-tanácsunk, hogy 8%-os takarékpénztári adósságának kifizetésére és előre nem látott kiadásainak fedezésére, 22000 korona 60%-os kölcsönt vehessen föl az ottani ev. ref. kollégiumtól.

A számvívői előterjesztés folytán oda módosította ig. tanácsunk a központi kiküldöttek uti-költség

szabályzatát, hogy a főt. Püspök úr kíséretében utazó kiküldöttek első osztályu menetjegy árakat számíthatasanak föl, miután a dolog természetéből folyó lehetőség, hogy a püspök és kísérete külön osztályu kosikban utazzanak.

A nagyenyedi Bethlen kollegium téglagyárának új gépekkel leendő fölszerelését és általában az üzem nagyobb mérvű kiterjesztését nem találta ig. tanácsunk engedélyezhetőnek, mert tapasztalatok igazolják, hogy ipartelepek az erkölcs. testületek vezetése alatt kellő jövedelemmel nem bírnak.

A Relle Mátyástól megvásárolt bpesti három bérháznak Dr. Horváth Kálmán ügyvéd gondozásába történt átadásáról szóló bizottsági jelentés jóváhagyó tudomásul vétetett és ezzel kapcsolatban fölhatalmazás adatott nevezett házgondnoknak a mulhatatlanul szükséges javítási munkálatok elvégzésére.

Nem találta teljesíthetőnek ig. tanácsunk a marosi egyházmegye ama kérését, mely szerint néhány praecedens esetre hivatkozva a makfalvi székely nemzeti iskola gondnoksági tagjaira vonatkozó kandidálás jogát magának vindikálja, mert az alapító levél a főhatósági kinevezésnek ily irányú korlátozásáról nem szól.

Sepsiszentgyörgyi egyházközségünk kellő igazolása után, 1096 frt 72 kr. felhajthatatlan követelésnek a számadásokból leendő törlése. szokott fenntartással engedélyeztetett.

A Mátyás-alap 1899. évi számadása helyesnek találtatván: jóváhagyatott és superrevisióra a közokt. miniszteriumhoz fölterjesztetett.

Márton János, makfalvi főgondnok-helyettes aa. részére megadta ig.-tanácsunk a szükséges tájékozást, jog- és hatáskörére, valamint kötelességeire vonatkozólag.

A kolozsvári kollegium államsegélyi számadására vonatkozó miniszteriumi észrevételek közöltettek az illető kollégium előjáróságával jövőre való ahhozalkalmazkodás végett, sőt ez alkalomból a többi államsegélyes kollégiumok is fölheváltak számadásaiknak a most megállapított formák szerint leendő összeállítására.

Jóváhagyó tudomásul vette ezek után ig.-tanácsunk a theol. fakultás előjáróságának az idei fölvételekről szóló jelentését és a theologusok számának örvedetes gyarapodása folytán szükségessé vált újabb fölszerelések beszerzése iránti intézkedéseit. Az ezzel kapcsolatos ama javaslatok fölött azonban, melyek az internátusi helyiségek kibővítését és e célból az intézeti épület bérlet útján értékesített helyiségeinek kiürítését célozzák, részletes tervek hiányában, tanácsunk nem határozhatott, de főt. Püspök aa. elnökle alatt bizottságot küldött ki a javaslatok megfontolására és a teendő intézkedések iránt vélemény nyilvánítására.

A nagysármási újan szervezett körlelkészség javadalmának állami kiegészítésére vonatkozó határozat beérkezvén: kimondotta ig.-tanácsunk ez állásnak sürgős pályázat alá bocsátását, évi 1600 kor. fizetés kiírása mellett, mely összegből a 30 hold kanportio jövedelme 205 koronában van felvéve, a többi pedig készpénzt képez. A pályázati határidő szeptember 24-dikére van kitűzve, mert az állás sürgős betöltését a rendes lelkipásztori gondozást régóta nél-

külözö telepes hívek érdekei követelik. Remélhető, hogy e szép javadalmat biztosító állás elnyeréséért tettvágyó ifjabb lelkészeink nagy számmal fognak folyamodni.

(Folyt köv.)

r. s.

Jelentés

a brassói ev. ref. egyház 1899. évi állapotáról.

(Folytatás és vége.)

Mind e tények annak bizonyítékai, hogy Istennek kegyelméből az evang. erőivel való erősítetés több téren megkezdődött; most már a földolog az egyénekre való minél intenzivebb hatás.

Igen üdvös dolog, hogy egyházi értekezletek által is erősítjük a protestans öntudatot. Azért egyesüljenek az egyházi és egyházkerületi értekezletek a mozgalom erősítésére országos belmissioi értekezletté, s ha így egy szerves egész lesz a prot. magyar anyaszentegyház a munka felvételében, akkor a jövő biztos, akkor külföldi protestans testvéreinket utól fogjuk érni.

Erdélyi egyházkerületünk Pünkösöd után tartotta kerületi nagy értekezletét, Kolozsvárt. Megerősítette irodalmi, társadalmi és belmissioi tevékenysége alapszabályait. Nemsokára sorompóba lesznek állítva a munkások, csak bár senki se vonakodnék a részvételtől. Brassói egyházunkban 1 alapító és 11 rendes tag jelentkezett, mint kerületi értekezlet tag. Nem nagy szám, de bízom Istenben, hogy a munka felvétele után, látva az eredményeket egyesek, meg fog sokszorozódni a szám. Csak ne legyünk türelmetlenek és ne akarjuk egyszerre megváltoztatni a világot. Igaz, hogy az idők gonoszak, erdélyi részünkben is megrágalmazták, meggyanusították értekezletünket, de, a ki Krisztus vitéze akar lenni, vegye fel az ő keresztyét és keresztkedjék meg tüzzel, hogy betelhessék szentlélekkel. Azért, ha szilárd hittal, magyar lelkesedéssel végezzük egyházunk regenerálását, — mivel Istennek hatalma, eddig minden egyházat, nemzetet nagygyá tett, mely Jézus vallását híven vallotta, — a közöny, kislelkűség, a körülményekkel való megalkuvás helyett nálunk is életet nyer a komoly egyszerűség, elvhűség és férfias munka és mi ismét méltók leszünk akkor, a mívelt nemzetek életirányzó és életnemesítő nagy keresztyén egyházaihoz. S ha ez az idő eljön, akkor a világ meglátja, hogy e karddal szerzett hazát nem a kereszty tartja meg, hanem a Krisztus evangéliumából kisugárzó élet.

Egy képet tártam fel önök előtt, mélyen tisztelt közgyűlés, nézzük meg már most, hogy mult évi egyházi munkásságunk mennyiben válik be azon keretbe, melyet az új idők lánglelkű magyar protestánsai összealkottak, hogy a magyarországi protestantismus ábrázatát kidomborítsák. Lássuk tehát a mult év erkölcsi és anyagi eredményét egyházi életünkben.

Egyházunk lélekszáma 3188; a mult 1899. évben született összesen 90 gyermek, több mint az előző évben hattal; házassági szövetségre lépett 35 pár, több, mint az előző évben 4-el. Meghalt 82 egyén, több, mint az előző évben 15-el. Hozzánk áttért 3 férfi és 3 nő, összesen 6 egyén; tőlünk nem tért k isenki. Konfirmált 81 növendék.

A mult évben tartottunk 12 presbyteri, 2 képviselőtestületi, 1 közgyűlést. 4 dalárdagyűlést és 7 szakértekezletet.

A gyűléseken ellátott fontosabb ügyek voltak:

A presbyter diaconusok többször jelentést tettek a keresztelendők és házassági szövetségre lépőkről és így gondoskodás történt, hogy kivált a házasulandók az egyházi áldást el ne kerüljék. Minden esetre e tekintetben a 6 diakonus presbyteren kívül minden egyháztagnak kötelessége kell legyen, hogy oda hasson, miszerint a egyes házások hozzájuk jöjjenek egyházi áldásra és a menyiben kivihető, a leendő gyermekek a ref. vallás részére biztosíttassanak.

A presbyterium, illetve képviselőtestület által kiküldött adókirovó bizottság az 1899. évi egyházi adókimutatást pontos utánjárással összeállította és megállapított eljárási módok betartása után beterjesztette a városi adóhivatalhoz, az állami adók módjára leendő bevonás céljából. A presbyterium, a nem nagy számban történt felszólamlásokat a legnagyobb lelkiismeretességgel tárgyalta és a jogos felszólamlá-oknál nem késelt a kérelmeknek eleget tenni.

A hittanítás és a confirmálók előkészítése a mult 1899—900. tanévben is nagy gondnal lett vezetve. A tanulók száma az alsó-, közép-, és szakiskolákban 628 növendék volt, tehát csak a mult tanévhez mérten is 51 növendékkal szaporodott a létszám. A közép és szakiskolákban és a conf. növendékeknek hittant én tanítottam; az elemikben Saja Victor kántortanító, a polgári leányiskolában Dánér Ábel ev. ref. vallásu állami tanító, mint ideiglenes s. hitoktató. A vallásvizsgálatok a napokban zajlottak le, a presbyterium által: Péchy Árpád elnök, Orbán Ferenc igazgató, Gencsi Endre fő-törzsorvos, Fekete Benő pénzügyigazgató, és Dr. Kovács Áron atyánkfiai személyében kiküldött biztosok és az érdeklődő közönség jelenlétében. kik bizonyynyal jóleső megnyugvással látták, hogy ily nagy tanulóereg mellett is az a pár ember mily szép eredménynel munkálja az ifjuság körében a valláserkölcsi nevelést.

Egyházi dalárdánk a mult évben is úgy a templomban, valamint dalestélyeken és temetéseken, elismerésre méltó eredménynyel szerepelt. A mult évben egy 175 forint értékű harmoniumot is szerzett be magának és így az egyház tágas nagy termében pompásan folyhat a tanulás. — Azonban, hogy dalárdánk virágzó állapotba juthasson, a felnöttek, illetve a meglett koruak támogatását úgy anyagi, mint erkölcsi téren igényli. A meglett koruak részvétele által a tagok buzgóságát fokozni lehetne, hogy így dalárdánk legalább minden második hónapba, tehát nemcsak a nagy ünnepeken működnek közre az isteni tiszteleten. Ugy gondolom, hogy e rokonszenv dalárdánk érdekeivel szemben fokozottabb mértékben fog az egyháztagokban felébredni, ha minden képviselőtestületi tag beáll a pártoló tagok közé, sőt azok a polgárok, kiket Isten jó hanggal áldott meg, tényleges részt is vesznek a dalárdában.

Protestáns jótékony nőegyletünk, mely alapjában református, de krisztusi alapra helyezkedve $\frac{1}{4}$ részben a m. evangelicus szegényeket és szegénytanuló-

kat is segélyezi, a múlt évben rendes havi segély címen kiadott 139 forintot; négy nem rendszeresen segélyezett szegénynek 23 frt 50 krt; karácsonyi segélyezésre 233 forint 68 krt és legalább 100 forint értékű ócska ruhát fordított a szegény iskolás tanulók felruházására. Az egyesület alapvagyonára takarékpénztári letétben 4.07 forint és 65 kr. E tökevagyonon kívül az egyesület jövedelme tagsági díjakból, kegyadományokból és rendezett estélyek jövedelméből áll. Az egyesület jövője már biztosítva van, de gyülekezetünk aszonyainak sok verejtékébe fog kerülni, míg a tőke tizezerekre nő és az özvegyek, árvák ügyét úgy felkarolhatják, mint nemes szívük óhajtja. De az isteni segedelem az igaz ügyet kitartás mellett diadalra vezeti; bizzunk a jövőbe!

A múlt augusztusban, felséges urunk, királyunk születésnapja alkalmából hálaadó istentiszteletet tartottunk az összes hatóságok képviselői részvétele mellett.

Szept. 1 én az összes ifjuság jelenlétében évnemző Isten tiszteletet tartottunk; igen lélekemelő volt, midőn annyi 100 gyermekajk mint egy ember kért Istentől áldást a megkezdett tanév munkájára.

Szeptember hó 17-én a kegyeletes visszaemlékezés adóját róttá le gyülekezetünk, felekezetünk felejtetetlen emlékű néhai főgondnokunk Gróf Bethlen András emlékezte iránt. Gyászszal bevont templomunk megtelt nagyon szép közönséggel, a család, megye, város, hatóságok, egyesületek, az elköltözöttnek közeli és távoli ismerősei jöttek össze templomunkba, hol megidézett Gróf Bethlen András nemes szelleme és az ünnepély mindnyájunkra megható volt, mert minden igaz ember szemében ott ragyogott a kegyelet könnye. — Gyászünnepélyünk híre bejárta a bércei rónás hazára minden tájait a hírlapok szárnyain és a mi emlékezetünk viszhangja megcsendült millió lelkekben: Adott az igaznak emlékezte!

Október hó végén tartottuk meg a reformatio emlék-ünnepélyét, dalárda és az ifjusági vonós zenekar közreműködésével. Istentisztelet után a tanuló ifjuságnak volt szintén a templomban reform. emlék-ünnep, természetesen nagyszámú érdeklődő közönség előtt. — Alkalmi beszédet én mondtam; 3 ifju vallásos költeményeket szavalt; a ref. tanuló ifjuság dalára és zenekara énekelt, illetve játszott, végül 15 ifju, kik a múlt egész évben legbuzgóbban jártak templomba és ott énekeltek, jutalomkönyveket kaptak.

A tél folyamán új nagy termünkben tartottunk 9 vallásos estélyt, ezeken, mint felolvasók, közreműködtek: Péchy Árpád lelkész, Koos Ferenc nyug. tanfelügyelő; Dr. Kovács Áron ezredorvos, Szabó Antal adóellenőr, János Lajos igazgató, Saja Viktor kántortartó. Szavallat volt 18, részben tanulók, részben polgár ifjak által előadva. A dalárda közreműködött két alkalommal és a tanuló ifjuság ének és zenepontokkal majd minden este. A felolvasó estélyek igen jól beváltak, úgy, hogy a legzordabb időben is zsufolásig megtelt a már is kicsinynek bizonyult nagytermünk. — Remélhetjük, ha mind többen-többen szerepelni fognak az egyesületünkben, nagymértékben elő fogja mozdítani az érdeklődés vallásos életünk fellendülését.

Ugyancsak a tél folyamán nagyterem felszerelésre és templomfűtés-alap javára rendeztünk egy con-

certet, ennek 140 forint volt a tiszta bevétele, melyből 40 forintot a nagyterem céljára és 100 forintot a templomfűtés alapba helyeztünk. Ezen estély az anyagi eredmény mellett belső értékkel is birt, mert összehozva a híveket a sikerben láttuk, hogy ma már Brassóban a kalvinista erő, ha összetart, egy célra munkál, nem megvetendő factor és ha az erőt egyháztársadalmi életünk fejlesztése felé irányítjuk, nem maradhat el a diadal.

Az istentiszteletet a múlt évben is a hívek szép számmal látogatták, a mit bizonyít az is, hogy perselypénz címen 121 forint 49 kr. folyt be, a szolgáloményének leszámolása után egyházi pénztárunkba. Ezenkívül az ügyészségi fogházban tartottam 24, a katonáknak 12 istentiszteletet.

Az egyház számadásai rendes úton felülvizsgáltatván Jakó Pál pénzügyi titkár, Szabó Antal adóellenőr, Nagy Ferencz vámhivatali főnök; Barabás Károly, Bagotai Ferenc, presbyter atyánkfiaiból álló számvizsgáló bizottság által, — azok az egyházmegyei számvétséghez kellő időben beterjesztettek és onnan helyben hagyva egyháztanácsunkhoz vissza is küldettek. — Az egyház anyagi ügyeinek pontos vezetésére vall azon körülmény, hogy ha bár a feltételek szűkös volta miatt lassan is, de biztosan halad gyülekezetünk a megszilárdulás útján.

A vallásos élet lendülésére vall, hogy a »Téli Ujságra« a múlt évben 45-ön, a Szövétnekre 21-en fizettek elő. Kár, hogy előfizetők hiánya miatt, e népközt igen áldásos hetilap beszűnt, de reméljük, hogy kerületi értekezletünk vezetősége már a jövő év folyamán egy hasonló irányú lappal fog a protestáns hajlékba bekopogtatni. Már Kazinczy F. megírta volt, hogy olyan lapokra van szükségünk, melyek a lelket nemesítsék és így hatásuk legyen esztetikai és morális. Ma midőn kor- és nemkülömbőség nélkül, majd mindenki olvas ujságot, elég baj, hogy világi sajtónk nem áll hivatása magasiatán, sőt legtöbb lapban az erkölcsi érzés lazasága elszomorító mértékben nyilvánul; úgyannyira, hogy szinte lehetetlen a család zsengebb tagjainak kezébe ilyen ujságokat adni; azért igyekezzünk a »Prot. Szemlét«, »Hajnalt«, »Téli ujságot«, »Kis Tükröt« pártoltatni, hogy fejlődjen a prot. sajtó s általa terjedjen az egészséges közszellem családban, társadalomban.

Áldozatkészségünknek a múlt évben is egyesek szép tanújelét adták: Koos Ferenc kir. tanácsos nyug. tanfelügyelő úr, az egyháznak adott könyvtárát a múlt évben is szaporította; az E. M. K. E. 200 forint segélyt adott; Dr. Kovács Áron ezredorvos fűtés alapra adott 4 forintot; Gencsy Endre főtörzsorvos újabb havi részletekben 50 forintot nagy terem felszerelésre; dalárdánk 15 forintot a teremépítés költségeibe. Veres György gondnok az unit. egyház nevében 10 forintot, János Lajos kőműves temetőnkben 5 forint értékű ingyen munkát végzett. A confirmált ifjak 11 forintot adományoztak a templomfentartási alap javára. Egy concert tiszta jövedelme 140 forint. Az ajándékozások összes értéke: 440 forint. Ez áldozatkészség az evangéliumi hit gyümölcse; vajha e gyümölcsöket gyülekezetünkben a közöny szele el ne pusztítaná, fagya meg ne semmisítené soha.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Megvagyok győződve róla, hogy e jelentésem nem volt hiába való munka, mert hiszen ebben az általános keresztyéni élet megnyilatkozásával és ennek eszményi jelenségeivel, úgy mint aberratioival összemérhettük munkásságunkat és ebből meggyőződhattunk, hogy vajjon a Krisztusi alapon állunk-e? Hála legyen az Istennek — habár még sok-sok a tenni valónk, — de mint e gyülekezet papja, ki a mérleget kezembe tartom, elmondhatom, hogy közöttünk az evangelium sava meg nem ízetlenül, mert ha vannak ingadozók közöttünk, vannak sokan olyanok, kik a világosságot nem hagyják véka alá rejtetni, kik az igazságot a háztetőkről is hirdetik.

A nemes munkában kedves társaim atyámfiai kiket a fenti sorokban említettem; továbbá az egész presbyterium, képviselő testület, gondnok urak és minden hitbuzgó egyháztag, fogadják hálás köszönetemet; megvallom, önökben és bennök mindnyájokban látom én azon élőköveket, a kiken fel kell épüljön brassói kálvinista egyházunk, melyen azután a pokol kapui sem vehetnek diadalt.

Ezek után pedig jelentésemet a közgyűlés elbírálására bízom.

Minket pedig egyen-egyen és egész gyülekezetünket áldjon meg az Ur, a mi Atyánk; ki vezeti az időknek járását, mint a vizeknek folyását.

Péchy Árpád.

brassói ev. ref. pap.

Különfélek rovata.

Theol. fakultásunkon f. hó 11. napján öt ifjú lelkész tette a le a második képesítő vizsgát, u. m.: Kolozsvári József, Ravasz Béla, Széll Jakab, Weres Sándor és Tötös György aai.

Zsilinszky Mihály beszéde. A bányai evang. egyházkerület szept. 5-én tartotta közgyűlését Budapesten, a Deák-téri templomban.

Zsilinszky Mihály, főfelügyelő megnyitó beszédekben a következőket mondotta:

A keresztyénség XIX. százada az idén végződött és a magyar alkotmányos királyságnak 900 éves jubileuma is most folyt le. A lefolyt XIX. század nagy felfedezéseket tett a tudomány terén. De nem elégitette ki a sziv vágyait. A kath. egyházi intézményekre idézi Maculay híres szavait, melyek azok állandóságára vonatkoznak. A protestantizmusnak hatalmas szellemi ereje van, mint azt az angol és német theol. irodalom mutatja. Ezen erőt fel kell venni a magyar protestáns theol. irodalomba is.

Sajnálattal említi, hogy a protestánsok távol maradtak a magyar keresztyénség és a magyar királyság 900 éves ünnepéről, mivel az ünnep rendezői csak a maguk részére foglalták le a megünneplés jogát. Azt mondja, hogy ha a mi ellenfeleink sértő kitérésai által hasonló kitérésre ragadtatnák magukat, hasonló gyűlölettel segítnék előidézni hazánk történetének azon gyászkorait, melyre a jólelkű és felvilágosodott kath. honfitársaink és kath. történetíróink is csak borzalommal emlékeznek. A reformáció áldásait a magyar keresztyénség történetének hamisítása nélkül tagadni nem lehet. Az államfenntartó érdem nemcsak a katholiku-

soké, mert a protestantizmus megvédte keresztyén elveit, de megvédte Magyarország alkotmányát és függetlenségét is. A protestantizmus eszméi közelebb vannak István király keresztyénségéhez, mint azok, melyeket ellenfeleink hirdetnek.

A protestantizmus eszméi a XIX. század eszméi lettek, s áldásos hatással lettek a világra és magára a katholicizmusra is.

Ezek a tények megnyugtató hatással lehetnek a protestánsokra.

**A felső-borsodi evang. reform. egyházme-
gye közgyűlése és felírata.** A felső borsodi egyházmege folyó hó 4., 5. napjain tartotta őszi közgyűlését Kondón. Ragályi Béla beszédében rámutatott a néppárt békebontó törekvéseire, a római kath. kongressuson elhangzott kijelentésekre. Ez a gyűlés felíratot terjeszt a konvent útján az országgyűléshez, hogy a népképviselői alapon nyugvó parlamentben az állam-kormány emelje fel tiltakozó szavát a nyílt hadüzenet ellen, melyet a néppárt kezdett ellenünk, midőn minden téren való leszorításunkra törekszik, midőn kimondja a vallás- és egyenlőség félszázados szent törvénye arcúlesapásával: legyen római katolikus egyház a róm. kath. államban.

A magyar görög liturgia. *A Protestáns Egyház és Iskolai Lap* 36—1900. számában ír a magyar görög liturgiáról Tóth Lajos ügyvéd, egyháztanácsos. Ír, mert szégyenletes dolognak tartja, hogy százezer magyar ajkú gör. kath. lakoságnak nem akarja Róma megengedni a magyar liturgikus nyelvet, hanem visszaparancsolja az ó-szláv és oláh nyelvű liturgiához s már ki is adtak a rendeletek, hogy az elmagyarosodott görög katolikusok oroszositandók és oláhosítandók a vallásoktatás és liturgia orosz és oláh nyelve átlal. A magyar görög katolikusok a keresztyénség 900 éves jubileuma alkalmából könyörgött a magyar liturgiáért, de hasztalan. A történet szerint liturgikus nyelvnek ismerte a pápa nemcsak a latint, hanem a görög, örmény, szerb nyelvet, a magyar nyelvet nem akarja liturgikus nyelvnek elfogadni.

Az értekező igen helyesen mondja, hogy a pápának ezen makacs és a magyar nyelvet sértő magatartása ellen ez volna a legjobb, hogy a magyar római és görög kath. főpapság és a magyar kormány felhívja erre Ő Felségét. Ha Ő Felsége szervezné az új magyar gör. kath. püspökséget és egyházmeget, a mihez pedig feltétlen joga van, Róma bizonyára feladná a non possumus elvét a magyar nyelvű liturgiára nézve. **H.**

A papizmus, mint morális támasza az államnak és társadalmi rendnek. Például: 1564-ben Erzsébet angol királyné összeesküvői katolikusok. 1589-ben III. Henrik francia királyt meggyilkolja Klement Jakab, dominikánus szerzetes, mely eljárást V. Sixtus Krisztus váltásával hasonlít össze. 1605-ben az angol parlamentet levegőbe akarják repíteni, az összeesküvők róm. katolikusok, 1610-ben IV. Henrik francia királyt meggyilkolja Ravailac Ferenc, szerzetes. 1631-ben egy jezsuita szerzetes követ el merényletet Gusztáv Adolf, svéd király ellen. 1648-ban Oraniai Vilmost lelövi Gerard Baltazar, r. kath., a kit családjával együtt a kath. spanyol király, II. Fülöp nemesi rangra emelt. 1852-ben Merino róm. kath. pap, 1856-ban Fuentes szerzetes követ el merényletet Izabella spanyol királyné ellen. 1894-ben Carnot francia köztársasági elnököt meggyilkolja Caserio, egy olasz róm. kath. anarchista. 1898-ban Görögország királya ellen követnek el merényletet

Kardiszi és Georgisz g. kath. 1898-ban a magyar királynét öli meg Luccheni, egy római kath. anarchista. 1900-ban Umberto olasz királyt meggyilkolta Bresci, olasz. római katolikus

Egy érdemes tanár jubileuma. Aug. 24 én a n.-kőrösi tanítóképző intézetnek lélekemelő ünnepe volt. Kiss Kálmán igazgató ünnepelte 25 éves tanárkodásának évfordulóját. Az intézettel együtt ünnepeltek a környék tanítósága, az egyházmegye, a város értelmi sége. Kiss Áron püspök, az ünnepelt atyja Mi is üdvözljük az ünnepelt férfit, ki tanításügyünknek egyik oszlopa.

Felhívás találkozásra. Barátságosan felkérem mindazokat, kik az 1860. évben a m.-vásárhelyi ev. ref. kollegiumban együtt tettünk érettséget, vagy ez osztályhoz tartozva bármi okból, attól már azelőtt, elszakadtak volna, hogy folyó év szeptember hó 24 én, délelőtt 9 órakor, a nevezett intézet nagytermében megjelenni sziveskedjenek.

A hosszú évtizedek megritkították ugyan sorainkat, mindazáltal még élünk annyian, hogy egy kis csoportot képezve, megünnepelhetjük 40 éves találkozásunkat

Részvételüket már eddig is löbben bejelentették s reméljük, hogy azok is, kikhez eddigi magán tudósításunk el nem jutott volna, jelen felhívásunkat becses figyelmükre méltatják és megjelenésükkel fokozni fogják az egykori tanulóársak viszontlátási örömeit. **Nagy Domokos**, kutyfalvi ev. ref. lelkész.

Egyházkerületi Értekeztet A tiszántúli reform. egyházkerület egyházi Értekezlete közgyűlését Hód-Mező-Vásárhelyen fogja megtartani. A közgyűlés napját és tárgyát ezután fogják közölni

Istentisztelet ideje. A debreceni reform. egyház presbytériuma a nagy templom vasárnap délelőtti istentisztelete idejét 9 órától áttette 10 órára. A többi három templomban megmarad a 9 órai istentisztelet.

Bizony kívánatos, hogy városi egyházaink a vasárnap délelőtti istentisztelet idejét a társadalmi körülményekre való tekintettel állapítsák meg.

Akadémiai tanrend. A debreceni evang. reform. főiskola akadémiai szakainak Tanrendjét az 1900—1901. iskolai év első felére kiadta az akadémiai igazgató Igazgatóság Akadémiai igazgató: dr. Bartha Béla, jog- és államtudományi doktor.

Theol. akad. dékán: Erőss Lajos, theol. akad. rendes tanár.

Jogakadémiai dékán: dr. Kérészy Zoltán, a jog- és államtudományok doktora.

A tanrend feltünteteti a tanszakok előadásainak tartalmas sorát.

Attérések. Az ausztriai két protestáns egyház kebelébe 1899. július 1-től, december 1-ig a bécsi evangélikus főegyháztanács hivatalos hatáskörében történt átlépések kimutatása szerint az ágostai hitvallású evang. egyházba 2703, a helvét hitvallású evang. egyházba pedig 233, együtt 2936 személy lépett át. A két evang. egyházba történt átlépések összes száma tehát az egész 1899. évben 6047. Az 1900. év első negyedében az ágostai evang. egyházba 1162, a helvét hitvallású evang. egyházba pedig 118, együtt 1280 személy lépett által.

Szomorú jelenség. Nagy botránkozást keltett a felsőharanyai reform. egyházmegye főgondnokának az a bejelentése, hogy egy református lelkész a zárdába neveltette leányát és felekezetünk vallásoktatásában nem részesítette.

Megrendelhető a zagoni ref. lelkészi hivatalnál:

Bodor János: „Ószövetségi Szent Történetek“, á. 40 fill.
 „Újszövetségi Szent Történetek“, á. 40 fill.
 „Kis tanulók Hit- és erkölcstana“, á. 24 fill.
 > > Utóbbihoz „Vezérkönyv“, ára 40 fillér.

Hivatalos rész.

KONGRUA-NYUGTÁK.

A véglegesen megállapított kongrua segélyek helyes és egyöntetű nyugtázhatása céljából az igazgatótanács kiadóhivatala szabályszerű nyugta-ürlapokat készíttetett, melyekből a szükséges mennyiség az eszperesek és nyomtatványkezelők által, darabonként 2 fillérért, bármikor megrendelhető.

112—1900.

PÁLYÁZAT

ének-zenetanári állásra.

A szászvárosi ev. ref. Kúnkollégium államilag segélyezett főgimnáziumánál az ének-zenetanári állás üresedésbe jövőn, arra ennel pályázat hirdettetik

Javadalom: 1400 K törzsfizetés, mely 13 szolgálati év után 1600,— 27 szolgálati év után 1800 K-ra fog növeltetni, 30 K. szálláspénz és az állandósítástól kezdve 5 izben 160 K. ötödéves kórpótlék.

Kötelességek: Azének és zene tanítása a főgimnáziumban, a gimnáziumi ének- és zenekar vezetése legfőbb 22 órában. A mennyiben a helybeli állami polgári leányiskolában is alkalmazást nyerne, ezért külön 400 K. díjazásban részesül

Csak protestáns vallásúak pályázhatnak. A kik képezdei vagy középiskolai éneketanári képesítést mutatnak fel, előnyben részesülnek.

A mennyiben a megválasztott az országos tanári nyugdíjintézetbe föl nem vétetnék és magának a magántisztviselők nyugdíjintézeténél nyugdíját biztosítani akarná, itteni működése idejére az évi díjak felét a kollégium pénztára fedezi.

Pályázók életkorukra, vallásukra, képesítésükre, egészségi állapotukra, eddigi szolgálatukra és hadkötelességükre vonatkozó okmányaikat *tolyó évi szeptember 30-ig* küldjék az ev. ref. Kún-kollégium előljáróságához.

Az állomást legkésőbb folyó évi november 1-én kell elfoglalni.

Szászvároson, 1900. augusztus 29. én.

Balog József,
gondnok

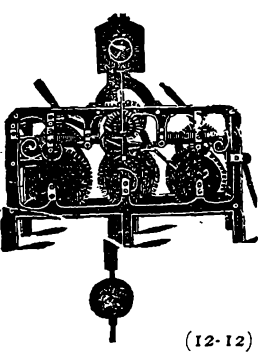
Dr. Dózsa József,
jegyző.

A református vallás rövid foglalata.

Hit- és erkölcstanítás versben. A népiskolák számára.

Ára 5 krajczár.

Megrendelhető Gombos Ferenc Lyceum-könyvnyomdájában Kolozsvárt.

Őrony-órák!

Palota-, városházi, gyári és lak-tanya-órák berendezését a legelőnyösebben eszközli

MEYER KÁROLY UTÓDA

MÜLLER JÁNOS,

1-ső magyar óragyár gőzerőberendezéssel

Budapest, VII., Kazincy-utca 3.

Képes árjegyzékek és költségjegyzékek bérmentve.

(12-12)

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre..... 12 kor.
félvre 6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A keresztyén individualismus.

(Felolvasatott 1900. szept. 9-én az 1900/1901-iki tanév megnyitása alkalmával.)

(Vége.)

A subjectivismus álláspontján a társaság, vagy társadalom nem egy élő organismus, hanem csak külső, esetleges egyesülése, összeverődése bizonyos emberi individuumoknak. Solidaritás nincs, nem is lehet, mert az egyének mint önálló lépnek fel, a nélkül, hogy tagjai volnának egy nagy erkölcsi egésznek.

A subjectivismus hogy némileg leplezze a maga határozott antinomusát, az objectiv törvények ellen való lázadását és némi engedményeket tegyen a közmorálnak is, hajlandó hangsúlyozni, hogy hiszen a közmorál törvényeit nem akarja egyáltalában felfüggeszteni a tömegre nézve, de hát a lángésznek mégis csak más törvényei vannak, mint a kevésbé megáldott, közönséges, mindennapi embereknek; azaz csinál kétféle morált, egy magasabbat a genik és egy közönségeset a tömeg számára és pedig abban az értelemben, hogy egyesek, tekintettel egyéni kiválásaikra, egyes oly kötelességek teljesítése alól dispensálva vannak, a melyeket a tömegnek mindenesetre teljesítenie kell. Mintha csak a gnostikusoknak az a különbségtétele elevenednék fel, a mely physikai és pneumatikus emberekre osztotta fel a világot. Hát akkor Szent Krispin csakugyan joggal lett szentté azért, mert ő azért lopott bőrt, hogy a szegényeknek csizmát varrhatson! És akkor legitimitást nyer minden subjectiv szenvedély, mely a fennálló rend ellen támad fel, mert hol a határ a genialitás és a mindennapiság között? Ha a lángészre nézve minden szabad, ha annak ösztönei, szenvedélyei jók és legitímek: akkor álljunk be mindnyájan lángésznek. És ma tényleg igen sokan csak épen a szabadosságban mutatják lángészüket, úgy okoskodván, hogy miért oltattak volna belénk bizonyos ösztönök, szenvedélyek, vágyak. ha egyszersmind nem adatott volna jog is azok kielégítésére? A boldogsághoz minden embernek joga van; ha a fennálló rend ennek elérésében meggátol, akkor ezt a rendet kell összetörni és érvényen kívül helyezni.

Igy áll a subjectivismus törvényellenessége az egyesekre alkalmazva, míg a társadalomra való alkalmazásában meg megtagadja a család, az állam és az egynáz létjogosultságát, mert az emberi élet minden nyomorusága szerinte az emberi törvényekből és intézményekből származik; végül politikailag egy egészen hamis elvet hangsúlyoz, hogy t. i. más a magán-élet etikája és más a közéleté s ebből folyólag még a jogtalanság is igazolható az egyeseknél, ha azt a közcél előmozdításában követi el. Itt a »finis sanctificat media« már nem épen ismeretlen elve.

Ilyen az a világnézet, mely alaptételül azt vallja, hogy »die Subjectivität ist die Wahrheit!«. — a mint azt Kierkegaard, dán bölcész, oly klasszikusan kifejezte és hivatkozott bizonyítékul Jézusra, hogy hiszen Jézus is azt mondotta: »Én vagyok az igazság!«

De erre gyönyörűen felelt meg Martensen, mikor rámutatott, hogy „igen, Jézus lehet az igazság, ő mondhatta, hogy Én vagyok az igazság, mert ő azért jött, hogy magát universalissá tegye, mindenkkel megossza a szent közönséges anyaszentegyházban; míg minden más emberi subjectivitás csak általa lehet részese az igazságnak, de maga soha sem lehet igazság.«

Hiában tusakodik ellene az ember, egy erkölcsi világrend, egy igazság van: a Krisztusban megjelent Isten-országa. Ez a legfőbb a lét egész körében. Nem személytelen eszinek, elvek, hatások és erők az elsők értékükre nézve, nem ezek foglalják el az első rangot, hanem — és ebben van az individualismus igazsága — az egyes személyes létezők; de egyszersmind az Isten-országa eszméjében az is ki van fejezve, hogy ezek a személyes existenciák csak egyes tagjai egy felséges szervezetnek, organismusnak és egészségesen csak addig fejlődhetnek, a míg a szervezettel élő, organikus egységben vannak. Ennek a szervezetnek van csak igazi socialis törvénye is, a melyet ez meg is valósíthat, míg minden más socialismus előtt ez a törvény csak beteges utópia. E törvény: mindenk egyért és egy mindenkért! Ezt a Krisztus evangéliuma megvalósíthatja; de az evangéliumon kívül e törvény képtelenség.

Önök, ifjú barátaim, mindannyian szintén külön-külön egyenként kerültek ki az Alkotó kezéből, „eredeti

alkotásokként“ születtek s én volnék az első ellenzője annak, hogy beteljesedjék Önökön Vinet szellemes mondanása, hogy „a legtöbbben úgy halunk meg, mint másolatok (kópiák), mert a társaság uniformizálni akar.“ Önök épen abban a korban, a melyben vannak, érzik a legjobban az egyéniség jogát és erejét, a melyet önérzetben, szabadságvágyban akarnak ki is fejezni. Vágyakozva várták azt az időt, mikor a középiskola fegyelme alól felszabadulva, az egyetem szabadságát élvezhetik, a mikor a »diák«-ból »polgárok« lesznek. VII-ik, VIII-ik osztályos korukban már, a mikor az egyéniség önérzete kezd derengeni az emberben, megkezdődött némelyikőjüknel öntudatosabban, másoknál kevésbé tudatosan egy harc legtöbbször persze csak akkor, ha a tanár úr már betette maga mögött az ajtót, vagy a »contra« elhagyta a coetust — a fennálló társadalmi rend és az önök egyénisége között. A rend nivellálni és uniformizálni akart, az egyéniség pedig érvényesülni persze rendetlenségben és lecke nem tanulásban. De hát kicsinyben, más névvel ugyanaz a harc, a mely a nagy társadalomban folyik. És most ide jöttek Önök e mi főiskoláink falai közé polgárok-ként már; a legelső pedig az volt, hogy az »intézet törvényeinek és rendtartásainak« kellett aláírniok. Aztán megint megkezdődhetik a harc a szabadabb lett egyetemi polgár egyénisége és a fennálló rend között, mely egyformásítani akar.

Nem, — Nemes Ifjúság, — szó sincs az egyformásításról. Nem ötletszerűleg, céltudatosan választottam tárgyamul az individualismus fejtegetését. Tökéletesen osztozom egyetemünk paedagogiai tanárának ama nézetében, mely szerint a nevelés feladata „a szerves egészen belül érvényesülő egyéniség elvének“ a megvalósítása és hogy az összes tanítási anyagnak és minden nevelői eljárásnak erre a célra kell szolgálnia. De épen azért, mert ebben a meggyőződésben élek és mert másfelől jól tudom, hogy épen a fogékony fiatal lelkeket lehet hamis jelszavakkal, demagogiával megtéveszteni s hogy épen náluk lesz erős egyéniönézet mellett igen könnyen antinomistikus subjectivismussá az egyéniség nagy elve: óhajtottam rámutatni egyfelől az egyéniség jogosultságára, másfelől az individualismusnak a subjectivismusban való elposványosodására, hogy végül még néhány szót szóljak az igazi keresztyén egyéniség elvéről, mely egy szerves egészen belül érvényesül.

Akár kicsiny, akár nagyobb körben folyjon le a küzdelem, mégis csak tulajdonképen az individualismus és a socialismus harcáról van szó, a mikor az egyesek és a közösség, a személyiségek és a társadalom között ellentétek merülnek föl, a mennyiben az egyén mind erősebben kívánja a maga individualitását érvényesíteni, viszont azonban a társadalom is ugyanezt követeli a maga részére. Az ethikai fejlődés legmagasabb és végső célja a társadalom-e, a köz-e, avagy az egyén? — e körül a kérdés körül folyhat és folyik a háború, egy pohár vízben-e, avagy a világ óceánján, — az a kérdésre nézve irrevelans.

Az alternative feltett kérdés egységesítője csak a keresztyénség, csak a Krisztus evangeliuma. Az evangelium az absolut socializáló hatalom, a mennyiben az emberiség minden különbségét egyesíti egy

nagy szeretet-közösségben; de egyszersmind ugyanakkor az absolut individualizáló erő, a mennyiben távol attól, hogy a különös és egyéni különbségeket ki akarná irtani, mind ezeket a szeretet egységében, az Isten országa építésének a munkájában kívánja kifejleszteni és megvilágosítani. Az összeséget át akarja alakítani Istenországává, mint minden fejlődés végcéljává, az egyént pedig ebben a maga összes erővel mint az egészért munkáló, szolgálattevő élő szövet kívánja kifejleszteni és felhasználni. És végül — s ez aztán az, a mi épen égi glóriába vonja az evangéliumot — épen mert az evangelium személyiségekből álló birodalmat akar, az egész szervezetnek szentelt egyéneket: azért előtte egyfelől az egyén önmagában, mint föltétlen cél, értékes, másfelől az egész pedig, mondjuk a társadalom, mint az egyénnek szolgáló közösség.

A keresztyén individualismus magna chartája Pál apostolnak a Korinthusi első levele XII. részében van megírva jogaival és kötelességeivel. Az alap gondolat, hogy egy test van és sok tag; a legnagyobb sem élhet meg a szervezet nélkül önmagában, de viszont az organismus sem nélkülözheti a legkisebbnek, a leghitványabbnak látszónak a munkáját, közreműködését sem.

Nagyon erőteljesnek, szinte megrázónak tartom a nagy angol bölcseleonek, *Carlyle*-nek a felkiáltását: „Pokolba érzelmeitekkel és érzélgőségeitekkel! Hagyjatok fel zokogó panaszaitokkal és üvöltő elragadtatásokkal! Félre érzelmi ostobaságtokkal! Fogjatok *munkához*, mint férfiak!“; — látom benne a subjectiv világnézettel való teljes szakítást; átcikázik lelkemen, hogy a kötelességeket, melyek élénk irvák, categorikus imperativusként teljesíteni kell, tetszik vagy nem tetszik, mert elmulasztásuk romlást jelent és azt is kiérezem ebből az ethikából, hogy ha lelkiismeretesen végeztük azt a munkát, a melyre felhív az író, akkor megtettük a magunkét, megszűnt felelőségünk, közömbös maradván, hogy minő érzelmekkel teljesítettük a kötelességet: mégis van az egészben valami abból a »rabszolgák moráljából« — a mint Schiller talán túlélesen nevezé a Kant kötelesség-kényszerét.

Kötelesség teljesítés szabad vonzalomból — ez Schiller szerint a legmagasabb.

Nem, még ez sem a legmagasabb!

Kötelesség-teljesítés abban a hitben, abban a meggyőződésben, hogy mi Istennek vagyunk a munkatársai, sáfárai és pedig nem szolgálókként, hanem mint megváltott fiak, örökösök, a Krisztusnak örökös társai: ez a legmagasabb.

Funcke, a híres brémai prédikátor, említi egyik elmélkedésében, hogy azt mondja: nemrég kapott egy levelet, mely e szavakkal kezdődött: „E sorok írója Isten kegyelméből tanító egy Volga melletti kis faluban“ — és folytatja *Funcke*: „Mit szólanak ehez olvasóim? Vajjon akadhatna olyan, a ki ezt illoyalisanak vagy épen frivolnak tartaná? Én a magam részéről szerettem volna azt az embert megölelni. Ez az igazi életfelfogás! A fejedelemnek és az iskolamesternek, az államférfiúnak és a foltozó vargának egyaránt mélyen át kell hatva lennie attól a meggyőződéstől, hogy az, a mi egyenesen Isten kegyelméből lett Isten kegyelméből király, orvos, pap, tanár, iparos, anya, stb. stb.!

Igy lehet csak mindenki ott, a hová állított, világ világossága és sava!”

Önök is hassa át az a meggyőződés, hogy Önök is Isten kegyelméből azok, a mik és hogy az Isten kegyelméből nyert felség's jogok nagy kötelességeket rónak Önökre. Egyéniségük érzetében ne képzelt jogokat sürgessenek, hanem tényleges, reális kötelességeket teljesítsenek. „A jogok a kötelesség-teljesítés szilárd alapján nyugosznak“ (Schneller) és a szabadság, a mennyire fontos feltétel az egyéniségnek egy erkölcsi közösségen belül való érvényesülhetésére, nem az erkölcsi fejlődés kezdetén, hanem annak végén nyer valóságot. »Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká teszen titeket.« Most a feladat az igazság kutatása és megismerése alázatos, szerény, odaadó, áhító és sovárgó lélekkel, szolgálatkész szeretettel, tiszta, önzetlen, érdek nélkül való munkával, hűséges, az aprólékossáig menő kötelesség-teljesítéssel. Egy jogot ismerjenek, hangsúlyozzanak, sőt követeljenek, a szabad keresésnek és kutatásnak jogát; de minden más egyebet már kötelességnek tekintsenek.

Micsoda főemelő, eszményi szellemi közösség fejlődhetnek ki itt ebben a mi kis világunkban, ha mindnyájan csak azt az egy jogot követelnénk, egyekben pedig csak kötelességet ismernénk! És aztán nemzetünkben, népünkben hány helyütt micsoda áldozati lángokat gyűjthetnának fel Önök, ha szétmenve ismét az ország minden részébe, az itt az Önök fiatal lelkének tüzevel táplált oltárról vinnének zsarátnokot!

Az Istennek kegyelme legyen mindnyájukkal!

Ezzel az 1900/901-ik tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1900. szept. 6, 7.

(Folytatás.)

A vajdahunyadi egyházmegye indítványa alapján kérésintéztünk volt a közokt. miniszteriumhoz az iránt, hogy a nagy mértékben fennforgó lelkész-hiányra tekintettel útálja ki, kivételesen, a kongruát oly helyettes lelkészek részére is, kik még a második lelkészképesítő vizsgálatot nem tették le, azzal a föltétellel, hogy egy év alatt vizsgázni kötelesek. A miniszter azonban nem találta teljesíthetőnek kérésünket, miután a törvény rendelkezése szerint csakis teljes képesítéssel bíró lelkészeket részesíthet javadalom-kiegészítésben. Sajnálatlaltal tudomásul vétetett.

Király Béla, ág. ev. theológiát végzett papjelölt indokolt és Föt. Püspök atyánfia által is ajánlott kérésére, megengedte ig.-tanácsunk, hogy nevezett, az átérés megtörténte után, minősítésének megfelelő ref. papi állásra pályázhassék.

Örvendetes tudomásul szolgált Nemes Árpád esperes atyánfia bejelentése arról, hogy gr. Haller Györgyné öméltósága a maros-ugrai papi ház építésére 1000 kor.-át adományozott. A kegyes Pátronának ig.-tanácsunk is köszönetet szavazott és elhatározta, hogy e szép adományt a kerületi közgyűlésnek is bejelenti.

Udvarhelyi egyházmegyénk közgyűlése indítványt

terjesztett a ker. közgyűlés elé annak kimondása céljából, hogy mindenik esperesi állás mellé segéd-lelkészek rendszeresítsenek, a kongrua-törvény alapján kérelmezendő államsegélylyel. Minthogy azonban az 1898. évi XIV-ik törvénycikk világos rendelkezései szerint ily célokra államsegély nem remélhető, sajnálattal bár, de kénytelen volt ig.-tanácsunk eredménytelenül visszaadni az indítványt.

A gr. Bethlen Pál, egyh.-megyei főgondnok atyánfia által építettetett szeszármai imaház fölszentelésére 8 drb. énekes könyvet és 1 drb. bibliát ajándékozott ig.-tanácsunk

Az egyetemes konvent ez évi jkönyvében közzétett kimutatás alapján elhatározta ig.-tanácsunk ismételt és szigoruan figyelmeztetni a marosi és vajdahunyadi egyházmegyét, nemkülönben a kolozsvári, ifyfalvi, sepsi szent-györgyi, kézdivásárhelyi és marosvásárhelyi egyházközségeket, hogy jövőre föltétlenül tartásák meg a reformációi emlékünnepeleket és azokon a közalap javára eszközöljenek perselyes gyűjtést.

Ugyancsak a Konvent határozata alapján kimondotta ig.-tanácsunk előterjesztés intézését a folyó évben tartandó közgyűléshez az iránt, hogy küldjön ki kebeléből alkalmas bizottságot egy papi nyugdíjintézet tervezet elkészítésére, mely azután az egyházmegyékkel közölve, oly időben legyen megállapítható, hogy az 1902-iki Konvent e fontos kérdéssel, mint zsinati tárggyal kellőleg foglalkozhassék.

A küüllői egyházmegye tanácsa indokoltan kérésén a mező-bodoni egyházközségnek a nagy-enyedi egyházmegyéhez leendő átcsatolását: e kérés véleményezésre kiadatott az érdekelt egyházközségnek és a nagy-enyedi egyházmegye közgyűlésének.

A nagy-szebeni egyházmegyében fekvő harii egyházközségnek a nagyenyedi egyházmegyébe leendő átcsatolásába, ismételt megfontolás után, maga a nagyenyedi egyházmegye is bele egyezvén: előterjesztést fog tétetni az egyházkerületi közgyűlésnek, az átkebelezés tényleges foganatosítása iránt.

Br. Bánffy Dezső, egyházker. főgondnok úr ónagyméltóságának indokolt előterjesztésére, a f. évi rendes közgyűlés idejét nov. hó 3-ára tűzte ki ig.-tanácsunk, útasítván az irodát a meghívó leveleknek kellő időben való szétküldésére.

A szász-ludvégi egyházközség terhelő adósságainak kifizetésére kiutalt ig.-tanácsunk az egyház központi kezelése alatt álló pénzéből 2030 kor.-át, évi 60 kor.-ás részletekben való visszafizetés föltétele mellett.

Ugyancsak adósság törlesztésre utaltatott ki a bacai egyházközség 294 kor. 27 fillérnyi iskolai tőkéje is, szintén visszahelyezés föltételével.

Müller Béla pénztári segédkönyvelő részére egy évi szabadságot engedélyezett ig.-tanácsunk önkéntesi szolgálatának teljesítése céljából, oly módon, hogy a helyettesítésével fölmerülő költségek az ő fizetése terhére fognak utalványoztatni.

Jóváhagyó tudomásul szolgált a szeretetházi intéző bizottság ama bejelentése, hogy a nyert elvi engedély alapján Krompecher Berta okl. nevelőnővel betöltötte a rendszeresített nyelv- és zenetanítónői állomást. Az évi 800 korona készpénzből és teljes ellátásból álló javadalomnak folyósítása engedélyeztetett.

Jóváhagyást nyert a kolozsvári egyházközség ama határozata is, mely szerint az eddig 1200 kor -val javadalmozott énekvezéri állomását, 1600 kor. évi javadalom mellett, kántor-tanítói állomássá alakította át

Nem találta teljesíthetőnek ig. tanácsunk az udvarhelyi egyházmegye közgyűlésének amaz indítványát, mely a kerületi közgyűlés tagjainak a theol. fakultás épületében leendő elszállásolását célozta, mert az intézet helyiségei teljesen le vannak kötve, ugyannyira, hogy a theologusok számának örvendetes gyarapodásával már is újabb helyiségek berendezéséről kellett gondoskodni.

A nagy-enyedi kollégium előjáróságának Asztalos János erdész rendkívüli segélyére vonatkozó határozatát, a közbevetett fellebbezés mellőzésével, indokainál fogva, jóváhagyta ig. tanácsunk.

Püspöki előterjesztés folytán megengedtetett, hogy Losonci József és Tövissi Pál volt lelkészek, kik e pályáról időközben leléptek volt, helyettes lelkészi minőségben ismét alkalmazást nyerhetnek, sőt megfelelő magaviselet és szolgálat után, külön kikérendő engedély alapján, rendes lelkészi állásra is pályázhassanak.

Végül még a felőri egyházközség 882 kor. központi tőkét utalta ki ig. tanácsunk toronyépítési célra az egyházközségnek ugyancsak visszahelyezés föltétele mellett, — és azután az ülés a tárgysorozat teljes kimérésével, bezáratott.

r. s.

Egyházi élet.

A szilágy-szolnoki egyházmegye rendes közgyűlése.

A szilágy-szolnoki egyházmegye augusztus hó 19. és 20-ik napjain tartotta meg rendes közgyűlését Sz. Somlyón. A közgyűlés legfontosabb tárgya az egyházmegyének négy külön egyházmegyére leendő felosztása, már augusztus 18-ára tanácskozássra gyűjtötte össze az egyházmegyei tisztikart és a többi világi tanácsbírákat.

Bartha Dezső főjegyző a tanácsülésen előterjesztette a maga véleményes jelentését a zilahi lelkészi értekezleti kör felosztási javaslatára vonatkozólag. E jelentés keretében szót emel az egyházmegye integritásának fentartása mellett és a javaslat érveivel ellenérveket állítva szembe, arra kéri a tanácsot, hogy az egyházmegye felosztása helyett a lelkész-értekezleti körök felállítása mellett foglaljon állást. A tanács a főjegyző jelentését általánosságban el is fogadta és határozatilag kimondotta, hogy a jelentésben foglalt érvekre támaszkodva, kérni fogja a közgyűléstől a zilahi lelkészi kör felosztási javaslatának elvetését, az egyházmegye integritásának fentartását és a kétfelé osztást kimondó, korábbi közgyűlési határozat hatályon kívül helyezését.

A tulajdonképeni közgyűlés augusztus hó 19-én d. e. 9 órakor vette kezdetét *Viski Pál* esperes szép megnyitó beszédével, a melyben ódai szárnyalású szavakkal emlékezett meg 70-ik születésnapját ünneplő, rajongásig szeretett koronás királyunk *I Ferenc József ő felségének*, dicsőséges uralkodásáról, buzgó

imában esedezván a királyok Királyához, hogy tartsa meg és nyujtsa még továbbra is az ő életét alattvalóinak örömeire és boldogítására

A megnyitó beszéd elhangzása után *Bartha Dezső* főjegyző és *Botka Károly* director olvasták fel jelentéseiket. Előbbi az 1899. évi országos ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézet díjainak, utóbbi a köz alap járadékának beszédéről és elszámolásáról E jelentések jóváhagyó tudomásul vétele után nyomban megszólaltak a szépen restaurált szilágysomlyói reformatus templom imára hívó harangjai és a közgyűlés tagjai a templomba vonultak, hol *Viski Pál* esperes mondott lélekemelő szép imát és *Bod Ferenc* n. sámsoni lelkész tartott egy minden ízében sikerült alkalmi beszédet.

Ezzel a délelőtti közgyűlés véget ért.

Délután 4 órakor a papok lelkészi értekezletre gyűltek össze, hogy meghallgassák a nagytudományú ippi lelkésznek, *Juhász Györgynek a héberekhez irt levélről* szóló valóban tanulságos felolvasását, melyet az egybegyűlt lelkészek igaz szívből jövő, őszinte elismeréssel honoráltak és a kerület lapjában való közzétételre méltónak ítélték. A mű felett megindult vitában élénk részt vettek: *Kerekes Endre* ref. főgymn. vallás-tanár és *Csák Aladár* pécsi lelkész stb.

Az értekezlet azután a lelkész értekezleti alapszabályok kidolgozására egy három tagú bizottságot küldött ki kebeléből és kimondta, hogy jövőre 2 felolvasást fog minden egyes ülésen tartani egy gyakorlati és egy elméleti tárgyat.

A következő ülésre felolvasás tartására ajánlottak *Bartha Dezső* és *Vince Ödön* ref. lelkészek és *Kerekes Endre* ref főgymn. vallás-tanár

Ezzel a lelkész értekezleti ülés programja kimerrítettén, kezdetét vette a Gencsy Sándor algondnok és br. Györfy Pál egyházmegyei képviselő által összehívott konferencia a tisztujítás tárgyában. Ez oly értelmű határozatot hozott, hogy a régi kipróbált tisztikart minden személyi változás nélkül továbbra is megtartja.

Augusztus 20-dika a közgyűlés második napja, a zilahi lelkészi kör felosztási javaslatának és az egyházmegyei tanács erre vonatkozó határozatának tárgyalásával kezdődött meg.

E kérdés felett tartalmas és mindvégig magas színvonalon álló vita indult meg, a melyben részt vettek: *Barta Dezső* főjegyző, a tanács idevágó határozatának és a maga — igazán szépen és lendületesen megírt — álláspontjának ismertetésével, továbbá *Mezey Albert* főgondnok, *Veres Sándor* csibai, *Berde Sándor* lelei, *Vince Ödön* kémeri, *K. Nagy Elek* bogdándi, *Magyarosi István* zilahi, *Csák Aladár* pééri lelkészek és *Kincs Gyula* egyházmegyei képviselő

A vita bezárása után 10 tag kívánatára az elnökség névszerinti szavazást rendelt el, melynek eredménye az volt, hogy a megjelent 70 közgyűlési tag közül 48 an az egyházmegye integritásának fentartása, 18 an a négyfelé osztás mellett szavaztak, 4-en nem szavaztak s így 30 szótöbbséggel győzött az egyházmegyei tanács határozata a zilahi lelkészi kör felosztási javaslatával szemben.

A határozattal szemben *Veress Sándor* csibai lelkész föllebezést jelentett be.

A szavazás eredményének kihirdetése után *Viski Pál* esperes ékes szavakban megköszönvén a belé és tisztársaiban helyezett bizalmat, a maga és tisztársai nevében lemondott s felhívta a közgyűlést a választás megejtésére.

A közgyűlési tagok ragaszkodva a konferencia megállapodásához, újból megválasztották a régi tisztikart *egyhangúlag*.

A megválasztott tisztikar névsora a következő:
Esperes: *Viski Pál*, zoványi lelkész.

Főjegyző: *Bartha Dezső*, tasnádi lelkész.

Aljegyző: *Benkő Albert*, sz.-csehi lelkész.

Director: *Botha Károly*, dobai lelkész.

Számvevő: *Szász Ferenc*, kusalyi lelkész.

Tanügyi előadó: *Dobai Lajos*, ballai lelkész.

Pénztárnok: *Vince Ödön*, kémeri lelkész.

A megválasztott tisztikar letévén az ünnepélyes esküt, a tanügyi előadó olvasta fel nagy gonddal összeállított jelentését, melyben megjegyzi, hogy nem csak az előző évhez képest jelenthetem a haladást, hanem a közelebbi 10 évhez hasonlítva, népnevelési ügyünket, örömmel jelenthetem, hogy a csekély iskolai mulasztást elhallgatva, folyton előre haladt iskoláink ügye. A hol gyenge volt az egyházközség, nagy áldozattal segített az állam felekezeti érdekeink megsértése nélkül.

Azután az esperes a délelőtti ülést bezárta. De a közgyűlés egy kedélyes társas ebéd után ismét munkához látott és letárgyalta az aljegyzőnek és számvevőnek jelentéseit, valamint az egyházmegye 1900. évi költség-előirányzatát. Végül felolvastatott néhai nagynevű püspökünk *Szász Domokos* özvegyének az egyházmegye részvétiratára adott válasza és azután az indítványok tárgyalására került a sor.

Ezek után elnöklő esperes az ülést bezárta, s kezdetét vette a fegyelmi bíróság ülése a szilágysomlyai ref. lelkész ügyében.

Referens.

Különfélék rovata.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szoboralapja javára országos gyűjtés útján 1900. szeptember 15-ig 6410 kor. 29 fillér gyűlt össze. E szobor ügyét olvasóink lelkes áldozatkészségébe ajánljuk ezúttal is. Egy *protestáns* szobor lesz ez, melynek nagyjelentőségét éreznünk kell.

Theolog. fakultásunkon az 1900—1. tanév f. hó 9. napján ünnepélyesen megnyitott. Belsőség-teljes, magasztos imát mondott főt. dr. *Bartók György* püspök. A megnyitó beszédet nt. *Kenessey Béla*, theol. igazgató, egyházkerületi közfőjegyző tartotta. A philosophiai és theologiai gondolkozásban, valamint a gyakorlati életre vonatkozásokban egyaránt értékes beszéd közlését lapunk mai száma végzi be.

Nyilvános köszönet. Méltóságos *Kebclei Nagy Pál*, küllői egyházmegyének érdemes gondnoka és neje szül. *Ujfalvi Katinka* Óméltósága kegyesek voltak templomunkban a már roskadozó padokat megjavíttatni és megfestetni 80 korona értékben. Buzgó, egyházunkért lelkesedő vallásos sziveknek cselekedete ez, melyért ez úton is — egyházam nevében — őszinte, hálás köszönetet mondok. Szőkefalván, 1900. szept. 16-án. *Szell Jakab*, ref. lelkész.

Az árpástói ev. ref. egyház új templomának felavatása alkalmából 1900. év szeptember 23-án d. e. 10 órakor kezdődő ünnepély sorrendje. 1. Invocatio; Te rólad zeng dicséretünk, éneklő gyülekezet. 2. Karének: a m.-décsei földmives énekkar. 3. Ima Nt. Somkerek Miklós ev. ref. esperes úr. 4. A gyülekezet éneke: 218. dics 1 ső vers. 5. Egyházi beszéd: Nt. Sófalyv Károly egyhm főjegyző. 6. A gyülekezet éneke: 218. dics 6 vers Fölszentelő ima: Fötiszt. és Mélt. Dr. *Bartók György* erdélyi ev. ref. püspök. 8. Karének: A m.-décsei földmives énekkar. 9. Kér esztelés: *Baló Bálint* bacai ev. ref. lelkész. 10. Esketés: *Z Kiss Sándor* rettegi ev. ref. lelkész. 11. Karének: A m.-décsei földmives énekkar. 12. Urvacsoraosztás: *Gyárfás Albert* bethleni és *Nemes Ferenc* alsó-ilosvai ev. ref. lelkész. 13. Utóima: *Csejdi Jenő* árpástói ev. ref. lelkész. 14. Hymnusz: A m.-décsei földmives énekkar. Istentisztelet után Fötiszt. és Mélt. Püspök úrnál a papi lakon tisztelgések.

Gyászlap. *Id. Muzsnai Pál* a mező-paniti ev. ref. egyházközségnek nyugalmazott lelképásztor. a marosi ref. egyházmegyének 14 éven át volt tanácsjegyzője folyó évi szeptember hó 16-án d. e. 1/2 12 órakor életének 74-ik, papságának 42-ik évében, hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. A megdicsőültben papi karunk egyik nagyérdemű tagja tűnt el földi szemünk elől. Legyen áldott emléke.

Mocsáry Lajos cikke. A Sárospataki Lapok 38—1900-ik számában tartalmas cikket közöl *Mocsáry Lajos* tollából. A cikk címe: *Intra muros*. A cikk vonatkozik *Zsilinszky Mihálynak* a bányakerületi gyűlésen mondott megnyitó beszédére, melyet mult számunkban ismertettünk. *Mocsáry Lajos* cikkét, mely anyaszent-egyházunk védelmét sürgeti, a következőkben közöljük.

Eljutottunk odáig, hogy magunkat kell védelmeznünk a hazai protestantizmus vezérférfitől. *Zsilinszky* azt mondta, *hogy hazaellenes bűnt követünk el, ha segítünk visszaidézni hazánk történelmének azt a gyászos korszakát, melyre a jólelkű és telvilágosodott kath. honfitársaink és kath. történetíróink is csak borzalommal szoktak emlékezni*. Az a korszak közvetlenül a magyar protestantizmusra volt gyászos, közvetve az országra. Mert az osztrák zsarnoksággal szövetkezett kath. klérus kész lett volna az országot összetörni, hogy a protestantizmust kiirthassa. E korszakot azon módon előidézni nem lehet, a pozsonyi és eperjesi vérbíróságok eszközei ma nem alkalmazhatók, de a protestantizmus kiirtása igenis célba van véve most is, csak részben változott eszközökkel. Az eszközök főként abban állanak, hogy a klérus felhasználja ellenünk az elszegényedést, s azon óriási anyagi eszközöket, melyek kezében maradtak. Felhasználja nagyobb sikerrel, mint valaha, s mint már napról-napra, kézzelfoghatólag, csalhatatlan statisztikai számokból tudjuk, úzik ellenünk a lélekhalátszatot, úgy, hogy ha így marad, de valószínűleg fokozódik, rohamosan fog bekövetkezni a protestantizmus olvadása, s egy század múlva csak itt-ott lesz ebben az országban protestáns. A veszedelem megvan most is, mint abban a gyászos korszakban. Hazaellenes bűnt követtek el őseink, mikor kiirtásuk ellen védekeztek? Ha akkor nem követtek el bűnt, akkor nem követünk el most se. — Azt mondja *Zsilinszky*: Érezzük és látjuk, hogy egyházunk és hazánk legszentebb érdekei vannak veszélyeztetve középkori felfogású emberek által. Hát nem kötelességünk érdekeink védelmére kelni? Nem akkor követünk el hazaellenes bűnt, ha ezen érdekek védelmét elmulasztjuk? Ettől tartózkodnunk kell *Zsilinszky* szerint, mert a *mi vallásunk a szeretet vallása*. Bocsnatot kérek, arra a szeretet törvénye nem kötelez, hogy mint constituált testület, az önfentartás természeti kötelességét, a megtámadások elleni védekezést elmulasztjuk. Specialitásunk nekünk a protestatio, a harc, a küzdelem, mert ellenfelünk nem

birja megemészteni azt, hogy a keresztyénséget az azt valló emberiség felére nézve, az általa ráhalmozott idegen ragasztéktól és meghamisítástól megtisztítottuk és reformáltuk.

A szeretet volna egyik argumentum. Másik gyanánt hivatkozik Zsilinszky a kor szellemére, s azokra az érdemekre, melyeket a protestánsok a nemzeti ügy szolgálatában szereztek. Ezekből az volna a következtetés, hogy nem kell tenni semmit a reaktionarius támadásokkal szemben, mert a protestantismus megfog állani a maga lábán.

A mi a kor szellemét illeti, a parlamentarismus napja leáldozott. Ausztriának nem kell alkotmány. A világot rémíti a socialismus. Az ellenfél babonáját becsempészi a megrémült társadalomba. Tartani lehet, hogy sötétség korszaka borúl a szellemi világra. Ilyen világra mi micsoda benyomást tudunk gyakorolni?

Hivatkozik Zsilinszky arra az áteremő hatásra, melyet a protestantismus a catholicismusra gyakorol. Átteremtésről szó sem lehet, mert a catholicismus lényegében változatlan maradt.

Legkedvesebb érvelése, hogy ne csináljunk semmit, mert elvégzik a mi dolgunkat a jó érzésű kath. hazafiak. Fájdalom, ennek legkisebb jelenségét sem látom. Ellenkezőleg, constatálom, hogy a folyamathan levő hadjárat alatt catholicus részről egyetlen hang sem emelkedett.

Nem várhatunk ezután sem. Mert hihetetlen hódításokat tett a fanatizáló hadjárat a társadalom minden rétegében. Nézzük körül az embereket, kik nem is magukban, de társaságban bizonyos tünetekkel felszületettek és egyéb hálványokat megsüvegelnek csak úgy, mint egy arra sántikáló öreg koldus. Ártatlan dolog, de az időnek fontos jele.

Hol van a régi gárda, melynek tagjai a szabadságért lelkesedtek? Vajjon az egyetemi kör ifjaiból fognak kikerülni, kik azért kérelmeztek a miniszterhez, hogy állítson feszületet az egyetem minden hallgató termébe?

De legyünk igazságosak; vajjon úgy gérálta e magát a legújabb időben a hazai protestantismus, hogy érette a felvilágosult katolikusok lelkesedhessenek? Régen megmutattuk, hogy vallásunkkal nemzeti szabadságunkat is megtudtuk védelmezni. Ebből éltünk, megbecsülés dolgából az újabb időkig. De miképpen lelkesüljön érettünk a kath. hazafiaknak közönsége, a mely részünkről nem lát egyebet, mint meglapulást, érzéketlenséget szemben a legdurvább sérelmekkel? Látja továbbá, hogy a vezérletre hivatott férfiak kínos aggodalmaskodással kerülnek mindent, a mi ellenállás színezetével bír. Látják, hogy hivatott férfiainknak az erőnyilatkozat elfojtására elegendő ok az, hogy az ilyen mozgalom nem tetszik egy hagyományos clericalis szellemű udvarnak és nem tetszik a papi uralom előtt meghátrálni kész kormányának, melynek sajtóorganumai kiadták a jelszót, hogy bujtogatás, hazaárulás minden mocsanás, midőn a protestánsok a megüzent irtó háború ellen védelmi állásba helyezkedni merészelnék!

A szamosujvári ref. egyház gondnokához, T. Filep János afiához, f. év szeptember hó elején a Kolozsvárról jövő postán a Frank Kiss cég által 60 korona értékkel jelezve egy csinos kivitelű keresztelő kanna és ehhez való tál érkezett ezen fölirattal: „*Emlék a szamosujvári ev. ref. egyháznak 1900, VII. 30.*” — A kegyes ajándékozó titkon hozta áldozatát; s bár sejtjük kilétét, de mivel az efféle dologban nevét homályban akarja tartani, a magát megnevezni nem akaró kegyes ajándékozónak ez úton hozom tudomására, hogy becses ajándékát megkaptuk. Hálás köszönetünk kíséretében utaljuk őt azon jutalomra, a mit Jézus a hegyen tartott prédikációjában (Máté ev. VI. rész 3—4. v.) ígér neki. Szamosujvár, 1900. szept. 7-én. *Kovács Ákos* lelkész.

Belmissziói értekezet. A magyar Prot. Irod.

Társaság naggyűlése alkalmából Pozsonyban belmissziói értekezetet tartanak e hó 19-én, d. u. 6 órakor, az ág. h. ev. theol. akad. könyvtár termében.

Tárgysorozat.

1. Közének. Erős várunk az Úr Isten. 1. 2. verse. 2. Ima. 3. Előterjesztés az értekezet tárgyában. Szilassy Aladár. 4. Az értekezet megalakulása. 5. Felolvasás a belmissziói munkáról. Mayer Ede operjesi theol. tanár. 6. Indítvány orsz. belmissziói egyesület szervezése iránt. Gergely Antal. 7. Ének. Erős várunk az Úr Isten, 4. verse. 8. Ima.

A kolozsmonostori (kolozsvári) m. kir. gazdasági tanintézet 1900—1901 tanév téli félévére a beiratások október hó 1 8-ig történnek.

Felvételi feltételek: 16 éves kor. VI. gymnasiumi VI. reál iskolai vagy VI. polgári iskolai osztály végzése, (a polgári iskolai bizonyítvány általános »jó« eredményt kell hogy tanúsítson) A kik érettségi bizonyítvánnyal bírnak és legaiább egy évi gazdasági gyakorlatot tudnak bizonyítani, ministeri engedéllyel azonnal a II. ik tanévre vehetők fel. Nagykorú férfiak, avagy főiskolák hallgatói vendéghallgatók gyanánt vehetők fel és oklevelet is kaphatnak az előirt feltételek mellett. A beiratásra személyesen kell megjelenni, a ki ebben akadályozva van, az igazgatósághoz címzett levélben kell hogy kérje a felvételt. Az iskolai bizonyítványon kívül felvételnél bemutatandó a keresztlevél és az újraoltási bizonyítvány. Október hó 8-án tul 20 ig az igazgatósághoz címzett folyamodással történhetik a felvétel, ezen időn tul október 31 ig a földmívelésügyi m. kir. minister úrhoz kell folyamodni felvételért.

Beiratáskor fizetendő díjak: tandíj 20 kor., biztosíték 10 kor., olvasóköri díj 4 kor., segélyegyleti díj 1 kor., kerti eszközökre 8 kor., tankönyvekre 16 kor., lecke könyv és bélyegre 90 fill. (Új belépők esetleg tűzoltó zubbonyra 16 kor.) A végző hallgatók a szabályzatban előirt látogatási díjat (tantárgyankint 8 kort.) fizetik.

Bármely kérdésre készséggel ad felvilágosítást a tanintézet igazgatósága.

A miskolci reform. leánynevelő intézet. Az alsó zempléni reform. egyházmegye szept. 4 én tartotta közgyűlését Sárospatakon. Az egyházmegye tárgyalta a miskolci reform. leánynevelő intézet ügyét. Kérni fogja az egyházkerületet, hogy ez intézetben létesítse az 5. és 6. osztályt, mely a nőtanítóképző első és második osztálynak felelne meg.

Örvendetes jelenség. A felsőbaranyai evang. reform. egyházmegye augusztus 20-án tartotta meg rendes közgyűlését Harkányban. Ádám András, gondnok, megnyitó beszédében azt az örvendetes jelentést tette, *hogy sokan visszatértek egyházunk kebelébe azok közül, kik az egyházi adó miatt könynyelműen kiléptek volt.*

Az egyházmegye feliratot intéz a konventhez a pécsi hadapród-iskola reform. növendékeinek vallásitanítása ügyében. Mert a mult évben is csak a második félév második felében részesültek oktatásban, mivel a lelkész részére a katonai hatóság nem utalványoz íuvar-díjat. — Utalványoz, csak szigoruan kell venni a dolgot, s a katonai hatóság érdeklődését is fel kell kelteni az ügy iránt.

Nem voltak áttérések. A n.-bányai reform. egyházmegye e hó 3-án tartotta ez évi második közgyűlését Szinyér-Váralján. Az esperes jelentéséből örömmel közöljük, hogy a nagy egyházi és iskolai terhek mellett is változhatatlan hűséggel ragaszkodnak a hívek egyházunkhoz. Áttérések nem fordultak elő és az egyház szertartásait mindenütt igénybe vették.

Szent István napja. A vértess-aljai reform. egyházmegye őszi közgyűlésén tárgyalták az Istvánnapja ünneplése dolgát. Tudvalevő, hogy az 1891 évi XIII. tc. szerint e nap az ipari munkaszünet tekintetében olyan, mint a vasárnap. De a mezei munkát nem tiltja,

sem istentisztelet tartását nem parancsolja. Mégis némi polgári hatóság hiveinket még a szőlőskerti munkában is megakadályozta. Ez pedig nem egyéb, mint ultramontán erőszak. A egyházmegye felír a konventhez, illetékes intézkedés végett.

Orgona Csomafáján Mintha új lelkesedés s ezzel új erő szállt volna némelyekbe oly eszközt állítanak fel az istentisztelet intenzívebbé tételére, melynek egy templomból sem volna szabad hiányozni, de a minek beszerzésére gyenge az egyházközség anyagi ereje.

Nagy küzdéssel állította fel Csomafája ev. ref. egyházközség orgonáját. Küzdéssel, mert magának az egyháznak erre a célra semmi fedezete nem volt s épen ezért a felsőbb hatóság is megtagadta a beszerzést kimondó határozat jóváhagyását. Azonban a megtagadás után három hétre mégis betölt a templom az orgona hangjaival s addig sohasem volt nagyszámú közönséggel, kik között sok más felekezetű is volt s buzgó imában az ének szárnyain szállt lelkök fel a menyországba.

S azok az emberek, kik az Istennek tetsző munkát végbevitték, elhárítandó maguktól az érdemet, közreteszik azok neveit, kiknek munkássága folytán az ő cselekvésük nem volt hiában való.

Adakoztak: Csomafái László 12 kor. Dr. Török Gábor 10 kor. Bartha Pál és családja 10 kor. Tunyogi Béla 4 kor. Berecky Józsefné 4 kor. Dávid Stefan 2 kor. Gaal Sándor 2 kor. Marosán György 2 kor. Forrai István 1 kor. Dénes Mihály 1 kor. Ábrahám Márton 1 kor. Hirsch József 60 fill. Léb Jónás 60 fill. = 50 kor. 20 fill. *Avúlt harmonium* eladásából befolyt 80 korona.

Egy e célra rendezett *táncmulatságon* felül fizettek: Bántó József 1 kor., Berecky Károly 2 kor., Tunyogi Béla 2 kor., Gombás Lajos 10 fill., Butka Kálmán 60 fill., Butka József 60 fill., Székely Lajos 60 fill., id. Szöllősi Sándorné 60 fill., Kovács Róza 40 fill., Török József 40 fill., Meskó Lajos 60 fill., Veres Albert 60 fill., Fazakas József 1 kor., Krausz Marcel 60 fill., Berecky József 40 fill., Hodiis Sándor 40 fill., Balog Lajos 20 fill., Balog István 60 fill., Szabó István 20 fill., Pap János 60 fill., Jakab Farkas 20 fill., David Stefan 60 fill., Jakab István 1 kor., Gagyí Dani 60 fill., Rápolti Mihály 40 fill., Nagy József 40 fill., Rác Mihály 60 fill., Bors Virgil 60 fill., Nagy Sándor 1 kor., Kőváriné 40 fill., Váradí Árpád 1 kor., özv. Butka Sándorné 1 kor. Befolyt ezen kívül rendes jegyekből annyi, hogy a bevétel 71 kor. 10 fill.-t tett, a miből **42 korona 32 fillér marad tiszta jövedelemnek.**

Ez a sokféle jövedelem még mindig csak egy kis részét fedezte azon költségnek, mibe az orgona került **Ekkor előállott hat ember s magán váltóra vette fel a hiányzó összeget** s a kölcsön kifizetésére az egyháznak csak igen csekély hozzájárulása lesz szükséges, mert szorgalmi uton, táncmulatsággal rövid időn összehozza a hat lelkes ember a fedezetet, mire, hogy Isten segítse, mindenki óhajtja is. Tartsa meg vallásos hitüket s ebből gyökeredző buzgalmukat az egek ura ezutánra is. **Bartha Pál**, áll. isk. tanító.

Az élő hit tetteiben való megnyilatkozása. — Nagyenyedi ev. ref. templomunk külsőjének stilszerű renoválását megkezdtük. — A monumentalis épületnek sok század viharával dacoló ódon, s helyen-helyen már omladozásnak indult falai nemsokára ismét új, diszes külsőt nyernek. A jobbára faragott kövekkel eszközölt restaurálás az előleges költségvetés szerint 20,000 koronába kerül. Nagy összeg ez, de a ki figyelmesen megtekintí az Ince Lajos igen jó hírű nagyváradi építészeti vállalkozó szakemberei által végzett munkát, mely Albert Iván kir. főmérnök, építészeti hivatalfőnök mesteri szakképzettségre valló, szigorú és pontos felügyelete. — illetve ellenőrzése mellett foly, — az nem fogja sokalni a nagy es kényes természetű munkáért az elért összeget.

Ezen nagyjelentőségű építkezés kivihetésére hiveink és

Enyed város polgársága áldozatkészségét is igénybe vettük felekezeti és nemzeti különbség nélkül, s városunk területén gyűjtést indítottunk. Helyzete és anyagi viszonyai szerint adakozik mindenki készséggel és szívesen, úgy, hogy ma már abban a kellemes helyzetben vagyunk, hogy a folyamatban levő gyűjtés jelenlegi eredménye gyanánt 3000 koronát meghaladó összeget jegyezhetünk fel. Gáspár János főgondnok és Jancsó Sándor lelkész ívén a következő adományok jegyeztettek:

Gáspár János 200 korona. Br. Bánffy Kázmér 200 kor. Müller Mihály 200 kor. Zeyk Dániel 200 kor. Szilágyi Farkas 100 kor. Dr. Lengyel György 100 kor. Kovács József 100 kor. Bisztritsány Lajos 40 kor. Bálint János 40 kor. Dr. Magyarai Károly 20 kor. Dr. Garda Kálmán 40 kor. Dr. Boc József 20 kor. Varró Gerő 20 kor. Imreh József 10 kor. Bedő Károly 10 kor. Csernátoni Vajda Péter 10 kor. Jancsó Sándor 20 kor. Nagy Lajos 20 kor. Fogarasi Béla 20 kor. Dr. Szaniszló Albert 20 kor. Báthori Gyula 20 kor. Lázár István 20 kor. Balla Béla 5 kor. Elekes Károly 20 kor. Szász József 50 kor. Nagy Pál 10 kor. Binder József 5 kor. Dr. Mátyás Mihály 4 kor. Török Bertalan és neje 100 kor. Tóth Miklós 30 kor. Csató János 30 kor. Herepei Károly 3 kor. Dr. Jeney Elek 50 kor. Adorján Elek 5 kor. Benedek Gábor 20 kor. Málnási Lajos 20 kor. Málnási Károly 10 kor. Málnási Domokos 10 kor. Sebesi Ádám 20 kor. Sebesi Zsigmond 20 kor. Dr. Farnos Árpád 50 kor. Dr. Varró László 30 kor. Horváth Miklós 10 kor. Kovács János 10 kor. Túlogdy Zoltán 5 kor. Bartha Zsigmond 20 kor. Orbai Lajos 5 kor. Pogány János 20 kor. Czeiller Eduárd 20 kor. Dr. Farnos Dezső 20 kor. Dezső Zsigmond 20 kor. Uray László 20 kor. Vincenti Lajos 20 kor. Nagy János 20 kor. Dr. Ács Jenő 20 kor. Nagy Béla 10 kor. Felszeghy Sándor 30 kor. Fodor Miklós 20 kor. Páncél József 10 kor. Papp Ferencz 10 kor. Balogh Ferenc 5 kor. Bójtke Zsigmond 10 kor. id. Winkler János 30 kor. Dr. Winkler Albertné 20 kor. Folyóvich Sándor 10 kor. id. Graef János 10 kor. Székely Ödön 20 kor. Váró Ferenc 20 kor. Halmágyi Antal 20 kor. Papp János 15 kor. Fogarasi Albert 10 kor. Czirner J. József 20 kor. Sándor Jenő 10 kor. Kozma Gyula 10 kor. Vince Dániel 20 kor. Seidl József 15 kor. Fellner Lajos 10 kor. Konc Albert 10 kor. Sebestyén Sándor 10 kor. Korbuly Bálint 20 kor. Bodrogi János 20 kor. Szakáts Gyula 10 kor. Veress Gábor 5 kor. Dr. Reich Béla 5 kor. Fejér Pál 10 kor. ifj. Lázár Károly 5 kor. Harmath Miklós 10 kor. Sombory Sándor 10 kor. Hegedűs Lajos 5 kor. Cirner Ákos 10 kor. Sándor Miklós 40 kor. Ince István 5 kor. Lázár Adolf 10 kor. Vásárhelyi Károly 20 kor. Kővér János 20 kor. Fejérdi József 6 kor. Tóth Ferenc 5 kor. Hegedűs Zsigmond 5 kor. Molnár Károly 10 kor. Telegdy István 5 kor. Z. Szöcs Sándor 10 kor. Nagy István 4 kor. Dombrowszki Albert 5 kor. Sass Albert 5 kor. ifj. Winkler János 10 kor. Székelyhidú János 5 kor. ifj. Graef János 10 kor. Sándor Ignác 10 kor. Király Andor 2 kor. Derecskey Imre 2 kor. Szaniszló Pál 4 kor. Domanicki Kálmán 2 kor. Scheidel József 20 kor. Török György 5 kor. Makovicska Ottó 5 kor. Lingner György 5 kor. Ráskay Béla 10 kor. Vajna Janka 2 kor. özv. Klimes Károlyné 2 kor. Dömök Erzsébet 15 kor. Szongott József 2 kor. Fúzi Katinka 5 kor. özv. Eröss Istvánné 10 kor. Medgyes Bálint 20 kor. Pap Géza 10 kor. özv. Dr. Kovács Ödönné 40 kor. Hollós Istvánné 5 kor. Polgári Lajos 3 kor. Máthé Samu 10 kor. Osztian Viktor 6 kor.

Továbbá: az 1900. szeptember 2-án a templom renoválás céljára tartott mulatságon felülfizetni szívesek voltak: Dr. Lengyel György 10 kor. Balázs Gerő 4 kor. Orbai Lajos 2 kor. Málnási Lajos 2 kor. Szilágyi Farkas 2 kor. Dunai Albert 2 kor. Sáska Sándor 4 kor. Dravecki Gusztáv 1 kor. Minorita ház 4 kor. Albert Iván 18 kor. Bisztritsány Lajos 9 kor. Seymann Józsefné 2 kor. Ujvári Imre 2 kor. Lőrinc István 2 kor. Medvecky János 1 kor. Áron János 1 kor. Benedek Gábor 6 kor. Dósa Kálmán (Csik-Szereda) 8 kor. Ince István 5 kor. Dr. Magyarai Károly 2 kor. Enyedi Sándorné 2 kor. Dr. Varró László 2 kor. Csató János 2 kor. Gáspár János 10 kor. Folyóvich Sándor id. 4 kor. Br. Kemény Pál 4 kor. Szenté Boldizsár 1 kor. özv. Kún Józsefné 1 kor. Barabás Károly 2 kor. Málnási Domokos 2 kor. Balla Béla 5 kor. Káló Géza 2 kor. Dr. Gerászin Emil 10 kor. Török Teofil 4 kor. Reinbold Olivér 4 kor. Pogány János 60 kor. Török Bertalan 4 kor. Szöllősi Ferenc 3 kor. Dr. Mátyás Mihály 2 kor. Grohmann Károly 2 kor. Végh Ferenc 4 kor. A mulatság tiszta jövedelme belépő jegyekből 94 kor. 41 fillér.

Gyűjtő íven történt jegyzések és a multság tiszta jövedelmének **fősszege 3280 kor. 41 fill.**

A gyűjtés folytatásával az adományok közlését folytatni fogjuk.

Nagy-Enyeden, 1900. évi szept 8-án

Gáspár János,
egyh. k. főgondnok.

Jancsó Sándor,
ref. lelkész, egyh. k. jegyző.

Hivatalos rész.

1091—1900.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a **Kolozsvári** püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség **belső kántor tanítói** állomására pályázat nyitattik

Ezen állomás javadalma: 1600 (egyezerhatszáz) korona évi fizetés, a melyből 1200 korona a tanítói, 400 korona pedig a kántori köteleességek teljesítéseért jár; tisztességes lakás; két rúd szénafü haszonélvezete; öt izben esakékes évi 10 (egyszáz) korona ötödéves korpótlék.

Köteleességek: a) Az egyházi törvényekben előirt kántori szolgálatok teljesítése; b) heti 16-20 órai vallástani, esetleg más tantárgyakból való tanítás is; c) segédkezés az egyházi közigazgatási teendőkben.

Tanítói oklevéllel és szolgálati bizonyítványokkal ellátott pályázati kérvények alóirt püspöki hivatalhoz f. é. Október hó 11-éig Kolozsvárra (Király-utca 51. sz.) küldendők

Kolozsvártt, 1900. szept. hó 19-én

Dr. Bartók György,
erd. ev. ref. püspök.

1055—1900.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett **lecsméri kántor-tanítói** állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás és kerten kívül: 800 korona, a mely áll 4 hold 347 □ öl kanonika portió, 13 kor. 56 fillér kat. tiszta jövedelemmel, 105 kor. 60 fill. búza, 42 kor. 50 fillér borpénz, 34 kor. 34 szekér tűzifa értéke, 51 kor. 40 fillér tandíj, 8 korona stóla, 6 kor. garaspénz és 540 korona államsegély élvezetéből, továbbá 100 korona ötödéves korpótlék öt izben.

Köteleessége a kántori s tanítói teendők teljesítése, lelkész akadályoztatása esetén annak helyettesítése.

Miután a templomban rövid idő alatt orgona állíttatik fel, kívántatik az orgonázásban való jártasság.

Oklevéllel is felszerelt pályázati kérvények nagytiszt. Viski Pál esperes afiához küldendők Zoványra f. é. október 5-ig.

Kolozsvártt, 1900. szept. hó 13. án.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök

1081—1900.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett **csókai** énekvezér tanítói állomásra pályázat nyitattik

Javadalom. tisztességes lakáson és kerten kívül 800 korona, a melyből 496 korona államsegély, a többi a kanonika portió jövedelméből, munkatételtől, kepeből és tűzifa értékéből folyt be.

Pályázati határidő folyó évi október 11.

Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához Nyárad-Szeredába küldendők.

Kolozsvártt, 1900. szept. hó 19.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

516--1900

MEGHIVÓ.

Kézdi evang. reform. egyházmegyénk őszi rendes közgyűlését van szerencsém f. év. október hó 6. án, d. e. 9 órára Alcsernátonban, a ref. papi irodába összehívni. Tiszteletes lelkipásztortársaimat s közgyűlésünk mlgs. és tkts. világi képviselőit fölkérem, hogy a közgyűlésen megjelenjen, akadályoztatásuk esetén elmaradásukat igazolni sziveskedjenek.

Tárgysorozat: I. **Istentisztelet**, d. e. 9 órakor az ev. ref. templomban. Imádkozik Bodor Géza, esperes. **Prédikál:** Valloncs Miklós maksai lelkész

II. **Közgyűlés**, d. e. 10 órakor a ref. papi irodában. 1. Elnöki megnyitó 2. Valloncs Miklós maksai lelkész bekebelezése. 3. Közgyűlési képviselő igazolás. 4. Főjegyző jelentése az egyházmegyei tanács időközi működéséről. 5. Esperes jelentése a f. évi esperesi vizsgálatról. 6. Számvevő jelentése. 7. Pénztárnok jelentése. 8. Az egyházmegye jövő 1901 évi költségelőirányzatának és rendszeres fizetendőségeinek megállapítása. 9. Az egyházmegyei „Rendszabályok és Utasítások” kihirdetése és életbe léptetése.

D. u. 2 órakor a közgyűlés folytatása. 10. Leiratok, beadványok tárgyalása. 11. Számvevő választás, pénztárnok és nyomtatványkezelő választás. 12. Két egyházkerületi közgyűlési képviselő állásra (felső és középső választó kerület) beadott szavazatok számbavétele s az eredmény kihirdetése. 13. Hármas jelölés az egyházmegye egyik főgondnoki állására. 14. Indítványok tárgyalása. 15. A következő rendes tavaszi közgyűlés helyének megállapítása

A kézdi evang. reform. egyházmegye esperesi hivatalától Alcsernátonban, 1900. szeptember hava 16-án

Bodor Géza,
kézdi evang. reform. esperes

Irodalmi ujdonság!

NOVÁK LAJOS REFORMÁTUS TEMETÉSI ÉNEKTÁRA

kapható:

**Trócsányi Bertalan könyvkereskedésében
Sárospatakon.**

Egy példány ára: **1 korona 40 fillér**, a melynek előleges beküldése után a könyv bérmentesen küldetik meg 2-*

Hirdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi Poklos-szőlőjében termett

1889. évi Asszú borok

palackonként áruba bocsáttatnak.

Elsőrendű nehéz asszú félliter **4 korona**
Félliteres palack ára . . . . . **3 korona.**

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

1-*

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre . .
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Hegedüs Sándor beszéde.

(Elmondotta Protestáns Irodalmi Társaság szept. 19-én tartott pozsonyi nagygyűlésén.)

Tisztelt Nagygyűlés! Főtiszteletű Püspök Urak!
Tisztelt tagtársak!

Első sorban is fogadják mélyen érzett hálánk kifejezését. Nemcsak azért a meglepő fogadtatásért, a melyben Társaságunkat részesíteni szívesek voltak, hanem azért a meleg szeretetért is, a melynek épen most kifejezést adtak. Többet mondok: hálánkat fokozza az a körülmény, hogy hivatalos testületek részéről, hivatalos megbízás folytán, ma üdvözlöttem Társaságunk legelőször. Ez tény nevezetes fordulópontot képez Társaságunk életében. Eddig csak társadalmi és félhivatalos tényező voltunk; mátol fogva pedig hivatalos faktor is leszünk. Reméllem, hogy ez a jó példa a legszélesebb körben utánzásra fog találni. Ezért kötelezett mély hűlára bennünket meleg üdvözlésével mind a dunáninneni evang. egyházkerület. mind a pozsonyi evang. egyház.

A mi társaságunk a legvakmerőbb társaság a világon, mert a legnagyobb célt a legcesekélyebb eszközökkel kívánja elérni. Ki akarja kutatni magyar prot. egyházunk történeti multját; nem azért, hogy azzal kérkedjék, hanem, hogy multunk által is bebizonyítsa létjogosultságunkat e hazában. Le akar hatolni a történeti mult elmohosodott gyökérszállaihoz, hogy azokat megtisztítsa és azt az erőt, a melyet azokból felszívhatunk, átvigye a való életbe s az által törhetetlen hitet teremtsen, új erőt adjon a csüggedőnek és hátorságot a kétségeskedőnek.

De ezzel még nem tartja társulatunk kimerítve a maga feladatait. Nemcsak a mult erkölcsi erejét, hanem az evangelium isteni erejét akarja eljuttatni magához a néphez. Mi nem vetjük meg a szegény parasztot, de elmegyünk hozzá kiadványainkkal, hogy hitünkkel szolgálatot tegyünk neki és őt erkölcsileg megmentjük. Arra a felvilágosodott erkölcsiségre, a mely az evangéliumból sugárzik ki, ma sokkal nagyobb szükség van, mint volt valaha. Hajdan is viselték az emberek az élet terheit, de akkor mégis voltak bizonyos utak, a melyeket a társadalom kinek-kinek ki-

mutatott; ma azonban az élet utai sokkal bonyolultabbak és a társadalom alá van aknázva. Ma reggeltől-estig, a nap minden órájában kísértéseknek van ember kitéve és a ki nem hordja szívében az evangelium erkölcsi erőt, az menthetetlenül elbukik. A mikor tehát mi be akarjuk oltani népünk lelkébe az evangéliumi tiszta hitet és erkölcsöt, azzal nagy szolgálatot teszünk neki és képesítjük az élet harcában való biztosabb megállhatásra.

De még ezzel sem érzük be. Fentartjuk az irodalmi összeköttetést a külfölddel is, hogy mint a méhek, édes mézet gyűjtsünk onnan is.

Óriási célok állanak előttünk s eszközeink, erőnk oly gyenge azokkal szemben. De ne essünk kétségbe; ne kicsinyeljük erőnket. Az a társaság, a mely ily magasztos célokat tűz maga elé, megérdemli a legodaadóbb támogatást, — és ha egyesülünk, ha vállvetve munkálkodunk: erősek is leszünk.

A mi Irodalmi Társaságunk nem foglalkozik politikával; de merem mondani, hogy mégis az a legjobb politika, a melyet mi folytatunk. Mi nem a szenvedélyeket szítjuk fel, hanem a felvilágosodást és a tiszta erkölcsiséget ápoljuk. Tévednek azok, a kik azt hiszik, hogy használnak egyházunknak a fanatizmussal. Az erők egyensulya nem olyan az erkölcsi, mint a természeti világban. A természeti világban a súly ellen a megfelelő ellensúlyt teszszük a mérleg serpenyőjébe, — az erkölcsi világban pedig az alantasabb érzések és indulatokkal a tisztább érzéseket és indulatokat kell szembeállítanunk. A mikor mi e szempontból műveljük az Úr szölejét odaadóan, buzgósággal, akkor magasztos szolgálatot teszünk egyházunknak. Mi elismerjük minden felekezet jogait, de meg akarjuk őrizni a magunkét és nem engedjük magunkat útunkból kizavartatni. Ha azonban ezt eltévesztjük szemeink elől: magunknak szegényt, másoknak veszedelmet okozunk. Mi a felvilágosodás útján haladunk és a mikor az evangéliumi hit és erkölcs erőt bevinni igyekszünk a társadalomba s annak minden rétegébe, annak csak erőt kölcsönzünk a kísértések- és az előítéletekkel való küzdelemre. Mert nem a mások által való vezettetés, hanem az egyéni meggyőződés adhat csak erőt az élettel való diadalmas küzdelemre.

Nekünk annyival is inkább erre kell törekednünk, mert — bevallom nyíltan — Társaságunk nemcsak az irodalomért dolgozik, hanem az egyház érdekében is, a lelküknek társadalmi úton való megnevelése által. Ebben a tekintetben nyíltan kimondom bizonyos elfogultság, mondhatnám: tévedés uralkodik mindkét protestáns egyházunkban. Ez abban áll, hogy a mikor látjuk, hogy mások foglalkoznak a néppel, annak bajával, s a vele való foglalkozás által a maguk részére igyekeznek megnyerni, — sokan azt hiszik, hogy azzal nem törődni, vagy pedig hatalmi szóval kell útját vágni. Ez nem helyes dolog; ez tévedés. Ha látjuk, hogy mások meg akarják nyerni a népet és el akarják szakítani tőlünk, — azzal szemben nem a hasonló eljárásnak, nem a hatalomra appellálásnak, hanem a morális felvilágosításnak van helye. Nagyon igazán mondja a kiváló író, Tolsztoj, hogy: nemcsak a cselekedeteket kell vezetni, hanem még a gondolatokat is és pedig preventív módon, kapacitáció és felvilágosítás által. A gondolatok ilyen vezetése az egyház feladata. Az állam ezt nem pótolhatja soha.

Nagy tévedés volt az régen, hogy a felvilágosodás úgy biztosítható, ha elnyomják az egyházakat és emancipálják a társadalmat az egyház befolyása alól. Ez is túlzás. A mint az egyháznak nem szabad világi hatalmat adni, ép úgy nem szabad az egyház erkölcsi erejét gyengíteni vagy épen elvonni. Mert az egyház, ha szilárd evangéliumi alapon áll, igazán a világ világossága és a föld sava. Ezt az erkölcsi erőt azonban az egyháznak nem a régi sablon szerint kell kezelnie, hanem minden kérdésre, a mely a népnél felmerül, meg kell adnunk a kielégítő feleletet, mert különben kiesik erkölcsi vezetésünk alól. Mert nincs a földön semmiféle politikai hatalom, mely az egyháznak ezt az erkölcsi irányító hatását pótolhatná. Az emberek, egyesek, családok és népek, sem az erkölcsi, sem az anyagi világban az evangélium nyújtotta erkölcsi rugók nélkül nem bírják ki a munkát. Az ember a hit és az erkölcsiség ellenálló ereje nélkül materialismusba sülyed; nincs se Istene, se morálja. Ezt az erkölcsi vezetését semmiféle állam nem pótolhatja. Ezt az erkölcsi elfajulást az egyház van hivatva megakadályozni. S ezt különösen nekünk, protestánsoknak kell szem előtt tartanunk, a kik a nép kezébe adtuk az evangéliumot s az ő értelmi felvilágosítására törekszünk. És ezért nem elég a népet írni-olvasni megtanítani, hanem az evangélium által a *lelki* olvasásra kell megtanítani. A papok ne csak vasárnap foglalkozzanak a néppel és ne azt figyeljék meg, hogy minő gondolatokkal megy a templomba, hanem arra legyen gondjuk, minő gondolatokkal megy mindennapi munkájára hétfőtől szombatig. A templomban a szent falak mindenkit többé-kevésbé áhítatosságra hangolnak; de a földolog az, hogy a vallás a mindennapi élet és munka soja legyen s az embereket a szentlélek templomaivá nevelje. Meg kell erősítenünk a népben azt a tudatot, hogy ő hasznos tagja a társadalomnak és nélkülözhetetlen tényezője az egyháznak, s hogy a morál az ő családi és anyagi életének is az alapja. Csak ekkor fog hétfőtől szombatig lelki nyugalommal és elégedettséggel dolgozni, s ekkor lesz képes vasárnap a templom nemesítő hatását befogadni.

A Protestáns Irodalmi Társaság kiadványai tíz év óta nemcsak hirdetik, de meg is valósítják ezeket az eszméket. És ennek nemcsak irodalmi jelentősége van, hanem ezek az eszmék meg is valósíthatók.

De bizonyítja azt is, hogy a protestáns felekezetek között a szolidaritás, a hittestvéries közösség nem utópia, hanem valóság. Ezért ezt a hittestvéri köteleket teljes szívünkkel és minden erőnkkel erősíteni igyekezzünk. Ne azokat nézzük, a melyek elválasztanak, hanem azokat keressük, a melyek összekapcsolhatnak bennünket. A mint ez az elv vérré válik bennünk, akként nő erkölcsi és társadalmi erőnk is. Sőt a népet is annál könnyebben vezethetjük, minél egyetértőbb a mi irányító munkásságunk. Ha pedig magunk között is meghasonlunk, nemcsak magunkat bénítjuk meg, hanem elidegenítjük magunktól a népet is, és az oda megy, a hova nem akarjuk. Ezért van nagy szükség ma közöttünk az egyetértésre.

Jól tudom, hogy erőnk csekély; de eszembe jut az Ur megdicsőülésének fenséges jelenete a Táborhegyen, a melyet Máté evangéliuma ír le. A tanítványok ott látták a megdicsőült mellett először Mózeset és Illyést is, a mult két nagy hatalmának, a törvénynek és prófécianak fényes alakjait. Mikor azonban megszokta szemök a mennyei fényt és hallották a mennyei szöveget („Ez az én szerelmes fiam, kiben én megnyugodtam. Őtet hallgassátok!“), tekintetük mind felebb emelkedett, s akkor már csak Jézust látták, az ő valódi eszményképüket. Nézzünk mi is fel és keressük a magasban a mi eszményképünket, a Jézus Krisztust. Minél szorgalmasabban keressük őt, annál bizonyosabban meglátjuk az ő dicsőségét és megtaláljuk az ő megtartó isteni hatalmát, mindennapi életben, fényben és borúban egyaránt. Ennek az isteni segedelmének az eszméjét a legerőteljesebben Luther fejezte ki abban a szép énekében, a melyet ma is énekeltünk: »Erős várunk nekünk az Isten!« Az Isten a mi erősségünk; de ez nem azt teszi, hogy mi tétlenek és közönyösek maradjunk. Csak akkor leszünk ennek a várnak méltó katonái, ha mi magunk is erősek vagyunk. Most, a midőn mindenütt új fegyverekkel küzdenek, mi is, bár nem változtatjuk meg hitalapunkat és egyház-szervezetünket, mindennap pótoljuk és javítsuk régi fegyverzetünket; mert ha ezt tesszük, ha az élet modern követelményeinek megfelelően, akkor mondhatjuk el igazán: „Erős várunk nekünk az Isten!“

(P. E. I. Lap után.)

Garda József.*

1833—1899.

Írta és a nagyenyedi Bethlen-kollégium évváró ünnepén 1900. jun. 24-én elmondotta: *Fogarasi Albert*.

(Folytatás.)

1844-ben, mikor már ott mindent kitanult, atyja a maros-vásárhelyi református collegiumba vitte a grammatica classisba. Itt is kitűnt mohó tanulási vágyával s törhetetlen szorgalmával, mely őt az autodidaxis útján a köteles tárgyakon kívül a tágabb körű

* Ez emlékbeszédnek nevény hét előtt megkezdett, de fontos napi kérdések miatt szünetelt közlését, habár kivonatossan is, most folytatjuk s minthogy ez emlékbeszéd már külön füzetben is megjelent, ennél fogva magának a füzetnek megszerzését ajánljuk.

ismeretszerzés mezejére is elvezette, amennyire azt az akkori viszonyok engedték. Így történt, hogy még a világ folyásáról is többet tudott valamivel, mint amennyi akkor az iskola szűk falai közé beszorulhatott; s még a magyaroszági nagy reform-mozgalmakról is szerzett amolyan homályos sejtelmeket, amelyek a serdülő ifjak szívét bizonyos csöndes forrásban tartják s kedvező alkalommal rögtön tettekre hevítik.

A függetlenségi harc kezdetén csak 15 éves volt, de szívében az elvetett mag egyszerre sudarba szökkent. Önként állott honvédnek, mint annyi ezer társa ott és a többi iskolákban. Most is megvan a marosvásárhelyi református collegium elöljáróságának az évi idevonatkozó határozata 60. jkvi szám alatt s röviden így hangzik: »Az ifjuság örsereget kívánván alakítani magamagából, megengedtetik.« »A muzsák fiai Mars fiaivá lettek, a collegium játszóhelyét hadgyakorló térnek használták. A kiképzés május végéig tartott: akkor a század szétoszlott.«*

Az ügyet, a melyért gyöngye kezekkel fegyvert fogott, talán csak szívével értette, de annál lelkesebben, fáradthatatlanabb kitartással küzdötte, szenvedte át a nehéz és nélkülözésekkel, veszedelmekkel teljes katonai élet harcait.

Tisztségig nem vitte fel, sem a harc alatt, sem azután a tanítványai előtt, de őrmesteri rangját büszkén emlegette.

Garda belekerült a függetlenségi harcnak egyik utójátékába, a Török-Gálfy-Horváth-féle összeesküvésbe.

Az összeesküvés lelke s vezetője Török János professor vala, ki a marosvásárhelyi diák-században már a függetlenségi harc kitörésekor is az egyik százados tisztét viselte. Garda az általánosan kedvelt, a hazafiságban minden áldozatra kész, reményeiben törhetetlen professor házában mindennap megfordult; lelke rokonérzése ösztönszerűleg vonzotta hozzá. Török hamar észrevette s érdeme szerint jutalmazta a fiatal deák érdeklődését; megajándékozta bizalmával, megismertette az összeesküvés céljaival, tervezetével. Benne megvolt a remény s azt bizalmasaiba is beleoltotta: hogy az idegen hatalom segítségével levert szabadságharcot egy másik idegen nagyhatalom hathatós támogatása mellett, az emigránsok vezetésével, az akkor Angliában időző Kossuth útasításai szerint meg lehet újítani s a függetlenséget egy végső, de mindent kockára vető erőfeszítéssel ki lehet vívni. Gardát beavatta a titkos írás ismeretébe, a mi az akkori viszonyok között majdnem kényszerű divattá vált máshol is. Garda írta az Olaszországba küldött titkos leveleket, ő volt az összeesküvés központi íródeákja.

A mozgalom szervezése, terjesztése a legügyesebb rendszer mellett is majdnem legyőzhetetlen nehézségekbe ütközött, úgy hogy az előbb csak titkos, majd nyílt följelentés alakjában jött árulás hamar kezébe juttatá Heidte tábornoknak, az osztrák kormány teljes hatalmú megbízottjának a szálakat, melyek aztán a vezetőkhöz és szervezőkhez is elkalauzolhatták az idegesen kutató és nyomozó csatlósokat. Az elfogatás, bebörtönzés, hosszadalmas kínvallatás természetesen a szervezőket érte először, aztán sorba mindazokat, a

A marosvásárhelyi collegium 1894—5. isk. évi Értesítője 400. lapján.

kikre a legcsekélyebb gyanu is esett Törököt és két társát bitófával emelte a magyar szabadság elkésett vértanui közé a kegyelmet nem ismerő zsarnokságnak ez az utódühöngése; másokat börtönbe vetett; köztük Gardát is. Az volt a szerencséje, hogy annyi terhelő iratot nem találtak nála s egy hónapi igazgatási fogság után szabadon bocsátották.

Ettől fogva már csak a békés élet harcaiban kellett kiküzdenie azt a helyet, a hol nemzetét és hazáját szolgálhatta s a maga megélhetését is biztosította.

Az 1854/5. iskolai év kezdetén már Kolozsvárt volt, hogy theologiai tanulmányait befejezze. 1856 szeptemberében papi szigorlatot is tett jeles eredménnyel s az 1856—7. iskolai évre ugyanott a református collegiumban osztálytanítói megbízást vállalt.

1857 őszén az osztálytanítótság alatt megtakarított pénzén és pártfogói támogatásával külföldre ment, hogy a mint mondá, a tudományok Parnassusára is felpillanthasson. A berlini, marburgi és baseli egyetemeken két éven át theologiai és philologiai tanulmányokkal szaporította tudományos ismereteit, még pedig teljes buzgalommal és szorgalommal; a miről tanuskodnak az összes előadásokról vezetett s még ma is meglevő gazdag jegyzetei.

1859 nyarán jött haza s már a következő iskolai évre a Bethlen-főiskola előjárósága hívta meg segédtanárnak. Ebben az alkalmazásában nagy kedvvel és szép eredménnyel tanította a történeti és philologiai tárgyakat. Meglátszott rajta, hogy e tudományokban szakszerű képzettséget szerzett. Alig egy pár évig foglalkozott e tárgyak tanításával és az egyikből már könyvet is írt: a *Görög régiségtant.* Mindössze száz és egy pár lapra terjedő munka már csak azért is figyelemre méltó volna, hogy hazánkban ezen a téren úttörő volt. Azonban belső értékével is megállhatja helyét még ma is. Szerzője nemcsak másodrendű kütökből,* hanem az eredetiekből is dolgozott s a görög világot, életet röviden, de legfőbb és jellemzőbb vonásaiban, mozzanataiban úgy ismerteti, hogy a gymnasiumi görög classicusok megértéséhez fölvilágosítást kereső tanulót ma sem bocsátaná el üres kézzel.

(Folytatása következik.)

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság közgyűlése.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság ez évi közgyűlését Pozsonyban tartotta meg szept. 18. 19-én. Fényes megnyilatkozása volt ez a gyűlés is a protestáns szellemnek; bizonyossága amaz erkölcsi erőnek, hatalomnak, melynek hirtokában van, s ama magaslatos célnak, melyet képvisel. A cél: a hazai protestáns tudományos irodalom mívelése, s a nép között az erkölcsi vallásos irányú olvasmányok terjesztése. Sőt mondhatnók még azt is: irány adása az egyháztársadalmi élet működésének, jelzése az egyházpolitikai irányelveknek, melyeket a protestantismusnak követnie kell az állammal és a többi felekezetekkel szemben. Egy-egy ilyen gyűlés, melyen a hazai két protestáns

* Ilyen első helyen Br. John Potter, D. D. *Archeologia Graeca or the Antiquities of Graece*, Edinburgh 1820. Vol. 1—2

felekezet előkelőségei, vezérlő férfiai szoktak részt venni. már magában véve, külsőképpen is érdekel, jelentőséggel bír; és azzá válik különösen akkor, ha a külső formának a belső tartalom is megfelel, ha a hozzá fűzött várákozás kielégítve lett.

Az ideai nagy gyűlés, ha az alapszabályok által körvonalozott szűk keretekben maradunk azt mondhatjuk, hogy fényesen sikerült; mult évi munkálkodása nem volt meddő; de, ha a protestantismust, mint államalkotó tényezőt, mint vezérszerepre hivatott etikai erőt veszszük azt mondhatjuk, hogy ez az erő nem domborodott ki egészen a maga mivoltában, s nem bizonyította azt, hogy, ime, a protestantismus él, s ha életét bántják, intézményeit csorbitják, jogait fosztogatják: kész síkra szállani az ösök hitével, lelkesedésével, hogy azt megvédelmezze.

Igen, mert a hol egy *Hegedüs* Sándor, egy *Szilágyi* Dezső, egy *br. Prónay* Dezső, a prot. püspöki kar és még annyi nagy ember. kik az állami életben vezérszerepet visznek, de hitökkel ide, a protestáns zászlóhoz vannak kapcsolva kell, hogy a zászló alól hallassák szavukat, ha annak szüksége fennforog. Már pedig, hogy a szükség fennforog, az nyilvánvaló. A katolikus reakciót szépitni igen, de eltagadni nem lehet. Nos, hát most, egy ilyen ünneplés, nagy jelentőségű alkalomkor szerettük volna hallani, éppen nagyjaink ajkairól, hogy hitünket, szabadságunkat, jogainkat, fel nem adjuk, inkább meghalunk. A mostani felekezeti viszonyokat tekintve, mi nem elégszünk meg azzal, hogy a protestáns egyház pártpolitikát nem folytat, hanem igen is követeljük, hogy a politikát ne téveszszék össze jogos kívánalmainkkal, s annak színe alatt ne ejtsenek el oly fontos érdekeket, mint pl. az erdélyi püspöki cím kérdése is, melyben, hogy az első csatát elvesztettük, de, a küzdelmet fel nem adtuk, az egyenesen a politikai érdekeknek tulajdonítható. Mert könnyebb volt a politikai kényelem, mint a protestáns érdekért síkra szállani!.. Ezt a síkra szállást nem igazolta a nagy gyűlés.

*

Ezen általános benyomás után, melyet reánk a pozsonyi gyűlés tett, most már annak részleteiről is megemlékezhetünk. A részletek, bizonyára, az általános kép igazolására szolgálnak.

A közgyűlés 18-án este tartatott meg az evang. theol. akadémia tanácsstermében, holott is *Szócs* Farkas, titkár tett jelentést úgy a vagyoni, mint a szellemi ügyekről s végül egy pár fontosabb kérdés nyert elintéztést. A számadatok felszólását mellőzve, örömmel jelezhetjük, hogy a Társaság vagyoni állapota, az előző évhez képest, szépen gyarapodott, a mi egyrészt a hátrálékok befolyásának, más részt, az új tagok belépésének tulajdonítható.

Ennek folytán, abba a szerencsés helyzetbe jutott a Társaság, hogy vállalatában több fontos és értékes munkát adhatott ki könyv illetmény képpen. Így az ideai kiadványok között szerepelnek a *hercegszöllősi kánonok* és *Révész* Imrének a *pátens* korban folytatott levelezései és iratai. Az előbbit *Mókor* Gyula, az utóbbit *Révész* Kálmán rendezte sajtó alá.

Cálvín institutiójának a *Nagy* Károly fordításá-

ban való kiadása feletti intézkedés az állandó választmányhoz tétetett át. Talán csak birni fogjuk neimso-kára ezt a nevezetes munkát is!

A népies iratokból ez évben is tiz füzetet adott ki a Társaság, melynek költségeit *Hegedüs* Sándor elnök fedezte. A már megjelent füzetek a következők: *Patócsi* Zsófia — *Szabó* Józseftől, *Vak* Domokos — *Osekme* Ferentől, *A Kányai mártírok* — *Forgács* Endrétől. *Élet vándora* (vers) *Sántha* Károlytól, *Jefte* (vers) — *Varga* Lászlótól, *A pusztá biró* (vers) — *Szabó* Gézától. *A Rákócyak* *Vajda* Ferentől, *A kálvinista kenyér* — *Szentkúti* Károlytól, *Bethlen* Kata — *Juhász* Sándortól. *Megostorozlak*, de nem vesztelek el *Kováts* Lászlótól (E füzetek ösmer-tetéséről gondoskodtunk. Szerk.)

A közgyűlésen *Fejes* István újból felvetette a lelkészi könyvtárak ügyét Tagadhatatlan, hogy ezeknek létesítése valóságos áldás lenne a lelkészekre és a gyülekezetekre nézve is. De, tudja Isten, hogy vajjon ez az áldás fog-e származni belőle. ha e címen minden gyülekezetet megadóztatunk 10 10 koronával, mint *Fejes* István véli Jó, efelett gondolkozni. nehogy a legjobbat akarjuk és e mellett a legrosszabbat érjük el — mint *Cordelia* mondja *Lear* királyban. Különb en tárgyban határozat nem történt, hanem javaslatétel végett a választmányhoz úttalattott.

A kiadványokkal kapcsolatosan vetett fel *Gyurátz* Ferenc luth. püspök egy igen életre való eszmét. És ez a protestáns tankönyvírás. Protestáns tanáraink szó sincs róla, irnak tankönyveket. Nem is ez a baj, hanem az, hogy a tankönyvre csupán annyit irnak: írta X. Y. tanár; míg a pápista szerzők így írják fel a címet írta: X. Y. *piárista* stb. tanár. A mi szerzőink félnek, hogy ha oda teszik a *ref.* vagy a *luth.* jelzőt, könyvük nem fog elkelní. Ebből meg az következik, hogy a protestáns gymnasiumokban is nagyon sok, olyan tankönyvet használnak, melyet pápista szerző írt, pápista szellemben és így növendékeink nem nyerhetnek elég protestáns öntudatot. Mert a pápista szerzők könyveiből megtanulják, hogy *Vác*, *Pécs*, *Kassa* stb. püspöki székhelyek, de azt nem tudják, hogy az egyes egyházkerületeknek hány püspökük van és azok hol laknak.

Hogy ezek a dolgok menyenyiben igazak, arról gymnasiumaink szólhatnának legilletékesebben. A kérdés minden esetre figyelemre méltó!

(Folyt. köv.)

Vajda Ferencs.

TÁRCA.

Vinet jelentősége a gyakorlati theológiában.

(Dr. Schumann. Ford. *Tóthfalusi József*, lelkész.)

1837. nov. hó eleje nevezetes napja volt a lausennai kis akadémiának, mely akkor, még nem volt teljes egyetem mint ma, *Vinet* Sándor, a gyakorlati theológiának csak kevéssel ezelőtt kinevezett új tanára ugyanis ezen a napon tartotta meg székfoglaló értekezését. Már ezen első fellépése eseményszerű ha-

tást keltett, pedig a ki csak akkor látta először, ezt a szegletes modorú, bátortalan megjelenésű, sápadt beteges kinézésű férfit, a mint a zsúfolásig megtöltött aula szószékébe fellépett; a ki csak annyit tudott róla, hogy sem lelkészi, sem theologiai álláson nem volt, hanem husz éven át a baseli egyetemen és főgimnáziumban mint francianyelv és irodalomtanár működött: az bizonyára csodálkozhatott, hogy Vinetnek ajánlották fel e kitünő, nagy fontosságú állást. A ki azonban beletekintett e férfi csodálatosan mély szellemet sugárzó szemeibe; a ki megfigyelte arcának kivált beszédközben, egészen átszellemülő kifejezését; a ki már hallotta, hogy ez a szerény baseli francia nyelvtanár a theologiai s ekleziastikus kérdésekben nem csak hogy jártas, hanem egy igazán isten kegyelméből való theologus is. ki valóságos elmélkedései, egyházi beszédei: A kultusz szabadságáról¹, A vallásos meggyőződés nyilvánulásairól² írott és a párisi egyetemen pályadíjat nyert értekezéseit, továbbá a francia irodalomnak egy addig egészen szokatlan, az evangéliumi keresztyénség szempontjai alapján megírt kritikája által, a szakkörökben általános tekiutélyt vívott ki; kit ezenfelül nagyszámú egyházpolitikai, theologiai értekezései, röpiratai, a theologus világban mint elsőrangú keresztyén tudóst és nagy gondolkodót tettek ismertté; a ki végre azt is megtudta, hogy ennek az igénytelen kinézésű embernek tiszta jelleme, lelkiismeretessége, alázatossága, önzetlensége, munkaereje, tudásának sokoldalúsága majdnem páratlanul álló; az csak örvendhetett a kis vaadti kanton előjáróinak szerencsés választása s azon örvendetes tény felett, hogy sikerült nekik a lausannei gyakorlati theologiai tanszékre Vinet-t megnyerni. Éppen Vinet-t és nem más!

Erre az annyira fontos tanszékre csakugyan egy olyan istenes szellemdús egy olyan buzgó lelkületű ember érdemelhetette meg a kinevezést.

Schleiermacher híressé vált meghatározása szerint a theologiai tudomány az egyházkormányzás, gondozás, szóval a lelkészi hivataloskodás minden ágára kiterjed; a gyakorlati theologianak legnagyobb feladata azért éppen az, hogy: a lelkészi hivatalok számára ne csak tudományos theologusokat, hanem első sorban mindenekfelett keresztyén jellemeket neveljen és képezzen. Vinet a gyakorlati theologia tanszékére való ember volt. Egyénisége, minden igénytelen volta mellett is, csodálatosan megkapó, hatása: mély, igaz, maradandó. Egyik kiváló jellemzője Scherer Ödön, így ír róla: »Vinet egyike azoknak, kik mindörökké megmaradnak azon emberek emlékezetében, kikkel érintkeztek s a kik a maguk egyszerű, igaz természetességükben az Ur Jézus magasztos képmásaiul tűnnek fel«.

Éppen ilyen érdekes egyik kiváló francia kritikusként Sainte Beuve-nak ítélete. Sainte Beuve Lausanneban szoros viszonyban volt Vinet-vel, de nagyon keveset törődött a vallásossággal és keresztyén élettel. Ő mondja: »Vinethez való viszonyom s lausannei tartózkodásomból az a kimondhatatlan hasznom volt, hogy most már egy élő mintakép után s a maga igaz valóságában fogom fel a keresztyéni életelv lényegét. A Vinet példája megértette velem, hogy milyen kell legyen a va-

lói keresztyén ember. hogy hogyan lehet valaki az Ildvezítőnek igaz tanítványa. És mindezt a Vinet-vel való érintkezés útján, az ő hatása alatt értettem meg«. Hadd idézzem még a tudós párisi theologus Pressensé szavait is: »Én má, a leghíresebb tanítókat hallgattam, de a sok között egyetlen egyet sem, ki jobban tanított volna. Csak egy pár hónapot akartam Lausanneban eltölteni, de miután a Vinet első előadását végig hallgattam, ott maradtam tanulmányaim befejezéséig. Azóta sem hallottam soha gyümölcsözőbb előadást, melyből az a bizonyos égiszakra nagyobb s maradandóbb hatással tündökölt volna, a melyre pedig oly nagy szükség van az észnek is, a szívnek is.

Lelkesedni is, többet ér mint csak tanítani. A tanításnak az a módja, mely nemcsak a tudóst, hanem az embernek az igazság iránt való szeretetét is gyarapítja: ez a lélek igazi iskolája. Ez volt a Vinet tanítási módjának alapja. Ő ha beszélt, tanított, szónokolt, homlokát mintha mennyei fényesség sugára övezte volna be; szavai a velőknek oszlásokig hatottak. Mély teljes hangja a nagyszerű gondolatok szakadatlan árájában rezgett. Mindig lelkéből szólott s azért üres szívvel senkisem távozhatott előadásairól. És az ő tanítványai, előadásai nyomán, nemcsak ékesszóló bizonyítékokkal s nagyszerű eszmékkel gazdagodtak, hanem új életkedvet nyertek tőle. Új életkedvet, szent föllángolást mely hivatásuk betöltésére erőt, kitartást adott.

De ne tagadjuk el, hogy Vinet még sem lehetne a német theologusok ideálja. Nem birt ezeknek mélyreható szaktudásával, hogy úgy mondjam, a szisztematika iránt való érzékkel. S való, hogy senkisem érezte ennek hiányát jobban és senkisem vallotta ezt be őszintébben, mint maga Vinet. Ha éppen ezért, csak a legalaposabb megfontolás után határozta el magát arra, hogy a meghívásnak engedve Lausanneba elmenjen: ez azért történt így, mert ő, a nagy és igen fontos kötelességekkel járó elhivatásban, erkölcsi erejének, szellemi képességének, egész mértékével akart munkához látni. Így is történt. A lausannei akadémián ő volt szakmájának egyedüli képviselője. A gyakorlati theologiáról nemcsak előadásokat tartott s nemcsak a gyakorlati theologia elméletét tanította, hanem a homiletikai s katekétikai gyakorlatokat is maga vezette és minden theologus ifju, tanulmányai befejezéséig, legalább három katekétikai gyakorlatot, hat egyházi szónoklatot kellett kidolgozzon s előadjon. Egyébként az újszövetségi könyvek magyarázásával is részletesen foglalkozott s sohasem szünt meg tanítványai előtt az újszövetség megismerésének s megértésének fontosságára utalni. 1844-ben a »Keresztyénség filosofiája« címen tartott előadásokat, melyekről egyhangulag azt állítják tanítványai, hogy a Vinet legkiválóbb és legszellemdúsabb iratai közé tartoztak.

Csak e futólagos vonásokból is látható, hogy milyen tartalomdús volt Vinet Sándor lausannei tanári tevékenysége. Nem kevésbé páratlan publicisztikai működése is, mely jobbára azon egyházpolitikai küzdelmek eredménye, melyekből igen-igen kivette a maga részét a kis Vaadt Kanton is, s melyeknek eredménye lőn a máig virágzó svájci ref. szabad egyház.

Nem tartozik ugyan közvetlenül ide, hogy miképpen foglalta le Vinet érdeklődő gondját az állam

¹ Teljes címe: Memoire en faveur de la liberté des cultes.

² Essai sur la manifestation des convictions religieuses.

és egyház közötti viszony problémájának, az evang. keresztyén felfogás alapján leendő rendezése s hogy miképpen töltötte be egész lelkivilágát ez a függő kérdés: de mégis meg kell említenem, hogy Vinet volt egyik legbuzgóbb, legékesszólóbb harcosa az egyház és állam egymástól való függetlenítése eszméjének. Ezt a kérdést, más dolgozataitól eltekintve, különösen két fennebb említett pályadíjas tanulmányába vitatta meg. Szerinte minden vallásnak csak úgy lehet értéke, csak akkor lehet kedves Isten előtt s vezethet el a legfőbb jóra: ha az az ember teljesen szabad és független egyéni meggyőződéséből fakad. Az egyháznak, mint a vallás szférájának szabadságra van szüksége. Az állam ellenben az erő és hatalom szféráját képviseli. Ennélfogva az állam és egyház, egymástól egészen különböző világnak tekintendő, melyeknek nincs egymáshoz semmi közük. Az állam vissza kell adja az egyház szabadságát, hogy az ismét a maga saját isteni rendeltetésének élhessen. Az egyház pedig a maga részéről le kell mondjon az állam oltalmáról, mert ez az oltalom a vallási életnek csak akadálya s romlása lehet. Az egyháznak a vallásos kegyesség és buzgóság szempontjából mindig jobb dolga van az állam üldözése s erőszakoskodása idején, mint kegye, oltalma alatt. Az üldözések idején mindig virágozik az egyháziasság és hitbuzgóság. Az állam kell, hogy engedjen a vallási meggyőződésnek és a szabadság valamennyi közérkölciségét nem sértő életjelének. De még a vallásatlanságot s atheizmust is túrnie kell: mert a vallás az egyéni lelkiismeret dolga; a keresztyénség pedig a lelkiismeret abszolút szabadságának vallása. Az egyháznak az államtól való elválasztása és a vallásos meggyőződés szabadsága által nem jöhet semmi veszély sem a keresztyénségre, sem az egyházra, mivel az evangelium az igazságnak és meggyőzésnek oly isteni erejével bír, hogy újra meg újra fogja meghódítani az emberek szívét és az egész világot. Az evangelium és az emberiség egymásnak vannak teremtve s egymáshoz tartoznak feloldhatatlanul!...

Ime, körülbelül ez Vivet idealizmusának szárnyalása, melyet meglehet ugyan kritizálni s melynek bizonyára vannak gyöngye oldalai is, de a mely az embert az igaz keresztyén és valódi vallásos élet csodálatos magasságaiba emeli fel, úgy, hogy szent örömmel tekint szemünk az előttünk megnyíló távolságokba... Még azt is meg kell jegyezzük, hogy Vinet, dacára annak, hogy meggyőződésének mindig erős állhatatossággal adott kifejezést, eszméinek megvalósítására agitatorikus eszközökkel sohasem törekedett. Az események zajlásában nyugodt és türelmes szívvel várta Isten akaratának érvényesülését s nem egyszer mondott ellen barátai hirtelenkedéseinek, midőn azok igen elhamarkodva akarták keresztül vinni az egyháznak az államtól való függetlenítését s egy szabad nemzeti egyház megalapítását. De kiváló lelkiismeretessége, melylyel letudta vonni elvi álláspontjának következményeit, mégis arra kényszerítette, hogy a vaadti lelkészek köréből kilépjön s hogy 1845-ben tanári állásáról is lemondjon. Nem akart hivatalt viselni oly egyházi szervezetben, melynek alapját nem helyezte. S midőn látta a sok visszaélést, erőszakoskodást és főleg mivel ezek dicsőségét hirdetni s a templomi

katedrából magasztalni nem akarta: a nemzeti egyházban addig viselt lelkészi állásáról is lemondott s csatlakozva szülőföldje s népe szabadságszerető mozgalmához, tömérdek párthívével az *église libre* megalapítója lőn

Így, dacára annak, hogy nem mindenben helyeselte a már többször említett egyházi mozgalom irányítását, illetőleg a vezetőknek néha szembeötlő hirtelenkedéseit, mégis, ő lett ennek voltaképpen lelkévé, atyjává. Ennek áldozta fel belső baja miatt hirtelen hamvadó erejét, s nemcsak, hogy személyesen vezette a szabad egyház megalapítására vonatkozó tanácskozásokat, hanem irodalmi téren fáradhatlan apostolává szegődött, hogy mind haláláig fennen lobogtassa és győzelemre vigye azt a zászlót, melyet Isten szeretete, az Úr Jézus Krisztus és az ő evangeliuma iránt való ragaszkodó hűsége adott kezébe.

Betegségének lefolyása alatt s halála alkalmával is csak azt bizonyította be, hogy e theológiának valószínű tanára volt. Legutolsó előadása, melyet a szabad egyház hallgatói előtt tartott: János ev. 17-ik fejezetének magyarázata volt. Ez 1874. január 28-án, éppen csütörtök napon történt. A negyedik versnél tartott: »Én dicsőítettelek tégedet e földön: elvégeztem a dolgot, melyet reám bízál volt, hogy elvégezzem.« És ekkor, előadását hirtelen e szavakkal fejezte be: »Bárcsak értenők meg ezeket a szavakat mindnyájan, hogy majdan, életünk végén, alázatossággal s Isten kegyelmétől megáldottan mondhassuk el ez igét!« Hallgatói egyike följegyezve e szavakat, füzetében azt az észrevételt tette, hogy: »Ezek a szavak előérzéseképpen hatottak reánk. Azután folyvást gyengült. Már nagy beteg volt, mikor a genfi tó melletti Klarensbe vitték, hol a leggondosabb ápolás mellett is, csak egy pár hónapot élt. Önmaga is tudta, hogy vége van Naplójában olvasható a következő följegyzés: »Il faut s'exercer à mourir.« A míg csak lehetett, tevékenykedett. Igaz türelemmel és Istenben vetett bizalommal hordozta kinjainak súlyát. Alázatosságához, igénytelenségéhez, igazságszeretetéhez, szívének tisztaságához hű maradt mindhalálig.

1847. máj. 4-én reggel elszállt nemes lelke. Élete áldás volt; a miért emlékezete is áldott! Oly ember volt, kire illene a héberrekhez írott levél következő szavai *αποθανών ετι λαλει.*

Minket azonban, mindenekfelett Vinet theologiai jelentősége érdekel, azért befogom mutatni őt, az ő *predikatori, homiletikai* és végül, *pastoralis theologial* tevékenységében.

(Folyt. köv.)

Különfélék rovata.

A Prot. Irodalmi Társaság közgyűlése. A Prot. Egyházi és Iskolai Lap 38—1900 számának H. I. tudósítása nyomán az említett közgyűlésről közöljük a következőket.

Az Irodalmi Társaság Pozsonyban tartotta ez évi köz- és díszgyűlését, szept. 18 és 19 napjain. A Társaság szíves fogadtatásban részesült.

A díszebéden Antal Gábor dunántúli reform püspök azt mondotta, hogy a mit a mult nem tehetett,

* Kell, hogy az ember gyakorolja magát a meghalásban.

megettette az Irodalmi Társaság, egyesítette a két testvéregyházat a prot. tudomány ápolásában, terjesztésében az egyházépítés gyakorlati munkájában.

A közgyűlés 18-án, este volt a theol. nagyteremben. Elnöke volt: Gyurácz Ferenc. Társelnök: Szilassy Aladár.

Tárgysorozat rendjén Szóts Farkas titkár tette meg jelentését a pénztár állásáról és előterjesztette a folyó évi költségeloirányzatot

Bevétel volt 6728 frt 92 kr., kiadás 6060 frt. 10 kr. Pénztármaradvány 678 frt. 82 kr. A Károli-alap állása 1869 frt. 87. A Hercegszöllősi kánonok alapja 410 frt. A Bibliai Lexikon alapja 1064 frt. 17. A társaság összes vagyona 55,087 frt. 55 kr. Szaporodás az általános alapnál 1200 frt., a Károli alapnál 370 kr. 67 kr., a Hercegszöllősi kánonok alapjánál 15 frt. 76 kr., a Bibliai Lexikonnál 66 frt. 17 kr. Összes szaporodás a múlt évben 1352 frt. 60

A f. évi költségeloirányzatot 11,886 kor. 54 fillér szükségletben és 12,620 kor. fedezetben állapította meg a közgyűlés. Felesleg lenne 730 kor. 46 fillér, a mi jelentékenyen felemelkednék, ha a 13,706 kor. 50 fillérre rugó tagdíjhátralékokat betudná hajtani a Társaság

A Társaság kiadványai. A havi folyóiratot 100-zal, a könyvsorozatot 200-zal több példányban adják ki, mint az előző évben. A Koszoru-füzetekből a múlt évben 211 frt. 50 krt. tudott visszaadni a Károli-alapnak. A Koszoru-füzetekből a múlt évben elkelt 34.286 szám. Hat év alatt elkelt ebből 211.967 füzet.

Folyó évi kiadványok lesznek: a Szemle, eddigi terjedelemben, Révész Imre patenskori iratai, a Hercegszöllősi kánonok, megbővítve rokon kánonokkal. A Koszoru-füzetekből 60 szám jelent meg. A világi elnökek a szerkesztői és írói honorariumok fedezéséért és dr. Kecskeméthy Istvánnak a szerkesztésért köszönetet szavaztak. A Busbach Ádám-féle hagyaték átvétele tudásul szolgált. Megengedte a gyűlés a Hornyánszky-cégnek, hogy a Koszoru-füzetekből két családi kötetet állítson, s avval is megbizta, hogy keressen alkalmas módot a Koszoru-füzetek aponyvára juttatására. A Kálvin Intituciójának a kiadását is elhatározták.

Wargha Lajos, sárospataki tanár halála folytán üresedésbe jött egy vidéki választmányi tagság. Éme a helyre választották dr. Tüdös Istvánt, sárospataki theol. tanárt.

A lelkészi könyvtárak szervezésének ügyét átiratokban fogja a Társaság ajánlani a kerületeknek. A választmány azzal is megbizta a gyűlést, hogy tanulmányozza a gymn. tankönyvkiadó vállalat ügyét.

E gyűlés emlékkönyvének a kiadását is elhatározta a gyűlés.

Országos belmissziói egyesület alakítását is elhatározta a gyűlés.

Bethlen Gábor gróf halála. Szept. 20-án halt el Kolozsvárt a nemes gróf, ki szerette hazáját; szerette reform. anyaszentegyházunkat, áldozatra kész szeretettel. Mindenütt ott volt segítő keze, a hol a szükség kívánta. — 21-én vitték Nagy-Terembe a családi sirboltba Koporsója felett dr. Bartók György püspökünk mondott imádságot és emlékbeszédet. Nemes tettei fogják fenntartani emlékezetét és áldani életét.

Lelkésziktatás. Kallay Ferenc lelkészt szept. 16-án iktatta be új hivatalába Menyhárt András esperes.

Dr. Bartók Gyögy püspök beszéde Bethlen Gábor grófról. A most elhunyt Bethlen Gábor grófról, az 1848—49-es idők mozgalmaiban részt vett utolsó Bethlenről szép emlékbeszédet irt Bartók György dr. erdélyi ev. ref. püspök. Az emlékbeszédet az elhunyt ravatala fölött mondotta el s ebben az elhunyt nagy időkben való szereplése, férfias önmegtagadással, vallásos

türelemmel viselt szenvedései, nejjének odaadó, lemondó, önmegtagadó és önfeláldozó női hűsége jutnak kifejezésre. A magas színvonalon álló emlékbeszéd kéziratát az ereklye muzeum elkérte és elhelyezte azt a Bethlen grófok szabadságharcra tartozó iratai közé. A Bethlen grófok iratait még néhai Bethlen András gróf miniszter helyezte el az ereklye muzeumban. A néhai gróf állandó összeköttetésben állt az ereklye muzeummal. Több ízben látogatott el a gyűjteménytárba és tervet csinált arra, hogy a kolozsvári temetőben majdnem jeltelen sirban nyugvó Bethlen Gergely szabadságharcbeli ezredesnek méltó emlék állíttassék, az elhunyt relief képével

Elekes Károly kiváló tanári működésének 31-ik évfordulója alkalmából a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban folyó hó 29. napján jubileumi ünnepély tartatik. Elekes Károly a tudománynak és tanításnak szentelte életét, melyet nem zajos, de maradandó értékű munkásság töltött be. A kiváló férfiút lapunk is tisztelettel és szeretettel köszönti.

Felhívás Elekes Károly volt tanítványaihoz. (Múlt számunkra későn kaptuk kézhez. Szerk.) Elekes Károly, ki előbb M-Vásárhelyt, aztán Nagy-Enyeden teljesítette tanári kötelességeit lankadatlan ügybuzgalommal és mindig igazságos szeretettel, tanári működésének immár 31-ik évét tölti be folyó év szeptemberének folyamán. Mint a természetrajz lelkes tanára, ezek szívét plántálta át a vonzalmat és érdeklődést az örök természet csodás jelenségei iránt. A hála és szeretet sugálja, hogy mi, egykori tanítványai, személyesen siessünk a Nagy-Enyeden folyó év szeptember hó 29-én délelőtt a Bethlen kollégiumban megtartandó örömmünepségére vele baráti kezet szorítani. Az ünnepséget este a Bethlen-kollégium étkezőjében közvacsora követi. — A jelentkezők szíveskedjenek értesítésüket szeptember 25-ig N.-Enyedre, Benedek Gábor árvaszéki ülnökhöz küldeni.

N.-Enyeden lakó volt tanítványai értekezletének megbízásából: **Bartha Zsigmond** elnök, **Dr. Farnos Dezső** jegyző.

Új ifjusági lap. A magyar ref. theologiák ifjúsága hivatalos lapot ad ki Debrecenben. Címe: **Közöny** Megjelenik havonként kétszer. Előfizetés egy évre: 6 kor.

Amerikai Magy. Reformátusok lapja a neve annak az újságnak, mely megjelent Clevelandban. Szerkesztője Kuthy Zoltán new-jorki lelkész.

Egyházkerületi közgyűlések. A **dunántúli** reform. egyházkerület f. hó 25-én tartotta közgyűlését Pápán, Antal Gábor püspök és Tisza Kálmán főgondnok elnöklete alatt. — A **tiszáninneri** egyházkerület f. hó 25—28-án fogja tartani Eperjesen. — A **dunamelléki** október hó 20- és következő napjain Budapesten, a Lónyay-utcai gymn. üléstermében.

Gr. Tisza Istvánt gondnokává választotta a barsi reform egyházmegeye.

Értekezlet. A dunántúli ref. egyházkerület lelkeszei f. hó 24-én értekezletet tartottak Pápán. Felolvastak: dr. Antal Géza, theol. tanár és Balla Endre csetényi lelkész.

Két tanár jubileuma. A sárospataki reform főiskolának szept. 10-én szép ünnepe volt abból az alkalomból, hogy dr. Szántó Gyula és dr. Ballagi Géza betöltötték sárospataki tanárkodásuknak 25. esztendőjét. Dr. Ballagi Géza 2000 korona alapítványt tett oly kikötéssel, hogy kamatait egy joghallgató, egy theologus és egy gymn. tanuló felváltva kapja.

Pázmány szobra. E szobor egyike annak a 10 szobornak, melyet Ő felsége ajándékoz. E szobor a Verböcny István szobrával együtt a király és Klotild főhercegnő háza által határolt két téren fog lenni. E

hely megválasztását is elhibázottnak tartjuk. E szobrok nem csak művészi alkotások, de állami alkotások is. E szobrokat a multra és jövőre is vonatkozó állami és nemzeti jelentőségük szempontjából nézzük. Oly előkelő helyen mit keres Pázmány szobra? Talán csak nem az ellenreformáció plastikus proclamációja akar lenni?

A gör. kath. egyház ünnepe. Ez előtt 200 esztendővel történt a gör. katolikusoknak a róm. katolikusokkal való egyesülése. Hevenesi Gábor jezsuita és Baranyai Pál gyulafehérvári esperes műve, hogy Athanasius püspök és esperesei 1699. szept. 30-án ki nyilatkoztatták, hogy a róm. kath. vallással egyesülnek. Így aztán Athanasius Bécében uniót püspökké szentelték 170-ban Gyulafehérvárra jött és Apó István egyesült püspökké iktatta. Ennek az emlékét ülték meg Balázsfalván, nagy ünnepi pompával. Ott volt Majláth gróf püspök is. Vette-e észre a püspök úr, hogy a románok vallásukat, egyházukat, sőt katolikus voltukat is fölhasználni tudják nemzetiségük erősítésére? Azok a román főpapok nem csak az egyházat, de első sorban a román nemzetiséget hordják szívökön és pedig gyakran egész az igazságtalanságig feszített buzgósággal. A világért sem azt mondják, hogy ők először pápisták s csak azután románok. Nincs ebben semmi tanulság a magyar klérus számára? Mit köszönhet sok magyar katolikus püspöknek a nemzet, mint magyar nemzet, az állam, mint magyar állam? A román főpapok román főpapok s nem ultramontanok. Bizonynyal túlzók, sőt lehetnek politikai bűnösök ők; de a saját nemzetiségükkel össze vannak forrva. Tudunk magyar főpapokról, kik nem a kereszténységnek, de bizony fajuknak, nemzetüknek sem apostolai.

Ev. ref. egyházi karénekek iskolai használatra Vegyeskarra alkalmazta Ivánka Zoltán főgymn. ének- és zenetanár. Megrendelhető a szerzőnél Hódmezővásárhelyt. Ára 1 kor. 20 fillér. Ajánljuk a szakkörök figyelmébe.

Hivatalos rész.

1151—1900.

KÖRLEVÉL

az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházmegyéinek valamennyi n. t. esperes-, és valamennyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségei n. t. és t. lelkészeihez.

Fölkérem a fentnevezett n. t. és t. esperes és elkész fiait, hogy a püspöki jelentéshez pótlólag az ürességben álló lelkészi és tanítói állások oly kimutatását, a melyben a megüresedés ideje is föltüntetve legyen, valamint a lelkész minősítési táblázat összeállításához szükséges adatokat is püspöki hivatalomba *mielőbb, de legkésőbb 1. é. Október hó 15-ig* be-terjeszteni sziveskedjenek.

A minősítési táblázat adataira nézve megjegyzem, hogy ebbe csak a változások veendői föl. Nevezetesen, a kik nem vezetendők tovább a minősítettek között elhalálozás vagy eltávozás miatt; a kiknek az előző kimutatás (lásd 1899. év Május hó 25—28-iki közgyűlés jegyzőkönyvében) kelte óta minősültsége változott, vagy a kik minősültséget nyertek szolgálati éveik alapján és végül a kik testvér-egyházkerületekből jöttek át hozzánk.

Kolozsvártt, 1900. szept. hó 26.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

1130—1900.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett, *fintaházi* egyházközség *lelkészi* állomására pályázat nyittatik.

Javadalom: szép lakáson és melléképületeken kívül, 7 hold tagosított első osztályú szántó, s ezzel egy tagban másfél hold kaszáló értéke 100 korona, a temető fű haszna 12 korona, malom vám értéke 53 kor 32 fillér, gyümölcsilletmény a temetőről 4 korona, négy öl szinfa értéke 96 korona, munkatétel értéke 40 korona, készpénz a központból kiszolgáltatva 400 korona, összesen 705 korona 32 fillér és a kiutalandó államsegély

Pályázati határidő f. évi október 20.

Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Nyárad Szeredába.

Kolozsvártt, 1900. szept. hó 26 án.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök

1122—1900.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *magyarósi* leány-egyházközség *lévita-tanítói* állására pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson és kertilletményen kívül 24 kor. 34 fill. értékű kepe és kanonika portio haszonélvezete és 604 kor. államsegély

Pályázati határidő 1900 október hó 18-a; kellően fölszerelt folyamodványok nt. Menyhárt András esperes aafiahoz küldendők Kecsetbe (u. p. Sz.-Udvarhely.)

Kolozsvártt, 1900. szept. hó 24-én

Dr. Bartók György,
erd. ev. ref. püspök.

Irodalmi ujdonság!

NOVÁK LAJOS REFORMÁTUS TEMETÉSI ÉNEKTÁRA

kapható:

*Trócsányi Bertalan könyvkereskedésében
Sárospatakon.*

Egy példány ára: **1 korona 40 fillér**, a melynek előleges beküldése után a könyv bérmentesen küldetik meg

Birdetés.

A sárospataki ev. ref. főiskola tulajdonát képező, néhai Mudrány András szegi Poklos-szőlőjében termett

1889. évi Asszú borok

palackonként áruba bocsáttatnak.

Elsőrendű nehéz asszú félliter **4** korona.
Félliteres palack ára . . . . . **3** korona.

Megrendelések: „A sárospataki fogyasztási és értékesítő szövetkezet”-hez, mint a főiskola bizományosához intézendők.

Debreceni Bertalan,
főiskolai jogigazgató.

2—*